

RÁC ANDRÁS

1. Női alak, 1984

RÁC ANDRÁS

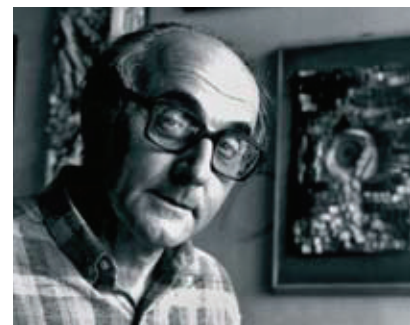
ELŐSZÓ

Az igazán jó művészek munkásságában megfelelő arányba kerül a karakteresség és a folytonos megújulás. Rác András művészete messzemenően megfelel ennek a kritériumnak, hiszen több mint hat évtizedes alkotói működésének eredményei egyéni formajegyekkel és szemléletmóddal rendelkező, változatos kompozíciók. A magyar konstruktivizmus és avantgárd hagyományaira épülő művészete olyan egyéni fejlődésen ment keresztül, amelynek eredményei az ország határain kívül is visszhangra és elismerésre találtak.

A művész grafikáit Vajda Lajos-i magasságokba emelik őszinteségük, finomságuk, közvetlenségük és narrativitásuk. Alkotóművészetén belül önálló egységet képez festészete, amely a főiskolai éveket követően egyre inkább absztrakt jellegűvé vált, majd speciális anyaghasználatával – a műgyanta alkalmazása által – még inkább egyedi formát öltött. Izgalmas térélményekkel és fényreflexiókkal rendelkező táblaképeiből előbb a budapesti Műcsarnokban, majd külföldi galériákban rendezett kiállítást.

A mozaikművészet terén végzett kísérletei eredményeként hagyományos és különböző anyagokat felhasználó mozaikjai a műfajhatárokat átlépve mozaikképpé, relieffé, applikációvá, illetve objektivé váltak. Mozaikművészeti tevékenységet több évtizeden keresztül fejtett ki, amelyben pályatárs Hegyi György (1922–2001) festő- és mozaikművész állt mellette. Eleinte más művészek mozaikjainak kivitelezésén dolgoztak együtt. (Rác András24.jpg) Akkoriban az ilyen feladatokat általában az Országos Szakipari Vállalat alkalmazottai végezték, kielégítő, de nem művészi fokon. Ha valaki azonban ez utóbbira vágyott, bizonyosan a Rác Hegyi alkotópárost, a két fáradhatatlan és tehetséges művészt kérte fel a kivitelezésre. Miután maguk is művészek voltak, feladatuk gyakran nem csupán a mű kivitelezésére vonatkozott. Olyan eset is adódott, hogy megbízójuk a mozaikkészítésnek egyáltalán nem volt mestere. Rác András és Hegyi György az évek során kialakított egy olyan sajátos mozaikkészítési technológiát, amely tartós, fagyálló és művészi szempontból is kiválónak bizonyult. Később, már nevet szerzett művészeként eredménnyel láttak el nagyobb köztéri alkotások elkészítésére kiírt feladatokat.

Rác András mozaikmunkáinak összhatását nagymértékben befolyásolják a mozaikdarabok között képződő fugák, azok mérete, színe, illetve dinamikája. Mozaikjainak kivitelezéséhez a hagyományos alapanyagokon kívül üveget, követ, márványt és egyéb anyagokat is felhasznál. Súlyt helyez továbbá arra, hogy a meghatározó kompozíciós részek és az egyes mozaik-

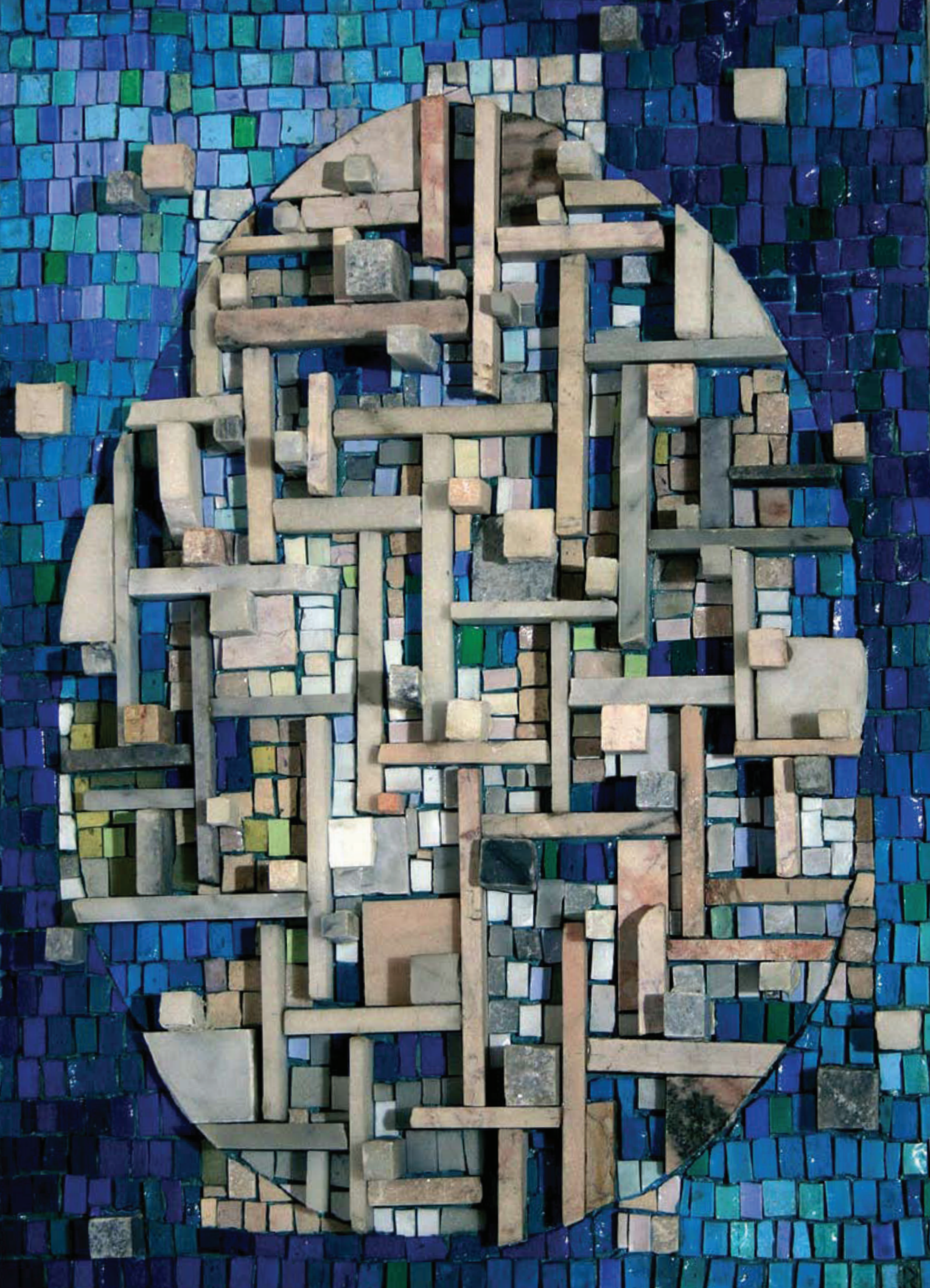

Rác András
1987

elemek között milyen méretűek és színűek a fugák. Fontos hangsúlyozni, hogy a mozaik nem egyszerűen felületképzési eszköz, igényes burkolóanyag, hanem esztétikai és művészetelméleti vonatkozásokkal is bír.

A mozaikművészet az emberiség egyik olyan nagy múltra visszatekintő művészi kifejezési eszköze, amelynek nem csupán emlékei vészeli át anyaguknál fogva jól az évezredek múlását, de az ahhoz kapcsolódó technika is szinte alig változva öröklődött át. A 20. század második felében Fónyi Géza (1899-1971) festő- és mozaikművész kezdett el mozaikkal foglalkozni, és a főiskolán Rác András az őáltala indított és vezetett osztályba járt.

Szerencsés módon épp akkor fokozódtak az elvárások e monumentális műfajjal szemben, amikor Rác András végzett a főiskolán, így számos köztéri alkotás elkészítése, illetve kivitelezése kapcsán bizonyíthatta tehetségét.

F1. A Roth-család barátokkal
F2. A Roth-család - András, Marcell, György és Erzsébet - kolozsvári lakásuk télikertjében
F3. A Roth-család tagjai: György, Erzsébet, András és Marcell
F4. Dr. Roth Marcell sebész főorvos portréja
F5. Focimeccs az aradi futbalpályán

A MŰVÉSZ GYERMEKKORA, TANULMÁNYAI

A későbbi festő- és mozaikművész Rác András Roth András néven született Kolozsvárott 1926. április 12-én. Az Erdély déli részéről származó édesapja, dr. Roth Marcell¹ orvosi tanulmányait Budapesten, Berlinben és Münchenben végezte. 1924 és 1927 között előbb tanársegéd, majd 1927-től egyetemi magántanár a kolozsvári egyetem sebészeti klinikáján. Orvosi tanulmányai, írásai magyar és külföldi szaklapokban jelentek meg. Édesanyja, Lóránt Erzsébet a Felvidéken, egy jómódú családba született. A müncheni akadémián festészetet és szobrászatot tanult, művészi munkásságát azonban alárendelte családanyai feladatainak. Festőfelszerelését a képzőművészet terén tehetséget mutató András fia 17 éves korában kapta tőle ajándékba.

A későbbi művész rajztanára és szakkörvezetője a kolozsvári zsidó középiskolában Gábor Béla (Budapest, 1911 - ?) volt, aki arra biztatta, hogy bátran rajzoljon és fessen.²

A Roth család az 1930-as évek második felétől előbb Aradon élt - ahol a családfő egy magánszanatóriumban dolgozott -, majd 1942-ben Budapesten telepedett le. András a Lónyay Utcai Református Gimnáziumba járt 1942 és 1944 között, és szabadidejében különböző fővárosi szabadiskolákat látogatott. Alkalmoszerűen látogatta többek között Örkényi Strasser István Alkotmány utcai magániskoláját, ahol Bernáth Aurél is tanította, Mándy Stefánia művészettörténeti előadásait hallgatta, Barcsay Jenő, Domanovszky Endre művészetével ismerkedett, és különösen nagy hatással volt rá Vajda Lajos ekkor látott néhány rajza.

Az érettségi vizsgát követően - 1944 tavaszától - munkaszolgálatot teljesített Kelet-Erdélyben, a Délvidéken és Budapesten egészen novemberig, amikor Németországba irányított egységétől dezertált. Édesapja őt és öccsét Sztéhlo Gábor (1909-1974) evangélikus lelkészre bízta, aki az üldözöttek mentésére több gyermeket hozott létre. Bátor helytállásáért, 1500 gyermek és 500 felnőtt megmentéséért Sztéhlo Gábor - magyarként elsőnek, 1972-ben - kiérdemelte az Izrael Állam által létrehozott "Igaz Ember" kitüntetését.³

Roth Marcell sebész főorvos gyógyító hivatását a fasiszták által erőszakkal kioltott életének utolsó pillanatáig - 1945. január 12-ig - a Maros utcai Zsidó Kórházban gyakorolta. A mártírsorsban osztozott vele felesége is.

A város feladása előtt egy hónappal végrehajtott kegyetlen Maros utcai mészárlást a művész egy megrázó festményben dolgozta fel. Kompozíciójának meleg színekkel festett bal oldalán egymáshoz bújó emberpárt ábrázol, míg jobbról nagy léptekkel, kezüket ütésre emelő, fekete

¹ Ujvári P.: Zsidó lexikon. Budapest, 1929, 755, Gergely A.: Jeles magyar zsidó orvosok lexikona, Budapest, 2001, 86.

² A később szintén Budapesten élő Gábor Bélával a művész az 1960-as években többször találkozott.

³ Merényi Zs.: Sztéhlo Gábor, a gyermeknevelő. Budapest, 1993.

4

4. Maros utca –
1945-január, 1956
A Maros utcai zsidó kórház
dolgozóinak - köztük
Rác András szüleinek - és
betegeinek legyilkolásá-
nak emlékét állító festmény
(Körmenyi
Gyűjtemény, Budapest)
F1. Dr. Roth Marcell
sebész főorvos aradi
orvosi rendelőjében
az 1930-as évek elején
F2. Dr. Roth Marcell és
felesége kolozsvári
otthonuk szalonjában
F3. Operáció közben

F1

F2

F3

ruhás, fenevadra emlékeztető, arctalan alakok közelítenek. A német expresszionista művészettel rokon stílusú festmény felső, valamint jobb oldali részén a háború apokaliptikus ábrázolása tűnik fel. Azt, hogy képével a művész a Maros utcai kórházban történelemnek állít emléket, a városma-jori templom tornyának szerepeltetése egyértelműsíti.

A Roth család Hollán Ernő utcai otthonába beköltözött családtól 1945 tavaszán a tragikus módon árván maradt két fiatal – ha lakásukat nem is, de – bútoraik, könyveik egy részét és néhány személyes tárgyat, így családi fotóalbumaikat visszakapták. Ezen hagyaték nagyobb részét Rác András őrzi.

A Rác házaspár lakásába látogatónak két dolog tűnik fel. Először az, hogy Rác András régi, polgári bútorokkal berendezett lakásban él, másodjára pedig az, hogy könyvtárában viszonylag sok magyar és idegen nyelvű kötet sorakozik. Mint a művésztől megtudtam, mindkét esetben családi tradíciók ápolásáról van szó.

Szüleik polgári életet éltek, több nyelven beszéltek és olvastak, külföldre utazgattak, a gyerekek mellé – hogy németül megtanuljanak – Fräuleint vettek fel. A zene, a képzőművészet, az utazások, az olvasás az egymással egész életükben szoros kapcsolatban álló fivérek életében is fontos szerepet töltött, illetve tölt be.

Az árvaságra jutott fiatalok a háborút követően előbb temesvári rokonaiknál éltek, de az idősebb testvér – tanulmányainak megkezdése céljából – hamarosan ismét visszatért Budapestre.

Rác András – mivel nem volt otthona – egy ideig többfelé lakott. Élt például Izbégen egy nyaralóban, illetve alkalmyszerűen meghúzta magát barátoknál, ismerősöknél is. Sztéhlo Gáborral a háborút követően is tartotta a kapcsolatot, aki ekkor sérült és árva gyerekeknek tartott fenn menhelyet, majd az evangélikus diakonisszák ügyeinek intézését vállalta fel. Közösen több olyan vidéki úton jártak, amelyek célja a menhelyen lévő gyerekek számára az élelem előteremtése volt.

20 éves, amikor értesült arról, hogy Svédországba keresnek mezőgazdasági munkára fiatalokat. Jelentkezett, és egy Linköping környéki tanyán a nyári betakarítási munkában vett részt, de mint hazahozott alkotásai tanúsítják, jutott ideje rajzolásra és festésre is. Ekkoriban gyakran vendégeskedett Molnár Ferenc lánya, Sárközi Márta zugligeti otthonában, ahol nemcsak gondoskodó szeretet vette körül, hanem a kor számos írójával és költőjével – Domokos Mátyással, Lator Lászlóval, Illyés Gyulával, Pilinszky Jánossal, a Bibó családdal és másokkal – megismerkedhetett.

Rövid ideig járt az építészmérnöki karra, de végül 1946-ban a Képzőművészeti Főiskola festő szaka mellett döntött. Főiskolai mesterei Berény Róbert és Fónyi Géza voltak, de tanította Barcsay Jenő, Domanovszky Endre, Gáborjáni Szabó Kálmán, Cs. Szabó László, Rabinovszky Máriusz és Újvári Béla is.

Főiskolásként a Herman Ottó utcai Derkovits Kollégiumban, majd a Dési Huber Kollégiumban nyert elhelyezést, így szállásgondjai megszűntek.

F1

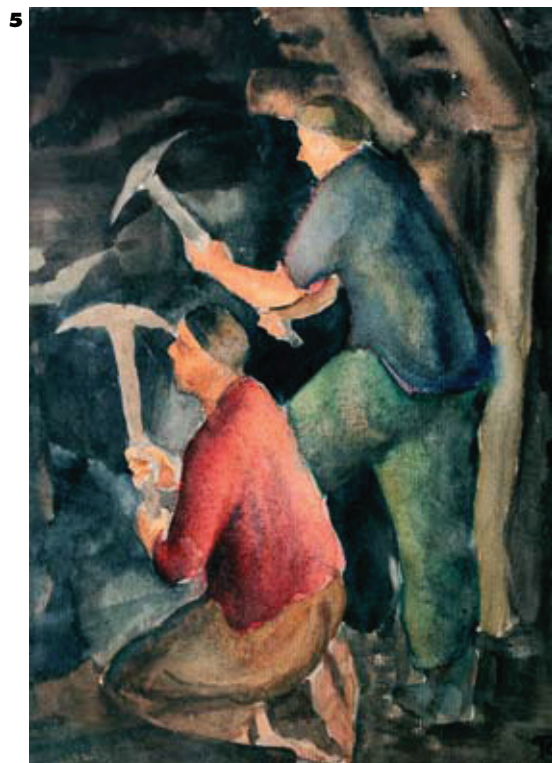

F2

F3

F1. A Retek-utcai műterem raktárának részlete
 F2. Rác András és felesége Szalay-utcai lakásukban
 F3. A Balatonon vitorlázó művész, 1960-es évek
 F4. Hincz Gyula a budapesti Kertészeti Egyetem számára tervezett mozaikját, Hegyi György műtermében Rác András és Hegyi György rakta ki a tervező jelenlétében
 5. Bányában, 1980

5

F4

Tisztelettel és hálával emlékezik Barcsay Jenőre, Domanovszky Endrére, és különösen Fónyi Gézára, akinek lehetősége és bátorsága volt ahhoz, hogy – kísérleti jelleggel – létrehozza a mozaikosztályt.

A mozaik szakosoknak az Epreskertben volt a műtermük. „...A mozaik osztály fogalom volt a főiskolán. A dekorativitásra törekvése miatt az egyetlen szabadabb lehetőség volt és úgy látott, itt lehetett kicsit átmenteni a ‚modern‘ induló lendületét...” – tekint vissza azokra az időkre Hegyi György.⁴

Rác András szerint komolyan vették tanulmányait, borzasztóan szerettek dolgozni. Gyakran már 7 órakor megkezdték a munkát. Emiatt Szirom bácsi – az epreskerti pedellus – nagyon tartott a minden rendellenességre szigorúan reagáló Bíró főiskolai titkártól, aki dr. Ratkó Anna miniszter férje volt. A művésznövendéknek vele szerencsére nem volt konfliktusa, de elég baja származott abból, hogy a főiskolai párttitkár Rozsnyai Zoltán (1919–1972) nem kedvelte a szókimondó Rác Andrást, aminek következtében mint „polgári gondolkozású” 1948-ban kizárták a Magyar Kommunista Pártból, amelynek 1945-től tagja volt.

1947 és 1948 nyarán részt vett a Vilt Tibor vezette budafoki nyári művésztelep munkájában, ahol Farkas István festőművész – később Olaszországba költöző – Károly és Pál nevű fiaival, valamint a Franciaországban otthonra lelő Márkus Annával dolgozott együtt.

1947 nyarán Hegyi György is szervezett Szentendrén, a Duna melletti KISOK-házban egy alkotótáborot, amelyen Rác Andrásen kívül – többek között – Jánossy Ferenc, Zsille Győző, Nuridsány Zoltán, Sugár Gyula, Gera Éva és Boór Vera vett részt.⁵

Az egyik nyáron – 1949-ben, a Rajk-per idején – ifjabb Szabó István szobrász hívására, főiskolás társaival ellátogatott Salgótarjánba is, ahol a bányászok és az üvegfüvők munkájáról készítettek tanulmányrajzokat.

A főiskolás évekre visszagondolva emlékezetében két, számára fontos esemény idéződik fel. Akkoriban – úgy 1947-1948 tájt – Franciaországban nagy sztrájkok voltak, és Jánossy Ferenc, Nuridsány Zoltán, valamint Scholz Erik elhatározták, hogy hárman együtt festenek erről a témáról egy nagyméretű pannót. Sikerült, hatásos munkájukat a főiskolán közszemlére bocsátották. Az ott tanulók körében szintén nagy izgalmat okozott, hogy 1949-ben döntés született arról, hogy mozaikdísszel lássák el a Képzőművészeti Főiskola aulájának padlóját. A kész kompozíció nem csupán a négy végzős művész diplomamunkájából tevődött össze – Jánossy Ferenc a Festészet, Nuridsány Zoltán a Művészettörténet, Scholz Erik a Szobrászat, Nagy Lajos (más néven Csákvári Nagy Lajos) pedig a középben lévő Címer megjelenítésére vállalkozott –, hanem a diákok mellett tanáruk is részt vett e „kollektív mozaik” megalkotásán. Fónyi Géza az Ábrázoló geometria mozaikképet rakta ki.

A mozaikosok a háborút követően mutatkozó alapanyag-beszerzési nehézségeket úgy küzdötték le, hogy a szükséges olasz üvegmozaikot Róth Miksa Nefelejcs utcai egykori műhelyében, lányaitól vették meg. Az anyagvásárlást a főiskola megtérítette.

¹ Pataki G. – Matits F.: Hegyi György. Budapest, 2000, 121.

⁵ l. m. 4. lábjegyzet, 118–119.

F1. A művész Retek-utcai műtermének részlete

F2. A művész miskolci-mozaikját Zsille Győző festőművész Damjanich-utcai műtermében rakták ki.

A felvételen balról jobbra Hegyi György, Rác András, Moldován István és Zsille Győzőné látható.

F1

F2

F3

F4

F5

F3. Rác András és felesége, mint ifjú házaspár

F4. Rác András és Hegyi György a miskolci-mozaikot rakják
F5. Munka közben

Rác András részt vett Jánossy Ferenc 1950-ben elkészült Felvonuló család című mozaikkompozíciójának kivitelezésében, amely a - budai hegyekben közmunkával épült - Gyermekvasút Ságvári-ligeti megállójába került.

Pályatársával, Hegyi Györggyel sokat kísérleteztek mozaikozás közben. E munka során tökéletesítették a mozaikrakás technikáját és fejlesztették ki az úgynevezett „homokba rakás technikáját”, ami nagyban megkönnyítette a murális mozaikok készítése során a változtatást, javítást és a szabadabb alkotás lehetőségét.

A két művész több évtizedes munkakapcsolatának, együttműködésének eredményeként számos művész - többek között Bán Béla, Barcsay Jenő, Hincz Gyula, Fónyi Géza, Kádár György, Konecsni György, Korniss Dezső, Lakner László, Orosz János, Scholz Erik és Somos Miklós - munkáit tették át mozaikba, de természetesen segítették egymást saját önálló mozaikterveik megvalósulásában is.

András a főiskolás évek végén változtatta családi nevét „Rác”-ra. A végzősök munkáiból rendezett kiállításon már így szerepelt, és ezen a néven - gyakran Rácz-nak írva - vált a művész itthon és külföldön ismertté.

A MŰVÉSZPÁLYA INDULÁSA (1951 - 1956)

6

7

F1. Munka közben
6. Önarckép, 1951
7. Leány
békegalambbal, 1952

ELSŐ KIÁLLÍTÁSI RÉSZVÉTELE

A Szabad Nép egyik 1951 nyarán megjelent számában⁶ beszámoló olvasható Fialat művészek diploma munkái a Képzőművészeti Főiskola kiállításán címmel. Ebben tárgyalásra kerül Rác András Fásitanak az úttörők című, 153×120 cm méretű mozaikja is, amely művét joggal tartjuk – későbbi sikereinek kiindulópontjaként – számon.

Ekkor rendezték Berlinben a III. Világ Ifjúsági Találkozót, a VIT-et, amelyhez nemzetközi művészeti kiállítás is kapcsolódott. Nagy jelentőségű, hogy Rác András mozaikját is beválogatták abba az anyagba, amely a magyar művészetet a VIT-en képviselte. A kiválasztott művek egy részét – így Rác András mozaikját is – a Berlinbe való szállítás előtt a Fővárosi Képtárban a hazai közönség elé tárták.

A Német Képzőművészeti Akadémián megrendezett VIT kiállításra a világ 38 országából érkeztek művek. Magyarországot az alábbi művészek képviselték:

- grafika: Aszódi Weil Erzsébet (1901 - 1976), Zrnitch (a későbbi Makrisz) Zizi (1924);
- olajfestészet: Berény Róbert (1887-1953), Csekei Zoltán (1914-1953), Demjén Attila (1926-1973), Felekiné Gáspár Anna (1902-1992), Gera Éva (1923-1996), Imre István (1918-1983), Kádár György (1912-2002), Mácsai István (1922-2005), Szabó Lajos (1927-1995), Szemerei Zoltán (1908-?), Szentgyörgyi Kornél (1916-2006);
- plasztika: Kiss István (1927-1997), Makrisz Agamenon (1913-1993), Palotai Gyula (1911-1976), Somogyi Árpád (1926-2008), Tar István (1910-1971), Vigh Tamás (1926).

A kiállításához mellékelt katalógusban⁷ a művészt sajnálatos módon ugyan „Rasz András”-ként szerepeltetik, de a beavatottak örömmel fedezik fel, hogy Rác András azon kevesek közé tartozott, akinek az alkotásáról a katalógusban egész oldalas illusztráció jelent meg.

A német szerkesztők a 19 magyar művész közül csupán 4 munkáját reprodukálták: Rác Andrásén kívül Zrnitch Zizi Grammos hegy című fametszetét, Vigh Tamás Éneklő ifjúság című 187 cm magas kétalakos szoborművének gipszmodelljét és a Szemerei Zoltán vezette alkotóközösség tagjai által festett – A dunapentelei acélmű építése, az ifjómunkások Amaszov szovjet sztahnovista tanácsait hallgatják című – olajfestményt.

Erre a grandiózus, 325×240 cm-es méretű propagandaképre a Világosság című lap is felfigyelt. Az ekkor íródott cikkből⁸ megtudható, hogy kikből is állt ez az alkotóközösség. A kollektíva tag-

⁶ Vincze G.: Fialat művészek diploma munkái a Képzőművészeti Főiskola kiállításán. Szabad Nép, 1951. július 18.

⁷ A VIT alkalmából szervezett nemzetközi kiállítás katalógusában két prominens német, helyesebben NDK-s irodalmi személyiség, – az orosz megszállási övezetben létrehozott német állam himnuszának szövegét költő Johannes R. Becher köszöntő és Arnold Zweig bevezető – írása olvasható.

⁸ n. n.: Amaszov elvtárs a magyar ifjak között. Világosság, 1951. július 17.

⁹ Aknai K. – Merhán O.: A Fialat Képzőművészek Alkotóközössége. In: H. Knoll (szerk.): A második nyilvánosság, XX. századi magyar művészet. Budapest, 2002, 208–209. Itt jegyezzük meg, hogy e kiadványban Csizmadia Emil helyett, tévesen Csizmadia Zoltán festőművészt szerepeltetik, mint alapító tagot. Csizmadia Zoltánnál érdeklődve megtudtam, hogy ő nem alapította a Fialat Képzőművészek Alkotóközösségének. A Stúdió munkájában – mint vezetőségi tag – valóban részt vett, de csupán az 1960-as évek elejétől. Közölte velem továbbá, hogy a Stúdió '66–'67 anyagából 2006-ban az Ernst Múzeumban rendezett Tiltás és Tűrés című kiállítás alkalmával, mivel az ahhoz készült katalógusban is helytelenül szerepeltették nevét Horeszku János társaságában, nyomtétellel felemelte hangját e tévedés ellen, tudatta Merhán Orsolyával, hogy nem esik jól neki ez az összekeverés.

¹⁰ Láncz S.: Kádár György. Budapest, 1980, 14., továbbá Vö. Láncz S.: A szocialista realizmus történetéből (1949–1956). Művészettörténeti Értesítő, 1965/2.

¹¹ Magyar Nemzet, 1951. augusztus 9.

jai Szemerei Zoltán, Cselényi József (1928), Csizmadia Emil és Horescu János (1928–1961) voltak, akik ekkor valamennyien a Dekoráció Vállalatnál dolgoztak.

A Világosság cikke az alábbi módon méltatja a VIT-re küldött kompozíciót: „...A magyar ifjúság ezzel a képpel tárja a nemzetközi ifjúság elé készülő nagy békeművét. A dunapentelei új házak és szovjet gépcsodák tövében Amaszov elvtárs... A kép szereplőinek arcán az alkotó munka öntudata ül és bizalom a baráti segítséget nyújtó szovjet elvtárs iránt....”

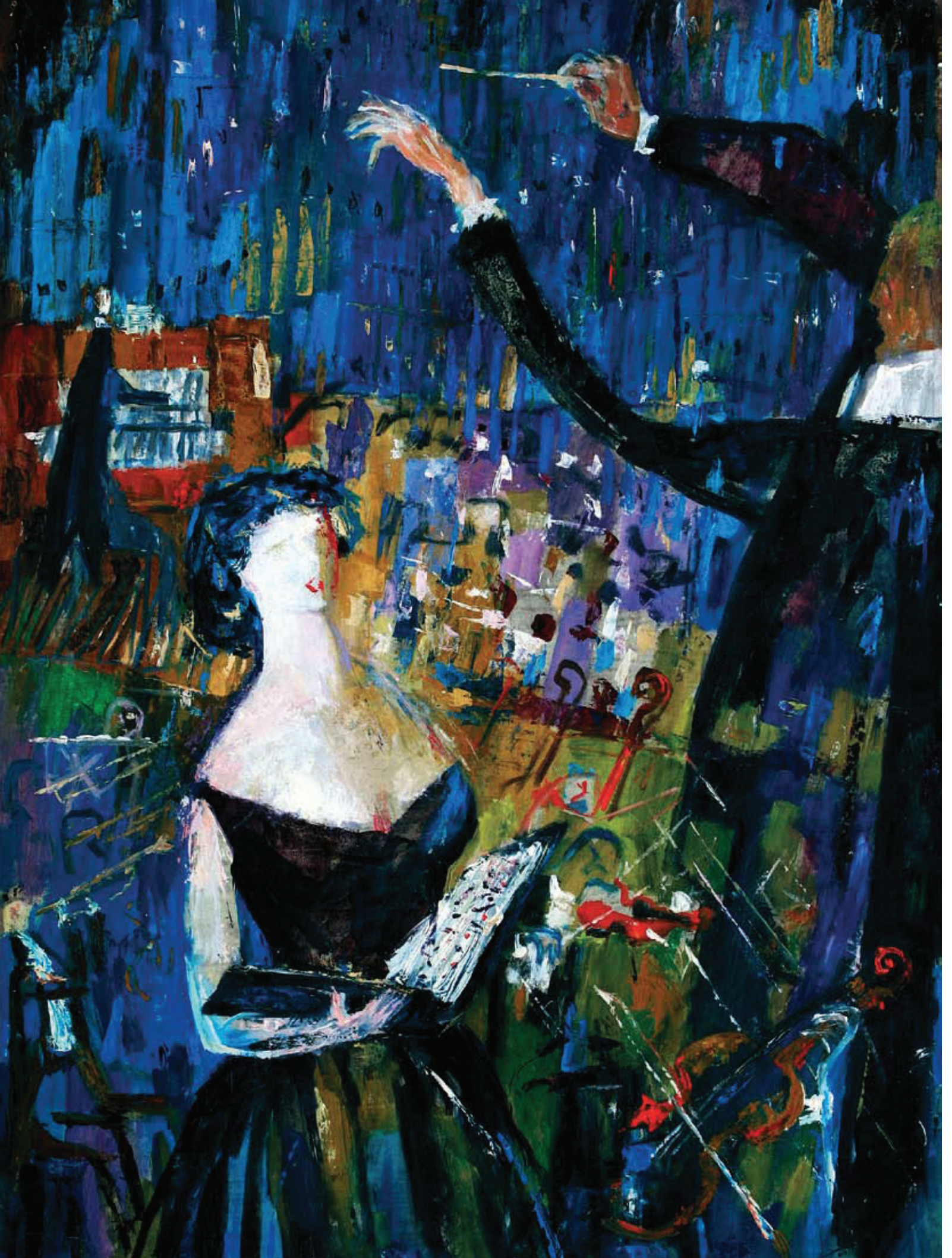
Érdeemes nyomon követni, hogy hogyan alakult ennek a „képzőművészeti brigádnak” a sorsa. A Horthy Miklósról és Rákosi Mátyásról egyaránt portrét festő Karlovszky-tanítvány, Szemerei Zoltán vezetésével, annak Gorkij fasori műtermében, 1954-ben létrehozták a Fialat Képzőművészek Alkotóközössége nevű szervezetet. A művészeti munkákat árusító, az állam által elfogadott és komoly forgalmat bonyolító alkotóközösség vezetését sikkasztás miatt azonban hamarosan leváltották.⁹ Ez az alkotóközösség jogelődjének tekinthető az 1958-as átszervezését követően a Fialat Képzőművészek Stúdiójának nevezett és a Művészeti Alap részeként működő szervezetnek, amelyből 1990-ben a Fialat Képzőművészek Stúdiója Egyesület létrejött.

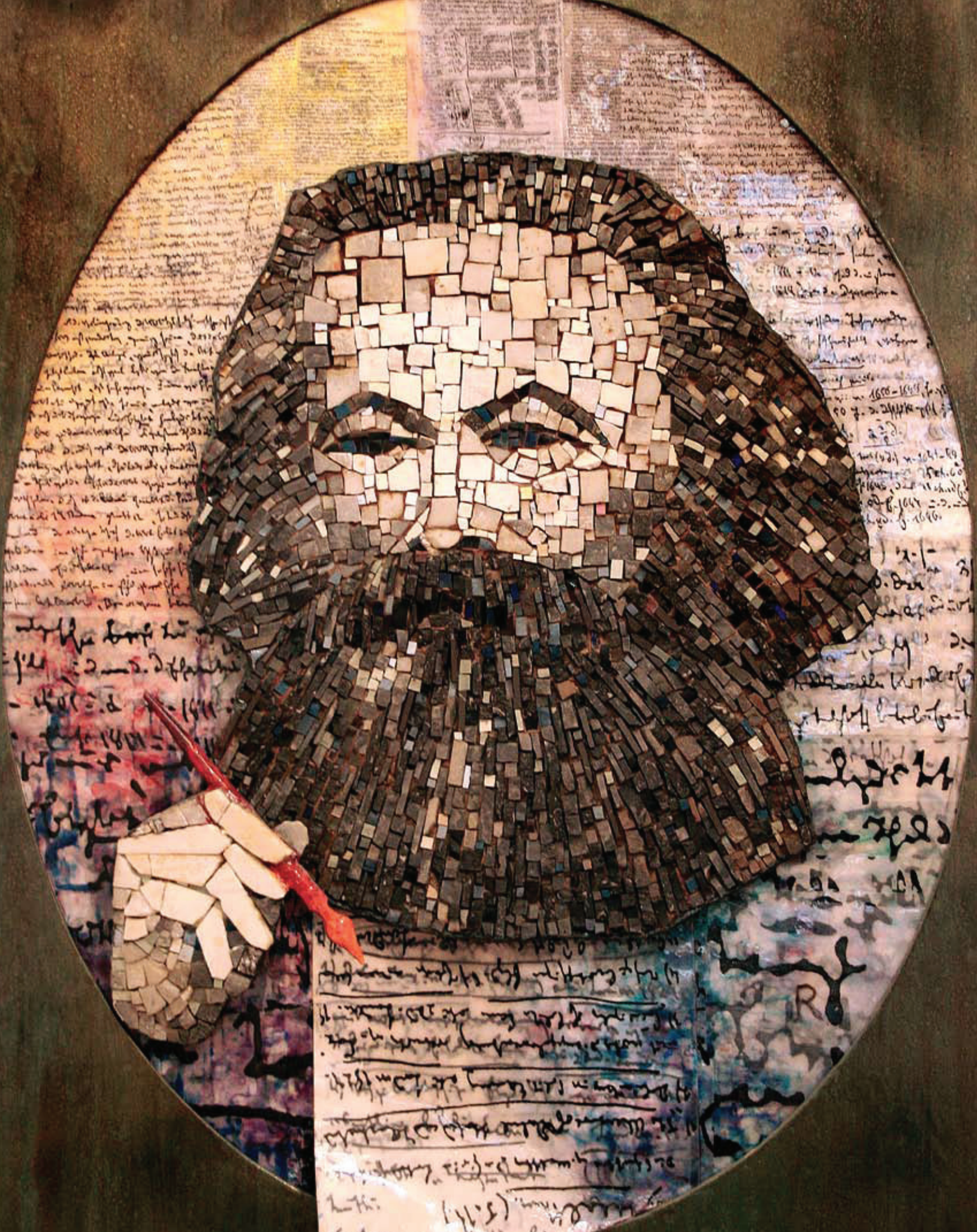
A korszakot kiválóan ismerő Láncz Sándor (1919–1995) művészettörténész a magyar művészekkel szemben akkor támasztott elvárást az alábbi módon határozta meg:¹⁰ „...A kritika mércejévé váló dogmatikus esztétikai gondolkodás pedig – tekintet nélkül a közvetlen művészeti előzményekre (beleértve a két világháború közti szocialista tendenciákat is) – a XIX. század végének, a XIX. és a XX. század fordulójának kritikai realista formarendjét tekintette modellnek...” Rác András Berlinbe küldött munkája – a Szovjetunióban és a befolyása alatt álló országokban hivatalos művészeti stílusnak megfelelően – szocialista realista stílusú.

A művész azonban szerencsés módon nem a felnőttek világából vette Berlinben kiállított munkájának témáját, hanem a gyermekekből. Kompozíciójának alaphangja általános érvényű és őszinte, a művész humanista szemléletét, meggyőződését tükröző. Alkotása a megújulás reményét fejezi ki. Rác András mozaikját a magyar delegáció az ukrán Komszomolnak ajánlódta, így az a kiállítás után Ukrajnába került.

A Fővárosi Képtárban 1951 szeptemberében megnyílt Magyar katona a szabadságért című kiállításon a művésztől a II. Rákóczi György című mozaik szerepelt. Ugyanebben az évben a Magyar Nemzet hírt közölt arról,¹¹ hogy Rác András a földalatti gyorsvasút – a metró – csarnokának díszítésére kiírt pályázatra két tervet küldött be.

A művész alapítótagja az 1949-től működő Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének és az 1952-ben létrejött Képzőművészeti Alapnak.

ELSŐ MURÁLIS MEGBÍZÁSAI

A Minisztertanács 1949 decemberében döntött arról, hogy a Dunapentele községtől délre eső löszplatón egy új nehézipari központ, a Dunai Vasmű, továbbá egy új város, Sztálinváros¹² épüljön. A város urbanisztikai koncepcióját az 1948-ban Chiléből hazatért egykori Bauhaus-diák, a szovjet viszonyokat is megtapasztalt Weiner Tibor (1906–1965) építész dolgozta ki.¹³ Munkatársa, Vági Oszkár építész 1950-ben készült el a sztálinvárosi Béke étterem és üzletház terveivel. A kivitelezést a következő év februárjában kezdték meg, az átadásra augusztusban került sor. Öt művész – Iván Szilárd, Hegyi György, Rác András, Percz Jenő, Mattioni Eszter – kapott megbízást arra, hogy az épület homlokzatát egy-egy 90×300 cm-es, szocialista realista stílusú mozaikkal díszítsék.

Rác András kompozíciója – a Dunai Vasmű főbejáratánál két évvel később, 1954-ben felavatott, híressé vált Domanovszky Endre Martinász jelenetéhez hasonlóan – a városban folyó legfontosabb ipari tevékenységet, a vasolvasztást jeleníti meg Iván Szilárd és Hegyi György mozaikjainak témája a város építése volt, míg a fennmaradó két mozaik a parasztság munkavégzését ábrázolja.¹⁴

Rác András, miután befejezte tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán – személyes ismeretése révén lehetőséget kapott arra, hogy még mintegy egy évig az Iparművészeti Főiskolára járhasson. Ferenczy Noémi óráit látogatta, akitől nem csupán a gobelinkészítés alapjait és némiképp a textilművészet munkamódszereit sajátította el, hanem a művészi alkotói folyamatok tervezési, szervezési feladatainak ellátását illetően is fontos ismereteket szerzett. Számára az Iparművészeti Főiskolán töltött egy év azzal az előnnyel is járt, hogy a főiskola főépületében műteremhasználathoz jutott. Így nyílt lehetősége arra, hogy a sztálinvárosi megbízás – a Vasöntés című nagyméretű mozaik – terveit nyugodt körülmények között elkészíthesse. Budapesti gyárakban, Sztálinváros üzemeiben és másutt is sokat rajzolt. Az előkészítő-, vázlatrajzokból hamarosan összeállt a kompozíció. Több rajza a város építésének különböző fázisait rögzíti.

A nagyméretű mozaik kivitelezéséhez a Kelenhegyi úti műteremház egyik műtermét bérelte ki. Az 1952-ben elkészült, kétségkívül látványos, a szocialista realizmus jegyeit hordozó munkaábrázolást a művész vállalható művei között tartja számon.

Hegyi Györggyel közösen 1952-ben készítette el Hajdúkat ábrázoló mozaikját, egy ekkor épülő hajdúnánási iskola számára.

9. Marx és az értéköbbllet, 1988-92

23

¹² Érdekes módon, mi az iskolában Sztálinról, Sztálingrádról tanultunk, de Rác András következetesen Sztálinról beszél, a hangzót használva, az á helyett.

¹³ Fehérvári Z. Prakfalvi E. Barka G.: Dunaújvárosi építészeti kalauz, 1950–1960. Dunaújváros, 2007, 21–22.; Major M., Osskó J.: Új építészeti, új társadalom 1945–1978. Budapest, 1981, 277–305.

¹⁴ Fónyi G.: Sztálinvárosi mozaikok. Szabad Művészet, 1953/4. 186–188.; Kapsza M.: Dunaújváros, Az ötvenes évek épületei. TKM Kiskönyvtár Dunaújváros 1997. 10.; Pálvölgyi H.-né: Műalkotások Dunaújvárosban 2. Dunaújváros 1987, 118.

10

11

12

10. Fát ültető úttörők,
1954

11. Martinász, 1950

12. Vasöntés, tanulmány,
1952

Az Ernst Múzeum 1954-ben megrendezett Nyári Tárlatán Könyvnezegetők című olajképe szerepelt.

A pesterzsébeti iskola számára 1954-ben készítette el a Fát ültető úttörők című sgrafittót, amely azóta megsemmisült. (Fát ültető úttörők_1951_Diploma munka.jpg)

Még ugyanebben az évben megkapta a következő köztéri megbízását, amely egy a Nagy Lajos király úton újonnan épült lakóház közlekedőjének díszítésére szólt. Feladata az volt, hogy a lakók által fokozottan használt térben az Ipari termelés és a Mezőgazdasági munka című mettlachi mozaikokat elkészítse, amelyet 1955 januárjában adtak át rendeltetésének.

Fónyi Géza Szabadban táncoló lányok című, 40 négyzetméteres mozaikképét az inotai Erőmű kultúrotthona számára Hegyi Györggyel közösen valósították meg. Az 1955 és 1957 között teljesített megbízást – Fónyi Géza szentendrei Régi Művésztelepen lévő műtermében – az Etyeken élő Nagy Lajos által készített mozaikból rakták fel.

13

14

15

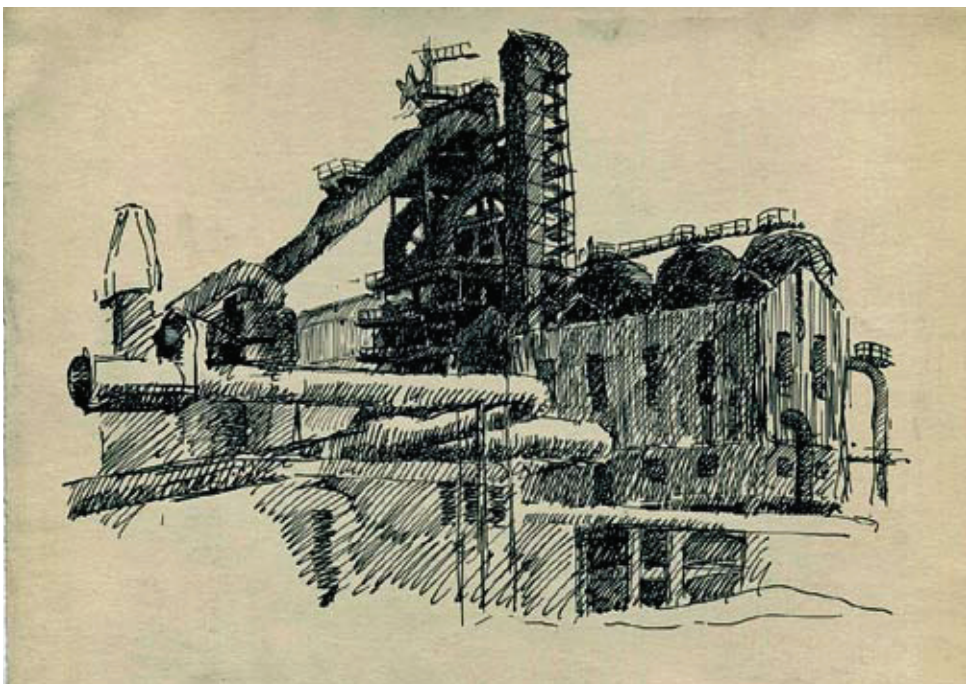
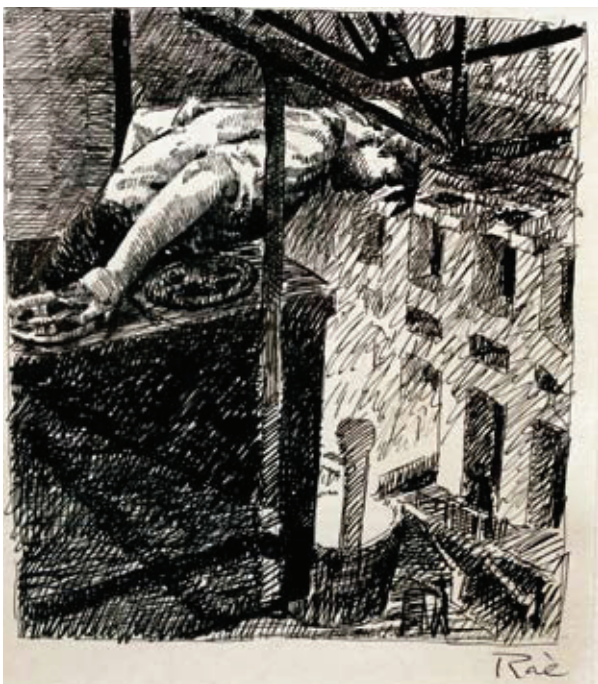

16

17

- 13. Vasöntés, 1952
- 14. Cséplés, 1950
- 15. Épülő Sztalinváros, 1952
- 16. Darún, 1950
- 17. Gyár, 1951

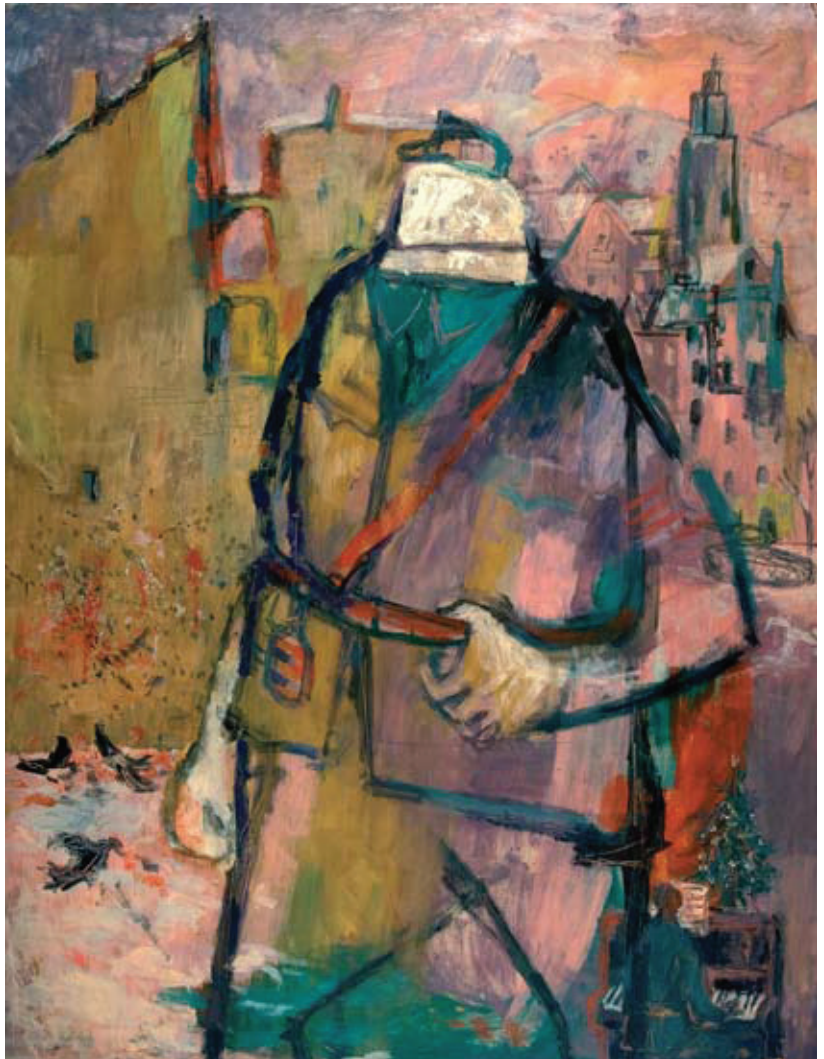
18

19

18. Sztálin a Blahán II,
1957
19. Halászek, 1957
20. Ostrom idején, 1960

20

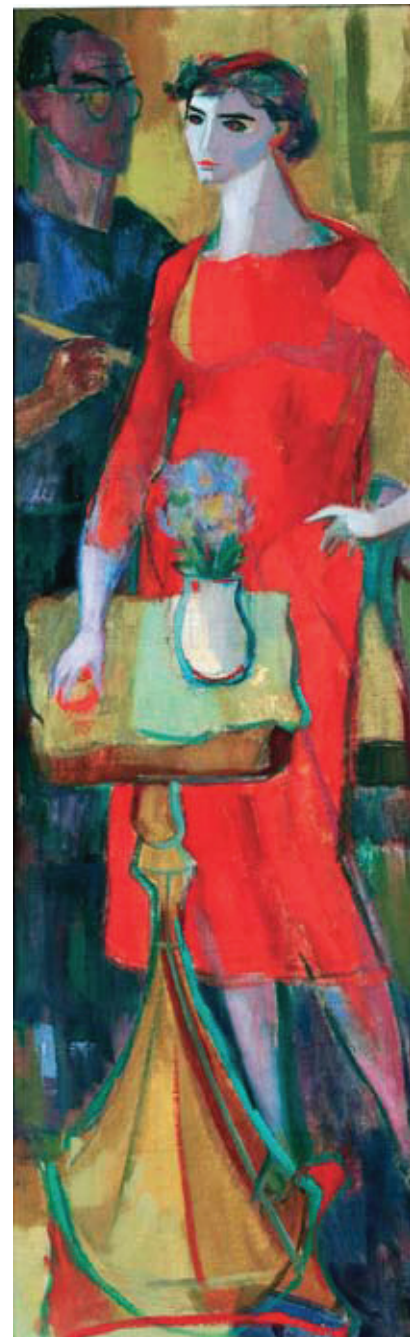
MAGÁNÉLETÉNEK ALAKULÁSA AZ 1950-ES ÉVEKBEN

Öccse, Roth György, aki Erdélyben maradt, az érettségi után beiratkozott a marosvásárhelyi egyetem orvosi karára, és sikeresen lediplomázva édesapjuk hivatását folytatta. A két országban élő testvérek a politikai helyzet függvényében tudtak egymással találkozni. A művészé váló András a háborút követő években vissza-visszalátogatott Erdélybe, és kirándulásai, utazásai alkalmával egyre jobban megismerte, megszerette szülőföldjét.

1955 nyarán a nagymarosi művésztelepen Berény Róberttel és Dombrowszky Lászlóval dolgozott együtt, majd lehetősége adódott arra, hogy fél évet – a téli hónapokat – a Ratosnyán töltsse, ahonnan kirándulásokat tett és tájélményei hatására sokat dolgozott. Kolozsvárott ismerte meg Keresztesy Erzsébetet, Zsókat, aki élete párja lett. Elhatározták, hogy Budapesten telepednek le.

Az óvónőként, majd több évtizeden át gyógypedagógus-logopédusként dolgozó feleségnek nagy szerepe volt abban, hogy a művész alkotómunkásságához optimális körülmények teremődjenek. A házaspár nem csupán egymás szakmája, hivatása iránt érdeklődött, hanem mindent megtettek annak érdekében, hogy mindketten jól teljesíthessék feladataikat, láthassák el munkájukat. Első közös otthonuk egy Thököly úti albérlet volt, ahol a társbérelő bájos bakfis lánya – a fennmaradt rajzok tanúsága szerint – modellt ült a művésznek.

Az 1956-os forradalom Rác András életének egyik, művészetének alakulását is befolyásoló, meghatározó élményévé vált. Természetétől idegen volt, hogy fegyvert ragadjon, de több megmozduláson mint szemtanú ott volt. Egy olasz újságíróval járta Budapest utcáit és erősen hatottak rá a spontán gyűlések, a megmozdulások és a tömegdemonstrációk. Magában átértékelte és lezárta az elmúlt évtizedet, és bizakodva tekintett a jövő felé. Meg sem fordult fejében, hogy idegenben keresse a boldogulás útját, hisz a két ország közötti bürokratikus nehézségeket leküzdve, épp ekkor szeretett volna családot alapítani. Az esküvőre 1957 tavaszán került sor. Lakáshelyzetükben hamarosan javulás állt be. Egy jóakarójuk tanácsára ugyanis annak idős rokonához költözve elhagyhatták a Thököly úti albérletet, majd hamarosan egyedüli használói

21. Kertész, 1959

lettek egy Szalay utcai főbérletnek. Amikor a négy főre gyarapodott Ráccsalád számára ez a lakás szűkössé vált, sikerült azt egy tágasabbra cserélni. A Rác család az 1970-es évektől él - Z. Gács György festőművész egykori - Retek utcai lakásában, amelynek nagyszobájában műterem is kialakításra került.

A Rác Andrásához látogatót örömteli érzés keríti hatalmába, ha feltekint a hatalmas bérház kapuja feletti 5-ös számra, mivel az nem hagyományos bádoglpra írt házszám, hanem - Rác András ajándékeként - mozaik technikával készült, egyedi alkotás.

24

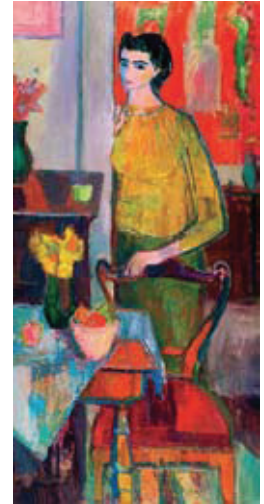
25

26

23

22. Kolozsvári tavasz,
1974

23. Zs. sárga blúzban,
1958

24. Enyém a világ, 1965

25. Szépek vagyunk,
1958

26. Rőzsehordó havasok-
ban, 1960

MŰVÉSZI TEVÉKENYSÉGE
(1957 ÉS 1968 KÖZÖTT)

27

28

29

A zsdanovi szocialista realizmus hazai élharcosának tekinthető Révai József miniszter és a kommunista párt kulturális ideológusa, Horváth Márton¹⁵ menesztését, illetve az orosz katonai erővel leverett forradalmat követően, az 1956. november elejétől kiépülő Kádár-rezsim a kultúra iránt fogékony Aczél Györgyöt bízta meg a kulturális minisztérium vezetésével, illetve az új irányvonal kidolgozásával. Közvetlen munkatársa két esztendeig Mihályfi Ernő volt, aki 1951-től hét éven át töltötte be a kulturális tárcánál a miniszterhelyettesi pozíciót.

Mihályfi Ernő az alábbi módon emlékezik¹⁶ az akkori időkre: „...a sematizmus éveiben kísérletek történtek Derkovits elnémítására. Támadások jelentek meg művésze ellen jobb- és baloldaltól egyaránt. Emlékszem, akkor sokan meglepődtek, hogy minisztériumi dolgozószobámban ezekben az években is Derkovits-festményt láttak íróasztalom fölött. Ez nem tüntetés volt, hanem hűség. És ezzel a hűséggel az akkori művelődési miniszter, Révai József is egyet értett...”

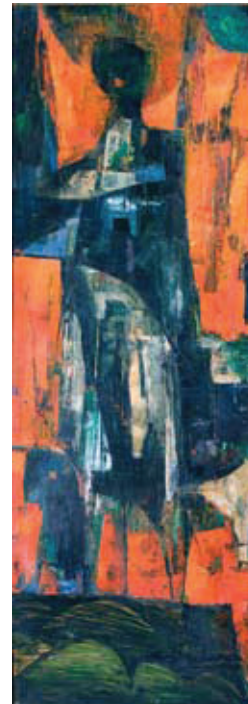
Lássuk, hogyan vélekedik az új irányvonatról Luzsicza Lajos (1920–2005) festőművész, a minisztérium képzőművészeti osztályának akkori munkatársa, aki az 1950-es években két alkalommal is vezette a Műcsarnokot:¹⁷

„... A rendszer kultúrpolitikája az ötvenes évek végére kialakult. A tematikát már csak a mű címében várták el; ez az önigazolás, ill. követelmény, a tartalom és forma egységének elvét volt hivatva alátámasztani, vagyis a szabadabb formai megnyilvánulás a tartalmat, a mondanivalót, – kép megjelölt mondanivalót – kifejezést szolgálta. Hogy teljesen világos legyen minden, életbe lépett a három T-s követelmény. ...A rákosista ‘koministák’ a helyükön maradtak, vagy új kulcspozíciókba kerültek és ők voltak azok, akik az Aczél kultúrpolitikát elsődlegesen érvényesítették. Ők változtak, amennyire szükségeltett, engedték, vagy visszafogták a gyeplőt, szabályozták a ‘liberalizmus’ érvényesülését! A későbbi években már, az avantgard, az európaiság, a ‘mindent lehet’ elvének megjelenését, ezek a ‘megbízhatók’ szabályozták!...”

Az aczéli kurzus szembehelyezkedett az absztrakt művészettel, és a kortárművészet számára – immáron a szovjet művészet vagy Munkácsy Mihály helyett – a Nyolcak, a Tanácsköztársaság és a két világháború között működő Szocialista Művészetszövetség figurális alkotóit állította követendő példaként. Olyan realista stílusban alkotó művészeket választott idolként, akiknek művészetét ideológiájuk alátámasztására hasznosíthatták.

Példaként lássuk két hasonló módon, 1919-ben külföldre került művésznőnk esetét. A Londonból

30

27. Drágakő, 1962
28. Valami közeleg, 1967
29. Körök-vonalak, 1967
30. Figura, 1964

¹⁵ Horváth M.: Művészetpolitika húsz év távlatából. Kritika, 1975.

¹⁶ Mihályfi E.: Művészek, barátaim. Budapest, 1977.

¹⁷ Luzsicza L.: Hétköznapi.

Képzőművészeti életünk sorsdöntő évei 1945–60. Budapest, 1994, 127–128.

¹⁸ Péri Lászlónak 1931-ben és születésének 100. évfordulóján, 1999-ben rendeztek Budapesten egyéni kiállításokat.

¹⁹ Szűcs Gy.: Szocialista realizmus. In: Fitz P. (szerk.): Kortárs Magyar Művészeti Lexikon III. Budapest, 2001, 610-611.

az 1960-as években hazalátogató Péri Lászlót – aki ekkor már szakított kommunista múltjával – fogadta ugyan a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója, de kiemelt figyelmet, támogatást csupán a Moszkvából 1970-ben hazatelepített Uitz Béla kapott. A sztálini terrort megtapasztaló idős művésznek 1968-ban és 1977-ben a Magyar Nemzeti Galériában rendeztek életmű kiállításokat, munkásságát több kiadvány népszerűsítette és értékelté, míg Péri művészete csupán később, az 1990-es évek végén kapott szülőföldjén – kisebb mértékű – figyelmet.¹⁸

Szücs György művészettörténész meglátása szerint:¹⁹ „...A szocialista realizmus szűkebb értelemben az országoként hosszabb-rövidebb ideig – Magyarországon 1949-től 1956-ig – tartó ún. 50-es évek művészete, tágabb értelemben pedig mindazon művészeti produktumok együttese, amelyek a szocializmus (kommunizmus) építésének ideologikus ábrázolását tűzték ki céljukul. Már az 50-es évekbeli viták eredményeképpen bekövetkezett a szocialista realizmus jelentésbeli módosulása, amelyet többek között a Munkácsy-örökséggel szemben a Derkovits-hagyomány megerősödése ... is jelzett...”

Az, hogy a diktatúra 1956 után sem mondott le arról, hogy a művészetet a reprezentáció mellett ideológiai propagandaeszköznek használja, kiderül a kor művészetét értékelő Pataki Gábor művészettörténész találó jellemzéséből:²⁰

„...a kompozíciót a megvastagított kontúrvonalak segítségével némileg ritmikusan-geometrikusan tagoló szerkesztésmóddal kiegészített posztimpresszionizmus lett szinte a korszak generálstílusa, a hivatalos, állami kiállítások, a mind jobban szaporodó murális megbízások egyik meghatározó hangütése....”

Az országban ekkoriban komoly építkezések folytak. Ekkor épültek azok a közösségi épületek: városházák, iskolák, óvodák, művelődési házak, orvosi rendelők, amelyek dekorálására fokozott igény mutatkozott. Az ilyen köztéri és murális munkák kivitelezését segítette, hogy akkor még létezett az a rendelkezés, hogy az állami beruházással emelt épületek, illetve az építkezések költségvetésének 2 ezrelékét művészi díszítésükre kellett felhasználni. A Művészeti Alap és 1963-tól a Képző- és Iparművészeti Lektorátus látta el az állami megbízással készülő köztéri művek kivitelezésével kapcsolatos – megbízási, zsűrizési, elszámolási és az alapanyag biztosításával járó – feladatokat.

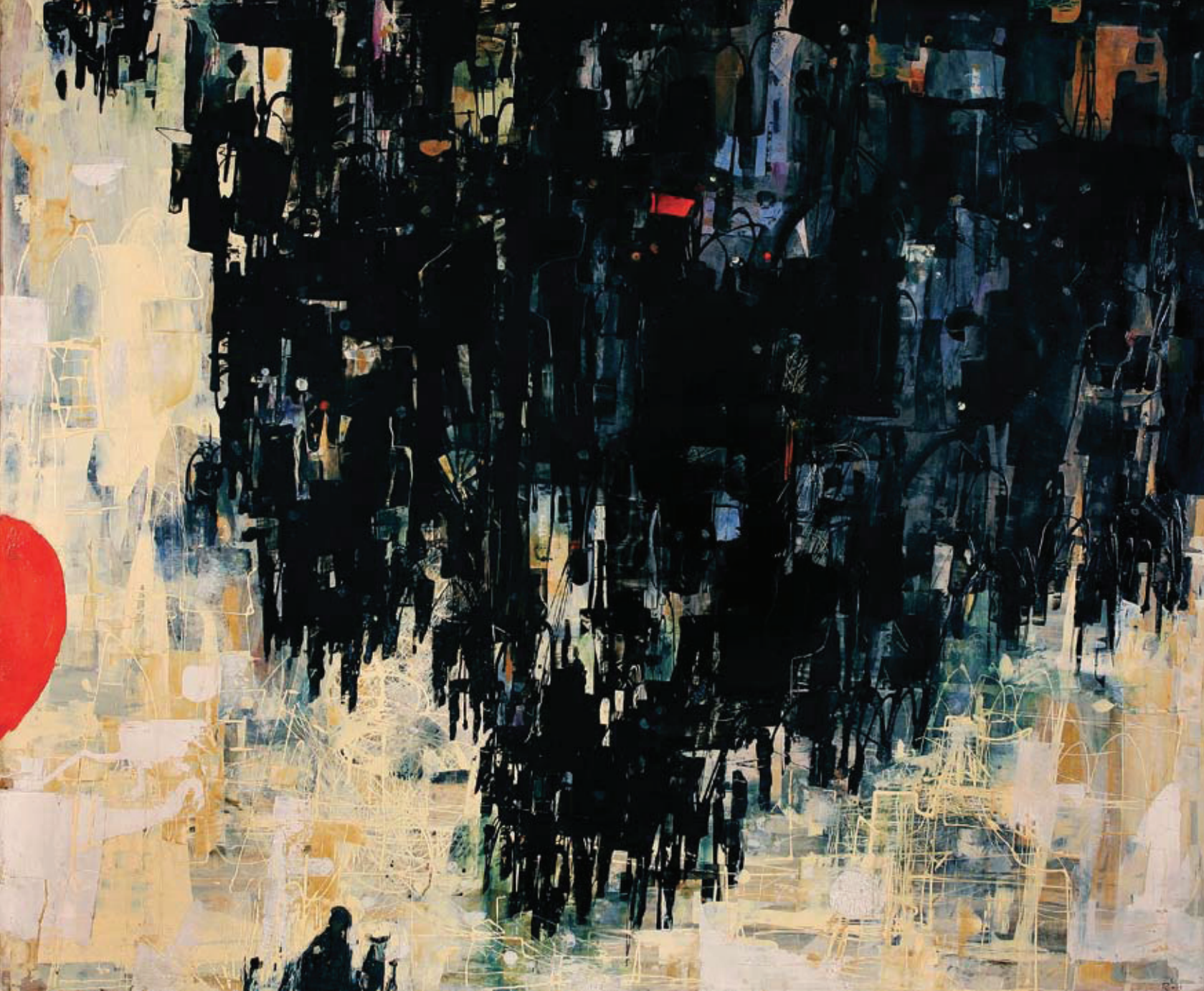
A Magyar Nemzeti Galériában 1959-ben rendezett Magyar rajz és akvarell és az ugyanitt a rákövetkező évben tartott Képzőművészetünk a felszabadulás után című kiállításokon Rác András egy-egy gouache technikával készült mozaiktervét mutatta be.

Az utóbbi kiállításon az 1960-ban soron következő – a Heim Pál Gyermekkorház díszítésére szóló – munkafeladat mozaiktervével szerepelt. Erre Somogyi János, majd Szinte Gábor társaságában kapott megbízást.²¹ A frízszerű mozaikot különböző vidám jelenetek – tevét vezető és zsiráfot etető mackó, vonaton utazó bohóc és mókus, vitorlászó róka, lufikat vivő kutyus stb. – népesítik be.

Az olasz állam a budapesti Olasz Intézet által szervezett olasz nyelvtanfolyam legeredményesebb tanulója számára évről évre olaszországi tanulmányutat adott jutalmul. Az 1960-as

²⁰ Andrási G. – Pataki G. – Szücs Gy. – Zwickl A.: Magyar képzőművészet a 20. században. Budapest, 1999, 144.

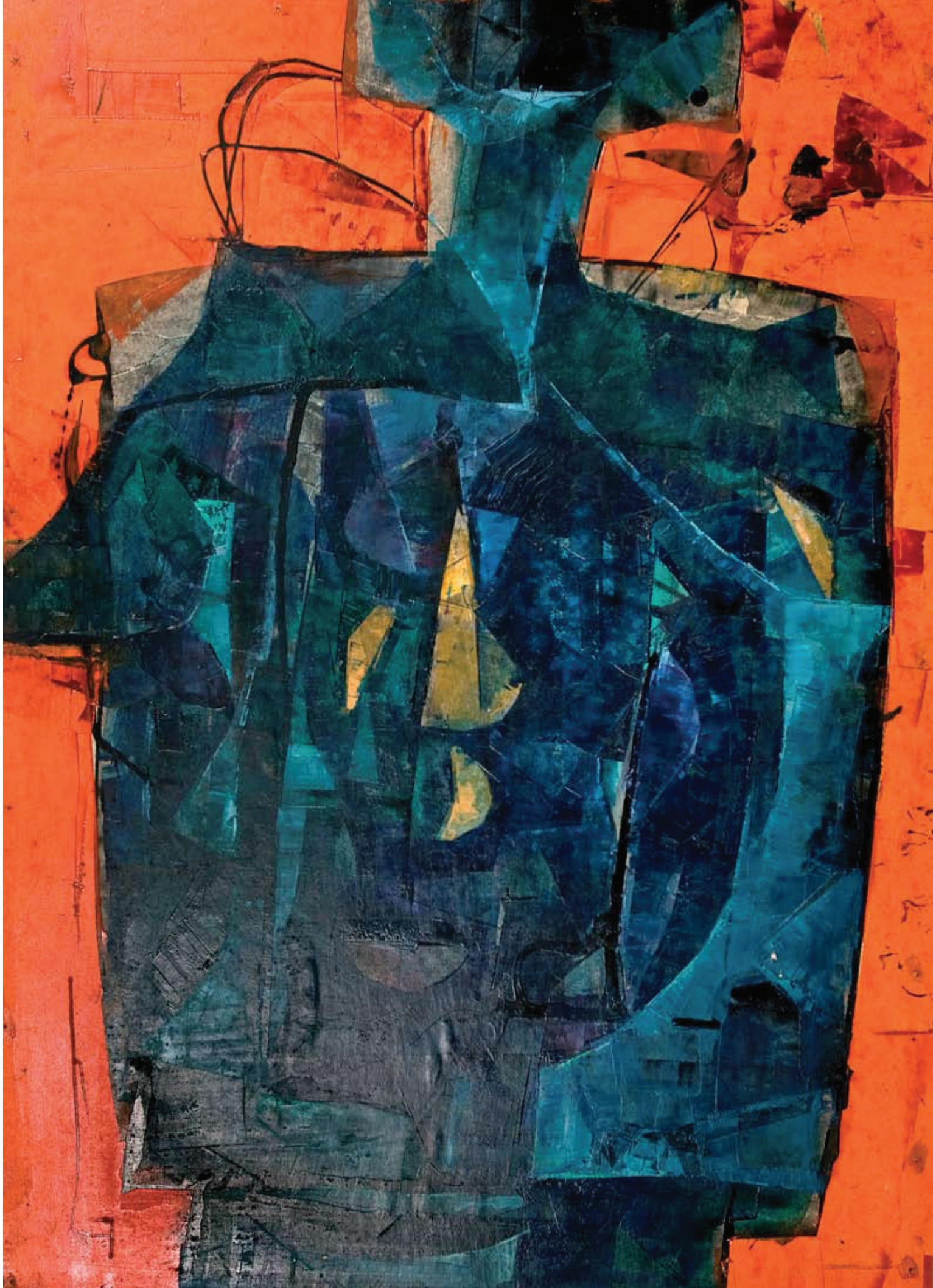
²¹ Lánicz S.: Új műalkotások a Heim Pál Kórházban. Művészet, 1964/10. 22–23.

32

33

35

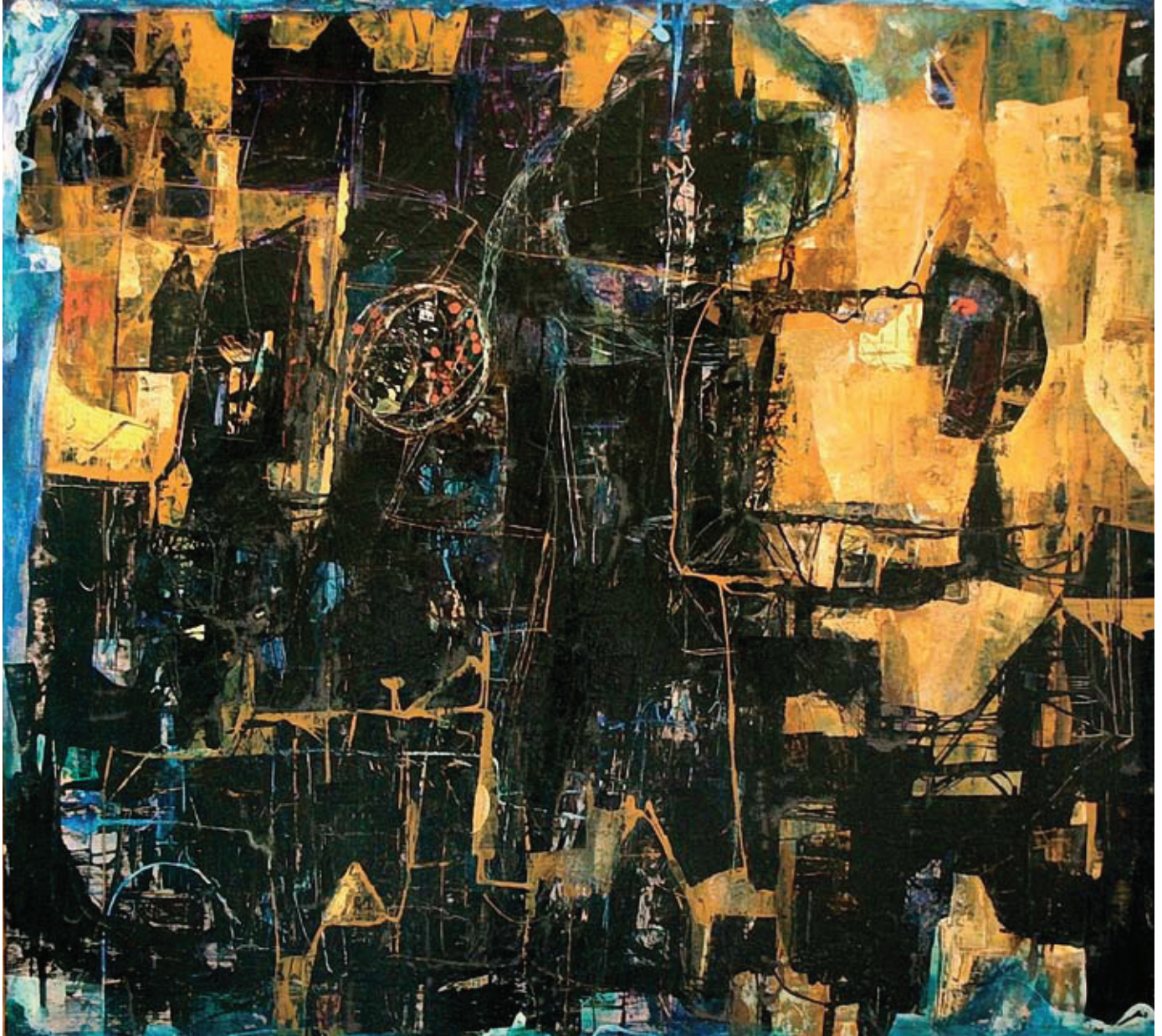
36

37

- 34. Szögletes figura, 1966
- 35. Ipari táj, 1962
- 36. Látogatók (Idegen tájakon), 1968
- 37. Képzelt alak, 1968

évek elején Rác András érdemelte ki ezt a kitüntetést, és az utazási ösztöndíj egyedülálló lehetőségét biztosított számára arra, hogy kedvezményes „viaggi circolare” vasúti jeggyel eljusson Velencébe, Ravennába, Firenzébe, Rómába, sőt még Szicíliába is. A művész egyaránt fokozott érdeklődéssel tanulmányozta az itáliai építészetet, a késő római és a középkori mozaikművészet, valamint a kora reneszánsz falfestészet emlékeit. Impresszióit vázlatkönyvében örökítette meg. Hazatérve ezek alapján – mint kiállítási jegyzékei mutatják – számos olasz tematikájú képet is festett.

Ekkor Svájcba is ellátogatott, ahol felkereste Sztelhlo Gábort új állomáshelyén, Interlakenben. Sztelhlo Gábort a „fordulat éve” után Kőbányára helyezték lelkésznek, azonban hamarosan olyan helyzetbe került, hogy előbb – 1956-ban – családját menekítette ki az országból, majd kevéssel ezután maga is emigrálni kényszerült.

Svájcban Rác András azonban nemcsak a nagytiszteletű úrral találkozott, hanem – rajta keresztül – az akkor Bazelben élő, 1956-ban nyugatra menekült, evangélikus hitű Jánossy Ferenc festőművésszel is. Az átütő tehetségként induló, egykori főiskolai ismerőse nem érezte jól magát Svájcban, így hamarosan hazatért, és Tökön telepedett le svájci feleségével. Vele az 1960-as évek közepén a Lukács fürdőben találkozott utoljára, mivel Jánossy Ferenc lelkileg mélyen meghasonulva, ezt követően ideggondozói felügyelet alatt Balassagyarmaton élt.²²

Újabb feladatként, az V. kerületi Nádor utcai Általános Iskola számára 1961-ben elkészítette a Májusfát vivő gyerekek című mozaikfalat. A kevés alakos kompozíció továbbfejlesztett, bővített változatát pár évvel később Miskolcon valósította meg.

1962 májusában felkérték, hogy a MÁVAUT Bukarest utcában épülő állomásának várócsarnokába készítsen egy 5,5 négyzetméteres mettlachi mozaikfalat. A mozaikfelületre – Rác András tervei szerint – vasból hegesztett, stilizált autóbuszok kerültek.

Az 1963 júliusában átadott Postakocsi és autóbusz című mozaik az idők folyamán megrongálódott, és 1981-ben a közlekedési vállalat felkérte Rác Andrást, hogy újítsa fel a sérült, átázott részeket. A várócsarnokot 1982 februárjában adták át ismét az utasforgalomnak. Az azóta megszűnt buszpályaudvar várótermében jelenleg kávéház működik. A mozaikfal a különböző járműveket ábrázoló vasrátétek nélküli állapotban fogadja az arra járókat.

1962-ben a Műcsarnokban megrendezett IX. Magyar Képzőművészeti Kiállításon Rác Andrástól 2 festmény és 2 mozaikterv szerepelt. Ez utóbbiak közül az egyik a Heim Pál Kórház díszítéséhez készült. Szinte Gábor szerepeltette ezen a kiállításon az ugyanehhez a feladathoz készített mozaiktervét.

A kiállítási katalógus külön csoportban foglalkozik a beruházási munkákkal, amelyek között Rác Andráse mellett megtaláljuk a Hegyi György és Soltra Elemér által a pécsi Legényszállás mozaikjaihoz készített tervezeteket.

1962 szeptemberében 4 művészt bízott meg a Pécsi Uránércbánya Vállalat, hogy mozaikművekkel dekorálja az ekkor épülő Legényszállás belső tereit. Rác Andrást egy 6 négyzetméteres, fát galambokkal ábrázoló mozaikmunka elkészítésére kérték fel, amelyet 1963 áprilisában le

38. Fekete vár, 1964
39. Lendületben, 1967

²² Matits F.: „Jótékonykodni sem könnyű – Deák Dénes nem teljesült végrendelete. A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, Salgótarján, 2007, 309–317.

²³ Lánosz S.: A pécsi legényszállás mozaikja. Művészet 1963/11. 22–23.

40

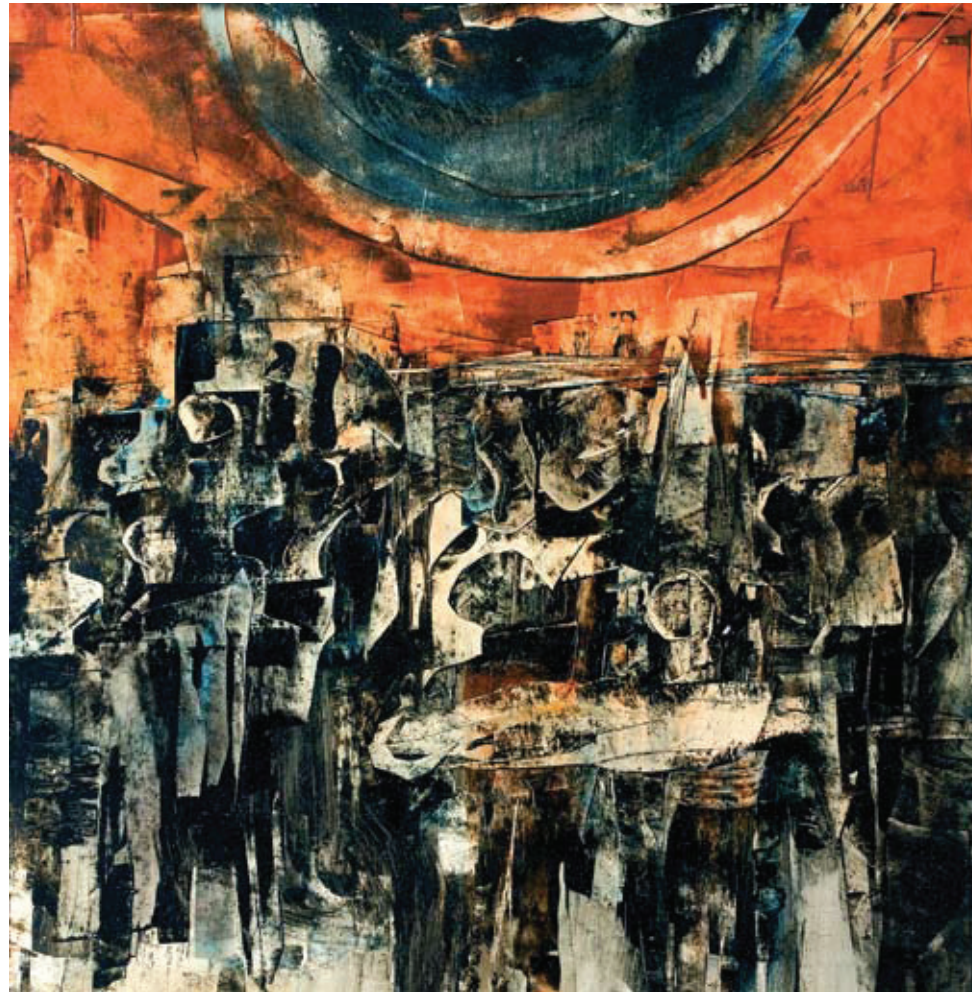

42

41

42

40. Hídvezet, 1968
41. Figura rajz, 1966
42. Tömeg, 1960
43. Sziklák előtt, 1964

44. Terv, 1968
 45. Árkádok, 1963
 46. Gótika, 1963
 47. Kettős, 1964

is szállított. Az építkezési vállalat dolgozói azonban nem kellő körültekintéssel jártak el a mozaik kihelyezésekor, így az elsőre nem sikerült. A visszabontott mozaikkompozíciót Rác András újrarakta.

A pécsi Legényszállás művei közül Rác András mozaikmunkája vívta ki Láncz Sándor művészet-történész osztatlan elismerését, mint kiderül ez a Művészet folyóiratban közzétett cikkéből:²³

„...A portával szemben egy szerteágazó fa dekoratív megfogalmazású, konstruktív módon komponált ágai feszülnek, s rajtuk kissé szabálytalan egyenlő oldalú háromszöget alkotva három madár. ... A mozaik lényegének átértékelése és megértése sugárzik az alkotásból: minden lerakott kocka a helyén van és megtalálja megfelelőjét a színek számított ritmusában...”

A Legényszálló mára hotellé alakult, de Rác András időtálló műve továbbra is az előcsarnok díszeként szolgál.

Barátja, a Londonban letelepedett Fóti Pál meghívta Angliába, és segítségével állíthatta ki a London-Hampsteadben működő New End Gallery Nyári Kiállításán 1963 júliusában–augusztusában linómetszeteit.

1964 decemberében bízták meg Rác András, hogy a felújításra kerülő Margithíd Cukrászda alagsori bárhelyiség mettlachi falára egy 18 négyzetméteres Budapest panorámakép mozaikkompozíciót készítsen, amelyet 1966 júliusában adtak át.

Az olaszországi útját idéző, 1960-ban készített Velencei emlék című festménye az 1964-ben megrendezett VIII. Miskolci Országos Képzőművészeti Kiállításon nem kapott kedvező kritikát. Olajképét a kritikus a kissé „felszínes” jellemzéssel intézte el.²⁴

A művész olaszországi képeiből többet is bemutatott 1965 tavaszán a Hazafias Népfront II. kerületi Radnóti Miklós Klubjában.

Sikerként értékelhető, hogy a Műcsarnokban ugyanebben az évben megnyílt X. Magyar Képzőművészeti Kiállításon az Árkádok című 22×50 cm-es olajfestménye szerepelt.

Rác András első fontos kiállítási bemutatkozása 1965. április 30-tól május 10-ig, – Hegyi György festőművész és Somogyi Árpád szobrászművész társaságában – a Budapesti Műszaki Egyetem Szentháromság téri kollégiumában volt. A Rác András által készített linómetszettel díszített meghívó tanúsága szerint a tárlatot Németh Lajos professzor – aki ekkor még kandidátus volt – nyitotta meg. A kiállításról többek között Frank János, a Műcsarnok művészettörténésze írt pozitív hangvételű kritikát.²⁵ Az Élet és Irodalom olvasói számára írt elemzésében Frank János a művész 20 bemutatott festménye közül megkülönböztetett figyelmet szentelt a Tömeg című, 105×125 cm-es olajképnek.

Ez a festmény Rác András egyik fontos, az 1956-os forradalom megmozdulásain szerzett élményeit feldolgozó műve. Forradalmi lendület hatja át az expresszívén ábrázolt, tömeggé váló menetelőket.

Tudni való, hogy az 1960-as és az 1970-es években Magyarországon csakis olyan kiállítási anyag kerülhetett bemutatásra, illetve kerülhetett hazai művésztől külföldön bemutatásra, amelyet a Képző- és Iparművészeti Lektorátus arra méltónak, megfelelőnek talált. Zsűri döntött va-

²⁴ Rózsa Gy.: Országos Képzőművészeti Kiállítás Miskolcon. Népszabadság, 1964. december 31.

²⁵ Frank J.: Kiállítási napló. Élet és Irodalom, 1965. május 29.

²⁶ Marsó Dianának, az Arte Aukciós ház vezetőjének tartozom köszönettel ezért az információért.

44

45

47

46

48

46

49

lamennyi, kiállításra szánt mű sorsáról. Esetünkben a Rác András által beküldött 47 olajképnek, kevesebb mint a fele nyerte el a cenzorok tetszését. A lektorátus akkori igazgatója – Ormos Tibor, akiről mint később kiderült, vasárnapi festő volt²⁶ – meglátogatta a Németh Lajos művészettörténész szervezésében létrejött kiállítást, majd mivel a tárlat anyaga számára túl modern volt, fejcsóválva, sietve távozott.

A modern törekvések propagálása céljából, záróakkordként, a három művész részvételével Németh Lajos vezetésével egy ankétot is rendeztek a kollégiumi kiállításon, amelyen az egyetemisták részvételével a kortárs művészet aktuális témáit érintő kérdésekről folytattak beszélgetést. A kiállítást és az ankétot szervező Szabó Ágnes gépészmérnök hallgató erről az egyetemi lapban,²⁷ az Érdekes ankét – kevés résztvevővel című cikkben számolt be. Rác András művészetével kapcsolatban megállapítja, hogy „...festményei közül a Tömeg aratta a legnagyobb sikert. Ékalakban özönlő fekete emberáradatot ábrázol. A látogató úgy érzi, hogy a tömeg nekirohan, magával sodorja, eltiporja...”

Egy más jellegű, de szintén felvonulást ábrázoló pályatervvel nyerte el az 1964 októberében kiírt pályázaton újabb köztéri megbízását, amely a miskolci Kilián-Dél lakótelep iskolájának tűzfalára készülő 12×10 méteres méretű mozaikkompozícióra vonatkozott. Az Úttörők májusfával című kompozíción kék háttér előtt különböző síkokban, vörös ruhás és fehér inges gyerekek egy hatalmas májusfa szalagjait fogva vonulnak. Néhány úttörő trombitál, a menet élén pedig az egyik pajtás dobol. A 120 négyzetméteres felületű, monumentális munka kivitelezésébe Hegyi Györgyön kívül bevonta még Moldován Istvánt és Zsille Győzöt, valamint annak feleségét is. Az előkészítő munkálatokat a Zsille házaspár Damjanich utcai műtermében, majd a további műveleteket a Horváth Árpádtól bérelt Kelenhegyi úti műteremben végezték el. A mozaik kirakásában az Építési Minisztérium Országos Szakipari Vállalata is részt vett. 1966. szeptember elején adták át a kész művet.

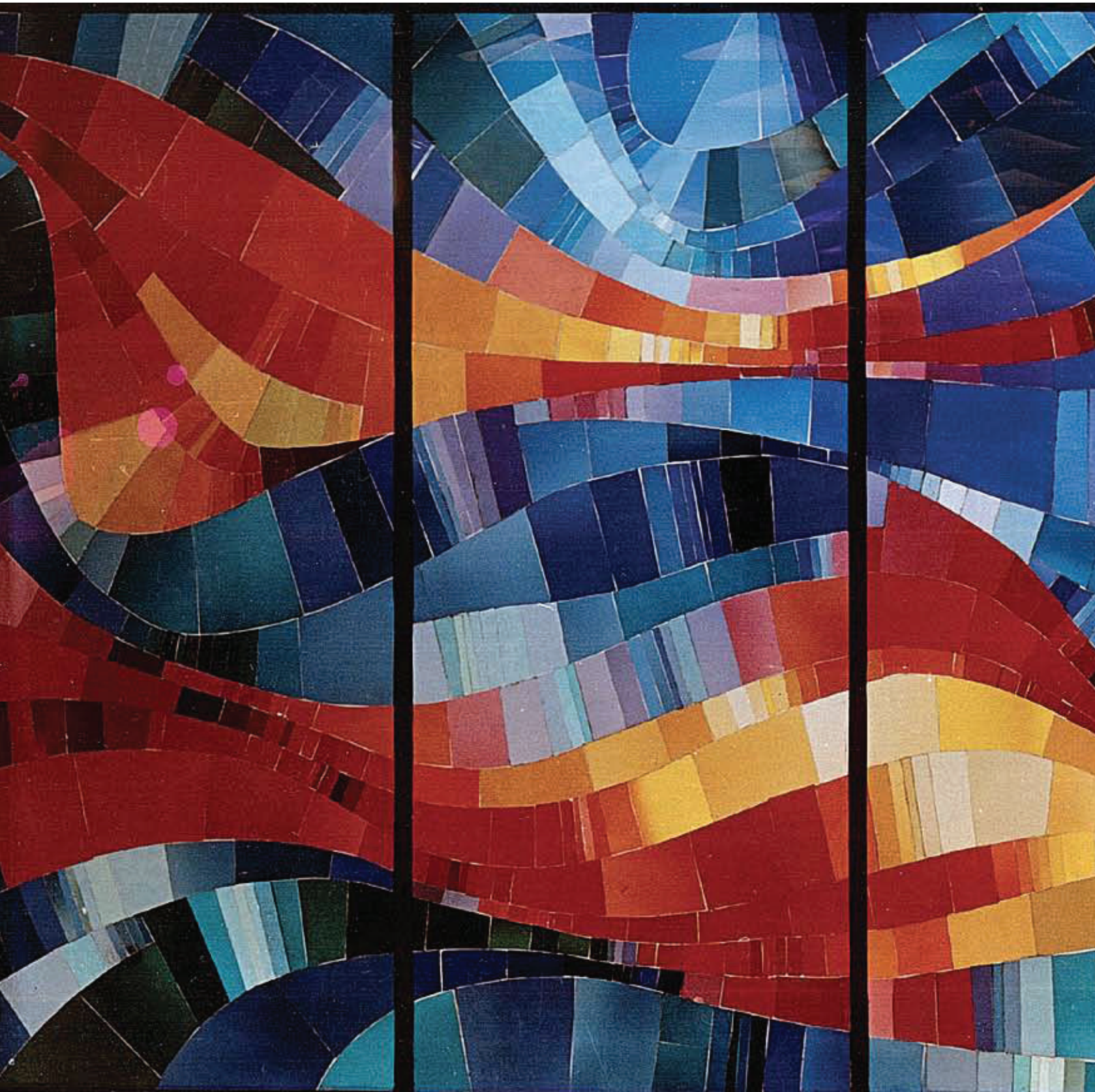
Rozgonyi Iván (1926–1998) művészettörténész, az MTA Művészettörténeti Kutató Csoport egykori munkatársa 1988-ban adta ki a Párbeszéd művekkel című riportkötetet, amely tartalmazza a szerző 1955 és 1981 között, a 20. század második felének mintegy félszáz, Magyarországon tevékenykedő művészeivel folytatott beszélgetéseit. A könyvből megtudható az is, hogy a riportalanyok mikor lettek megszólítva, Rác András 1965-ben.

A Rác Andrással folytatott hatoldalas beszélgetés őszinte zárógondolatait, kiemelt helyen Fóth Ernő és Schéner Mihály sorai mellett a kötet bevezetőjeként Az olvasó köszöntése lapon olvashatjuk: „...Néha nagyon szeretném formailag, szavakban tisztán kifejtetni, amit mint festő csinálok... De nem hiszem, hogy a fogalmi rendezés lehetséges. Egy középkori ikonnak az értelmezése nemcsak emberként, de koronként is természetesen változik. Ezt senki nem találja furcsának. Ma mégis mindenki azt szeretné, hogy egy mai műnek csak egyfajta értelmezése legyen. Ez már eleve helytelen...”

Sajnálatos módon nem mindenki osztotta, illetve osztja Rác András nézeteit. Ennek következtében Magyarországon ismételen előfordul, hogy egy épület vagy helyiség funkciójának

48. Tükörkép, 1963
49. Fekete város, 1967

²⁷ Szabó Á.: Érdekes ankét – kevés résztvevővel. Jövő Mérnöke, 1965. május 17.

50. Színesség, üveg
térelválasztó
kompozíció, 1964

51. Kompozíció IV., 1966
52. Velencei emlék, 1960
53. Lépcsők, 1964

megváltozásakor, illetve tulajdonosváltáskor, a korábban kihelyezett mozaik, üvegablak, illetve egyéb, az épület falfelületéhez szorosan kapcsolódó képző- és iparművészeti alkotás megsemmisül. Elvileg minden művészeti tárgyat, még azt is, amit megvásárolnak, illetve eladnak, több évtizedig szerzői jog véd. Az ingatlankereskedők és az egymást váltó tulajdonosok – figyelmen kívül hagyva az idevágó szerzői jogi törvényeket – gátlástalanul bontják le, semmisítik meg egy korábbi korszak művészeinek alkotásait. A művészek szerzői érdekeit hatásos módon csakis a szerzői jogi rendelkezések szigorítása szolgálná.

Megsemmisült Rác Andrásnak a pesterzsébeti iskola számára 1954-ben készített sgrafittója, nem látható Rác András Budapest látképe című mozaikja (1966) sem, mivel az egykor nagy közkedveltségnek örvendő Margithíd presszó megszűnt, és helyén mintegy két évtizede OTP-fiók üzemel. Átépítették az egykori Royal Szálló hangulatos bárhelyiségét is, aminek áldozatul esett Rác András 1968-ban kivitelezett Színesség elnevezésű üvegablak-kompozíciója.

A Bukarest úti autóbusz: pályaudvar várótermében 1963-ban elhelyezett Postakocsi és autóbusz című mozaikmunka a manapság kávéházként működő épületben megvan ugyan, de fém rátéjjeit leszerelték. Előfordul, hogy belsőépítészeti tagozatokkal takarják el a korábbi kor művészi produktumait, mint történt a Kálvin téri Rác mozaikokkal. A megsemmisülés veszélye fenyegeti az eladás alatt álló feldarabolt cégóriás, a csepeli Vas- és Fémművek Pártbizottsági Tanácstermét 1982-től díszítő Rác András Világ proletárjai, egyesüljetek! című reliefmozaikot. A Duna-parti kisvárosnak, Szentendrének művészeti vonzereje a legerősebb. Barcsay Jenő az 1920-as évek végén járt először e tradíciókban gazdag városkában, amely megtetszett neki. Barcsay Jenő a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem számára 1964-ben, 4 évvel később a Hevesi Sándor téri Nemzeti Színház díszítésére tervezett mozaikot, amelyet Nagy Lajos festőművész rakott ki.

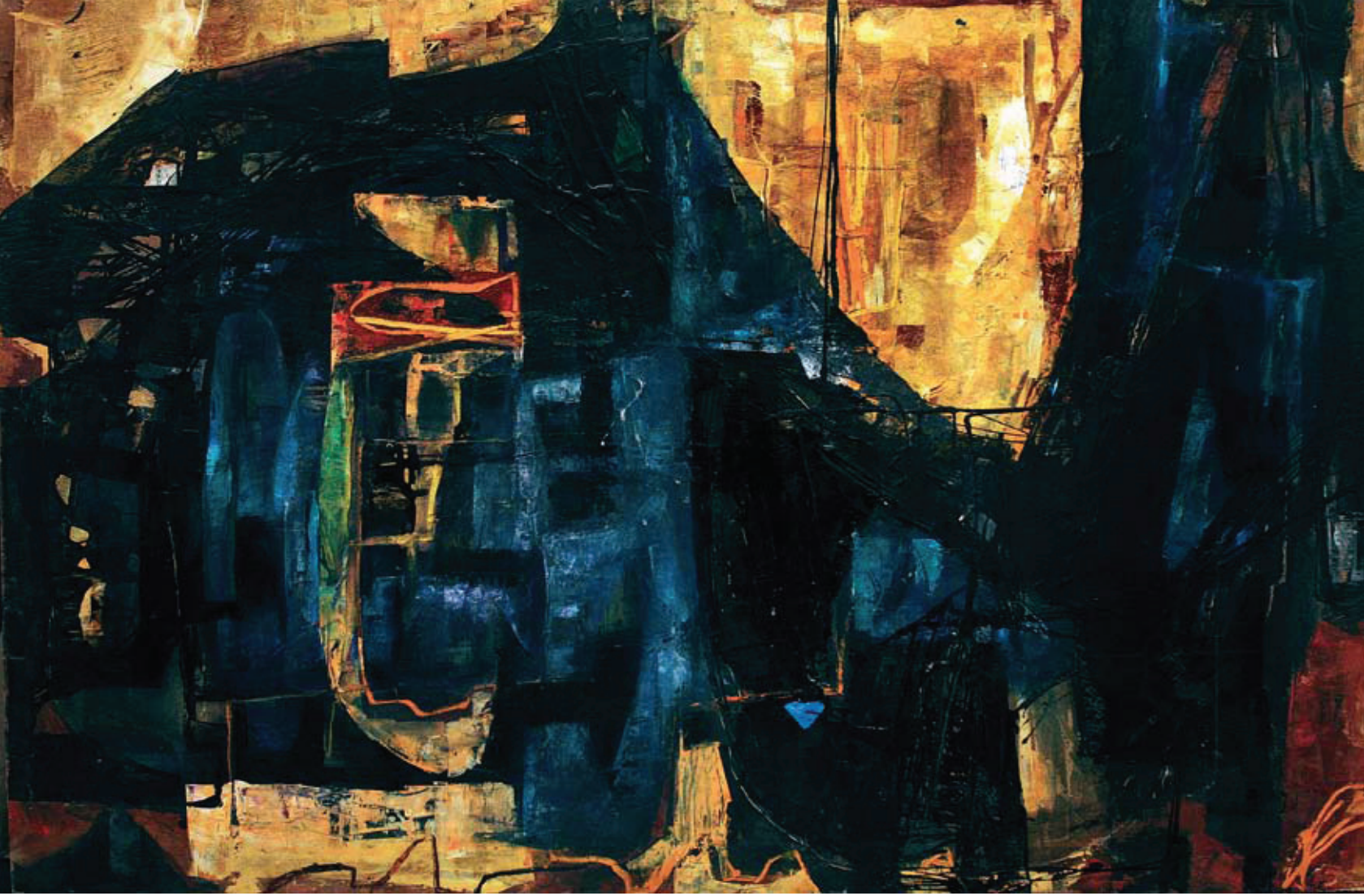
A Hoffer Miklós építőművész által tervezett Pest Megyei Művelődési Központban 1970-ben helyezték el a Barcsay Jenő tervei szerint készült 3×11 méteres, híres Szentendrei mozaikot. A nagyszabású mozaikmunka kivitelezésén Rác András és Hegyi György az 1960-as évek második felében több évig dolgozott.

Hegyi György, az egykori, Kossuth-díjas mesterével való együttműködésről a következőképpen vall:²⁸ „...a 60–70-es években saját és Rác András munkáin kívül még rengeteg mozaikot rakunk. Elsőnek a legnagyobb szabásút, Barcsay Jenőnek készített szentendrei mozaikot említem meg, mely arany háttérrel és Barcsay jellegzetes figuráival tényleg az évszázad mozaikja lehetett volna, ha Barcsay mester jobban hallgat ránk, és a sötét tónusokat nem mindig a fekete és a sötétbarna felé vitette volna el. Későbbi években az Újpesti Fürdőbe készült nagyszabású absztrakt mozaikjánál tanácsunkat már jobban figyelembe vette. Kár, hogy Barcsay mester életében könyv²⁹ formájában sokszor megjelent mozaikmunkánál mindig elfelejtette megemlíteni, hogy kik csinálták az olajképeiből a mozaikokat. De hát ő ilyen volt! Ezzel ellentétben Hincz Gyula, akinek szintén több mozaikját kiviteleztek, minden alkalommal szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy a mozaik elkészítői szerepeljenek a publikációkban. A Kertészeti Egyetem aulájában került beépítésre Hincz nagyméretű, jó 100 négyzetméteres monumentális mozaikja, ame-

²⁸ I. m. 4. lábjegyzet, 136.

²⁹ Petényi K.: Barcsay Jenő – Egy mozaik születése és előzménye. Szentendre, 1969. Bojár I.: Vallomás egy műalkotásról – Barcsay Jenő szentendrei mozaikja. Budapest, 1975.

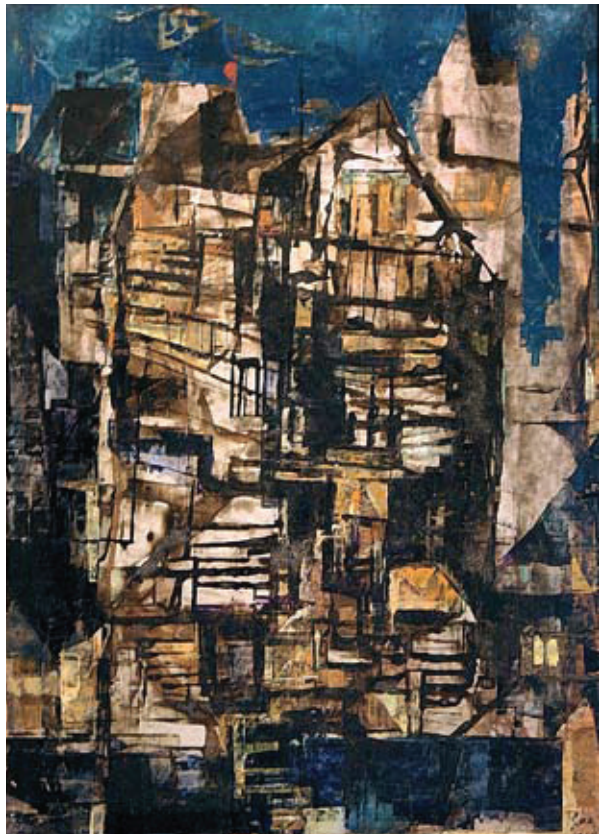
³⁰ o. a.: MSZBT-kiállítás a Radnóti Klubban. Magyar Nemzet, 1966. november 12.

51

52

53

lyik színességével, szellemességével, burjánzó vegetációt éreztető kompozíciójával az utóbbi évek egyik legérdekesebb munkája volt...”

1966. november 7-én a II. kerületi Hazafias Népfront Radnóti Klubjában a Magyar–Szovjet Baráti Társaság szervezésében a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat köszöntő csoportos képzőművészeti kiállítás nyílt, amelyről Oelmacher Anna grafikusművész, a Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztályának egykori vezetője írt kritikát.³⁰ Ebben Rác András Tömeg című festményét az alábbi módon méltatta „... Ha az alkalmat tekintjük, azt most legjobban kifejezi Rác (sic!) András nagy kompozíciója, a Tömeg, amelyen semleges térben fekete figurák alig bontott háromszögű masszája felett kis zászló piroslik...”

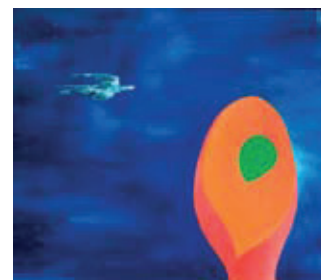
A művész egy 1980-ban adott nyilatkozatából³¹ megtudható, hogy az 1960-as évek közepén egy művészetének új irányt szabó fontos megfigyelést tett: „...márványmozaikon dolgozva közvetlen kapcsolatba kerültem kőfaragókkal. S megfigyeltem, hogy a munka közben megsérült, kettétört márványt epoxigyantával ragasztják össze. Rájöttem arra, hogy ez a kötőanyag van olyan erős, mint maga a márvány. ...Az epoxigyanta segítségével először is táblakép-méretben kezdtem dolgozni, de nyomban lehetőségem adódott arra, hogy a síkból kilépve reliefszerű plasztikát hozzak létre. Ez nemcsak lehetőség: szükségszerűség. A műgyantát jól lehet tölteni, vastagítani, színezní, így hátteret vagy negatív formát képezhetett a kiugró mozaik kontrasztjaként...”

A legmegfelelőbb műgyanta után kutatva a művész kapcsolatba került a svájci CIBA-Geigy céggel, amelynek magyarországi képviselője, dr. Faragó Gábor vegyészmérnök biztosította számára a cég különböző Araldit gyantáinak használatát. Dr. Faragó Gábor próbaanyagot, használati utasítást és számos szakmai tanácsot is adott a művésznek, aki mind a mai napig nagyon elégedett az anyag tulajdonságaival. Mozaikhoz olyan keveréket használ, ami lassan köt, így akár több napig is dolgozhat egy mozaikképen, és változtatni is tud a kompozíción. Más adalékok hatására olyan szilárd, egységes és fényes felületet képez az Araldit, ami hasonlít a tűzzománchoz, ezért nevezte el a művész ezt a technikát hidegzománcnak. A felhordott anyag állandóan mozog, változik, amíg meg nem köt. Aceton hozzáadásával növelhető a képek hatásossága.

1967 januárjában jelent meg a nyomtatott sajtóban az első hír arról, hogy a Műcsarnok kamaratermében a következő hónapban a művésznek kiállítást rendeznek. A Németh Lajos által megnyitott tárlathoz illusztrált katalógus is készült, amely a művész életrajzán kívül az 54 bemutatott alkotás felsorolását, 5 művének reprodukcióját és az alábbi szemléletes Vaszilij Kandinszkij idézetet tartalmazta: „...A szín olyan eszköz, mely alkalmas arra, hogy a lélekre könnyebben befolyást gyakoroljon. A szín a hangszer billentyűje, a szem a kalapács. A lélek a zongora, a maga sok-sok húrjával. A művész jelképezi a kezet, mely rezgésbe hozza a lelket, amin ezt vagy azt a billentyűt leüti...”

Horváth György művészettörténész, 1965 és 1980 között a Magyar Nemzet képzőművészeti kritikusa, Kandinszkij sorainak felidézésével indította pozitív hangú kritikáját:³²

„...Kandinszkij szavai tömör megfogalmazását adják annak a koncepciónak, amelyet művésze-

55

54. Jelenség, 1964

55. Célra törés, 1964

³¹ Csapó Gy.: Közelképek. Budapest, 1983, 156.

³² Horváth Gy.: Rác András festőművész tárlata a Műcsarnok kamaratermében. Magyar Nemzet, 1967. február 17.

³³ Rózsa Gy.: Kiállítási jegyzet. Népszabadság, 1967. február 23.

³⁴ Fóthy J.: Kiállítási krónika. Művészet, 1967/6.

³⁵ Németh L.: Current exhibitions. The New Hungarian Quarterly, 1967/27

te vezérfonalául jelölt ki: bemutatott képein a színek végtelen skálája játszik, áll össze sejtelmes foltokká, vibráló fonalakká, s közli az érzéseket, az asszociációkat...”

A Népszabadság kiállítási jegyzete³³ ezennel engedékenyebb hangvételű, de dicsérő sorokat a kiállításról a Művészetben³⁴ Fóthy János, a The New Hungarian Quarterlyben³⁵ Németh Lajos jelentetett meg, mindkét esetben illusztráció is kísérte az írást.

Fóthy János szerint „...Rác (sic!) Andrásnál inkább a kép zeneiségéről beszélhetünk, mert nála nem a szerkezet szigorú rendjében, hanem inkább a színek és vonalak ritmikus játékában teljessül képpé a látott élmény...”

Németh Lajos írását azzal kezdi, hogy a művész olaszországi és angliai tanulmányútjainak hatására kezdett el gótikus katedrálisokat, városképeket festeni. Majd megállapítja, hogy Rác András egyáltalán nem impresszionista vagy naturalista módon ábrázol, hanem az épületek tömegét, organikus lényegét jeleníti meg.

Négy évtizeddel a Műcsarnokban rendezett kiállítást követően, 2008 novemberében – magángyűjtők jóvoltából – a Falk Miksa utcai Múzsza Galériában sikerült a művész korai festményeiből egy válogatást bemutatni. Ezek a képek – igazolva Németh Lajos megállapítását – valóban elsődlegesen a katedrálisok és középkori városképek tömegeit, illetve azok szerkezeti és térvizonyait érzékeltetik. Rác András monumentális ábrázolásmódja Piranesi római vedutáival, illetve Lyonel Feininger város- és templomképeivel rokon. Le gtöbb katedrálisábrázolásán nem szerepel ember, tárgyuk a katedrálisban uralkodó fények és az épület térvizonyai. A sötét színekkel megfestett épületek főbb szerkezeti tagozatainak kontúrjait, olykor csurgatásos technikát alkalmazva, fehér zománcfestéssel jelzi. A Kupola (1966) című festményén egy sejtelmes terekkel rendelkező épületstruktúra előterében néhány alak sziluettje tűnik fel. A Velencei fények és Lavina című munkái fekete-fehér illusztrációban is mutatják gazdag strukturáltságukat.

Visszatérve Németh Lajos fentebb említett, 1967-ben angolul megjelent írásához, annak záró sorai elismerően szólnak azon Rác-festményekről, amelyek márványmozaiokkal vagy márványreliefekkel egészülnek ki.

Az ország legpatinásabb kiállítóhelyén bemutatott Rác-művek többségét ekkor még olaj- és temperaképek tették ki, közöttük csupán néhány mozaikkép, illetve márványapplikáció bukkant fel, ezek ekkor még nem domináltak.

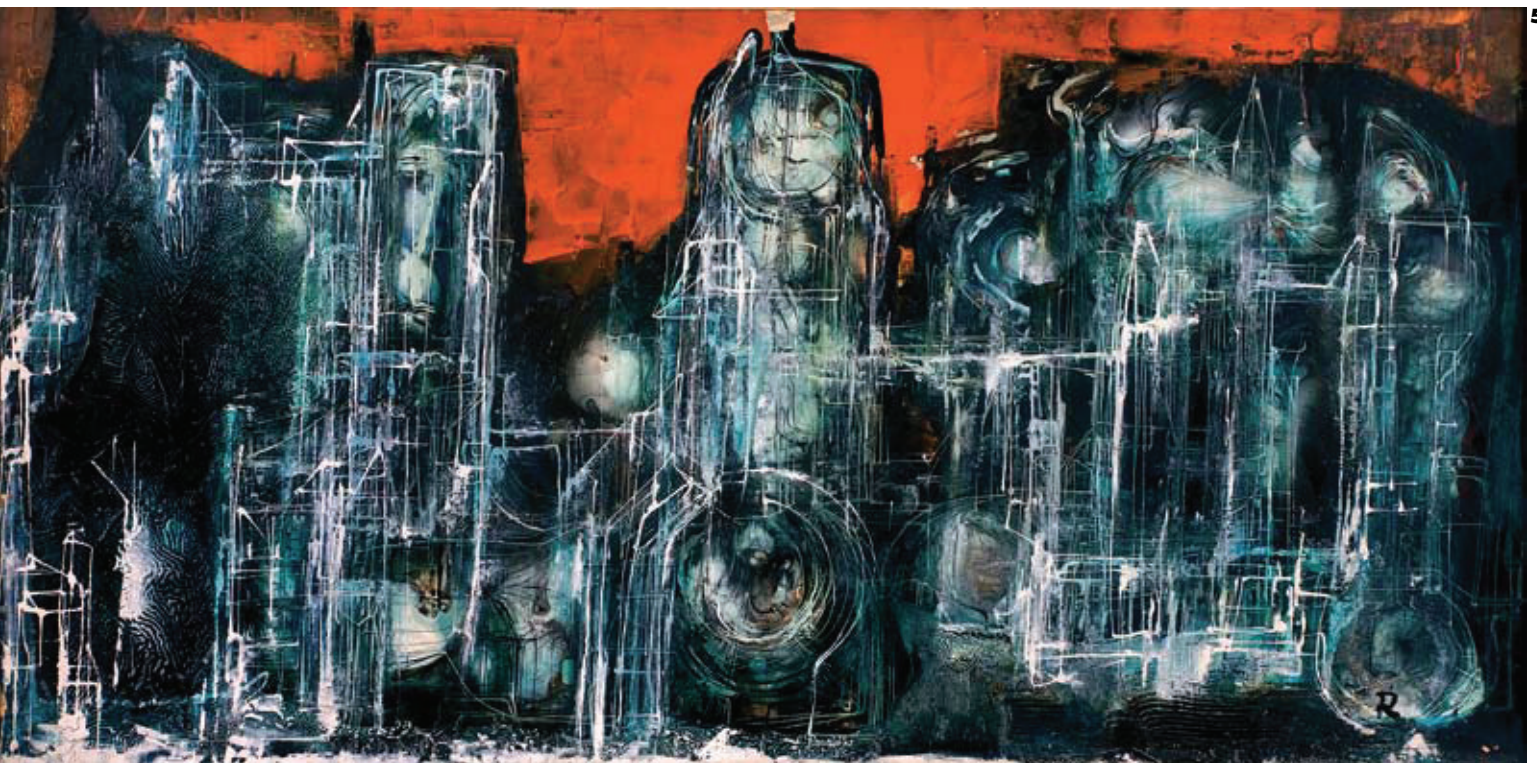
A kritikák egyébként többnyire a Tömeg című, 1965-ben festett képével foglalkoztak. Az állam két művét vette meg ekkor, a Rozetta című 1961-es olajképe a Magyar Nemzeti Galériába, míg az Építkezés II. című olajfestménye a Művelődési Minisztérium tulajdonába került.

1968 februárjában felkéri, hogy a Royal Nagyszállóda bárhelyiségébe egy 10 négyzetméteres üvegfalat készítsen. A júliusban átadott – és azóta lebontott – üvegmunka a színek hullámozását ábrázolta és hátulról lett megvilágítva. A bejárattal szembeni végfalán elhelyezett színes ablakmozaikja, több világítási fokozattal különböző fényhatásokat eredményezett.

1968 tavaszán a Műcsarnokban megrendezett XI. Magyar Képzőművészeti Kiállításon a Hátlók című olajfestményével vett részt.

56

57

58

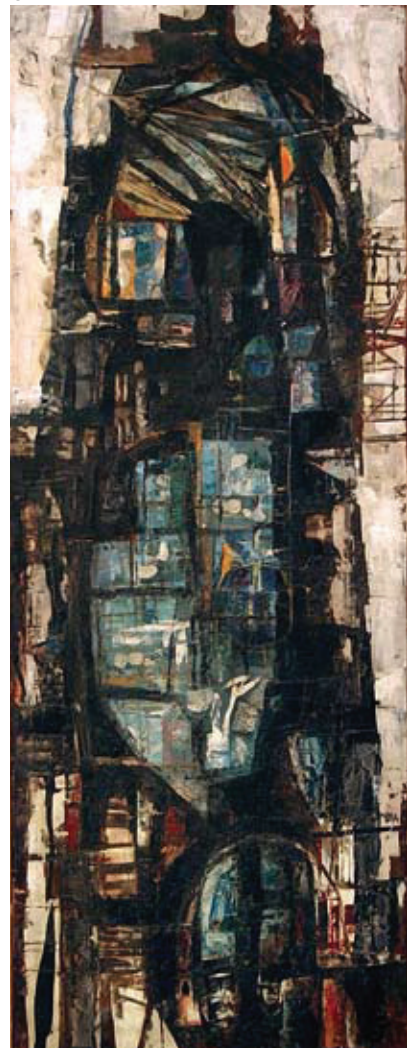
59

60

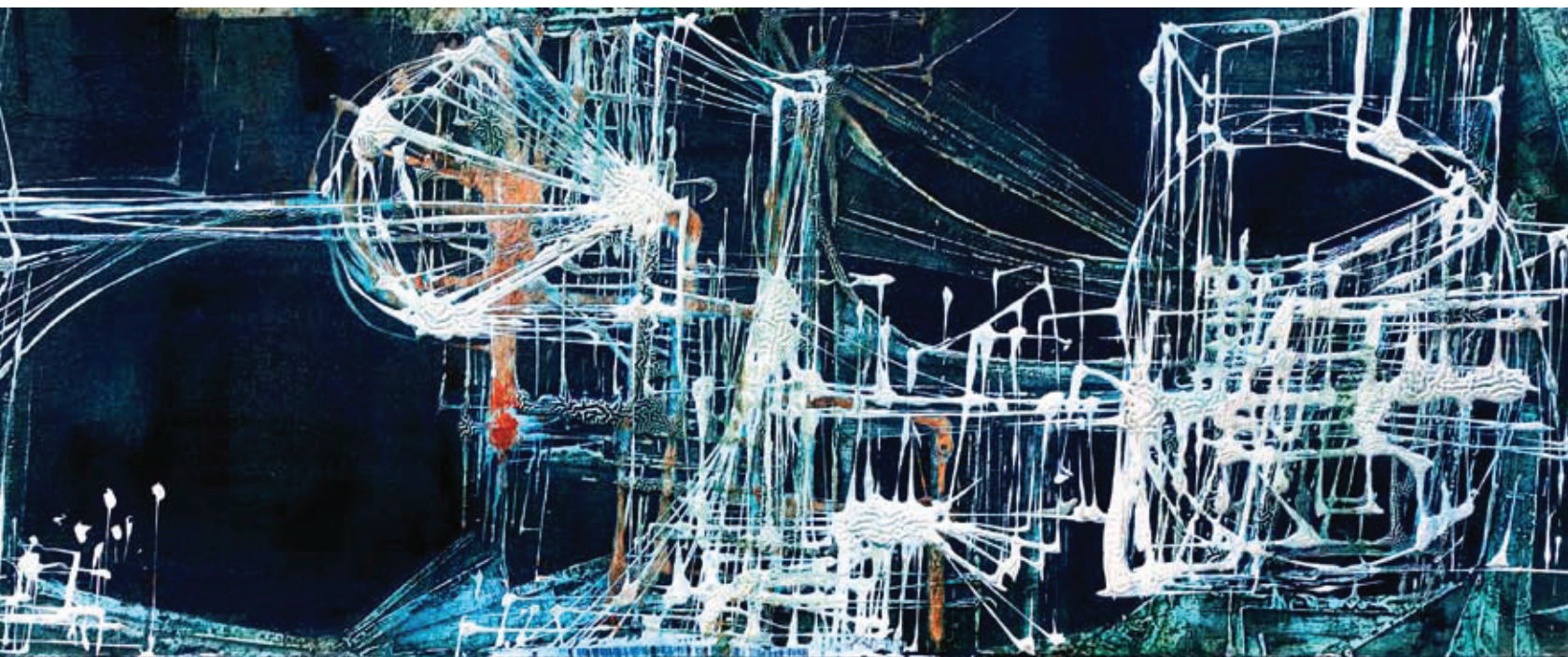

61

62

Jelentős sikerek számított, hogy a művészt meghívták, vegyen részt 1968 nyarán az Adriai-tenger festői Korcula szigetén lévő, Vela Luka üdülőfaluban tartott nemzetközi művésztelep munkájában. Bálint Endre volt a másik magyar delegált, aki a jugoszláv, román, olasz, orosz, csehszlovák, lengyel, holland, francia, dél-amerikai és japán művészek körében két hétig tevékenykedett. A záró kiállításon nem csupán az alkotók ott készült önálló munkáit állították ki, hanem létrehoztak egy valamennyi művész által közösen, kollektíven összeállított falat is, amely 4 évtizede hirdeti e nyári alkotóttelep eredményes munkáját. A magyarokén kívül két ismerős névvel találkozunk a névsorban: Tadeusz Kantor lengyel és az egykor Magyarországon is alkotó Corneille holland művészeivel. A dalmát tengerparton rendezett telep idilli, nyugodt légkörét megbolygatták a Varsói Szerződés csapatainak a csehszlovákiai eseményekbe való durva beavatkozásáról érkező hírek.

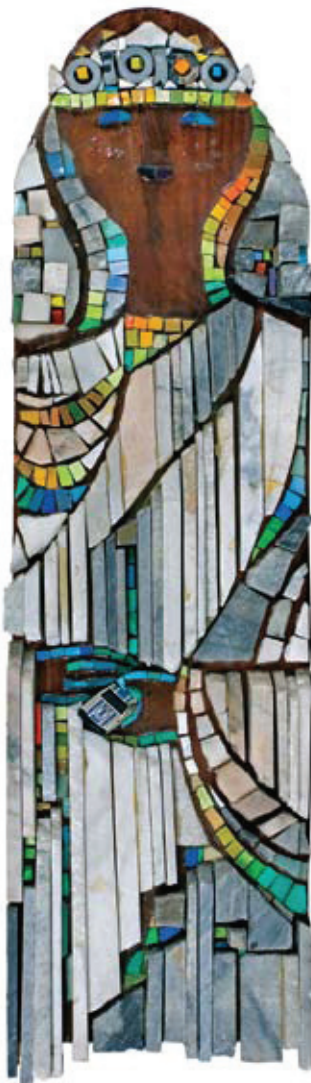
Rác András 1968 októberében a Műegyetem Stoczek utcai kollégiumában rendezett egyéni kiállítást, majd november közepén az IPARTERV építőipari vállalat Deák Ferenc utca 10. szám alatti tanácstermében megrendezett Építészet-képzőművészet kiállításon kilenc másik művész társaságában szerepeltek munkái. Rác András hét mozaikmunkát és öt színes üveglak tervet állított ki, míg Hegyi Györgytől tizenhárom, Szenes Zsuzsától tíz, Kiss Nagy Andrástól öt, Balázs József Róbertől tíz alkotás volt látható.

Az ugyaniitt 1972-ben megrendezett Murális tervek és anyagkísérletek című kiállításon már tizenhat művész szerepelt. Ekkor Rác Andrásen kívül többek között kiállított Hegyi György, Balogh László, Fóth Ernő, Illés Árpád, Szántó Piroska, Szinte Gábor és Veress Pál is.

A Sinkovits Péter művészettörténész által szervezett IPARTERV kiállítások³⁶ szintén az IPARTERV építőipari vállalat tanácstermében zajlottak, és ezek a progresszív irányzatok fiatalabb tagjai számára biztosítottak jelentkezési lehetőséget.

- 58. Házak, 1959**
- 59. Erődítmény, 1961**
- 60. Város III., 1963**
- 61. Végtelen lépcsőház, 1964**
- 62. Kompozíció III (Szerkezet), 1964**

³⁶ Sinkovits P.: IPARTERV. Budapest, 1994.

63. Fejedelmi család,
kilenc részes mozaik,
1989-1992

MŰVÉSZETÉNEK KITELJESEDÉSE

(1969 – 1989)

Rác András, mivel művészeti működését itthon nem övezte a hivatalos körök elismerő támogatása, eldöntötte, hogy munkáinak megpróbál külföldön piacot találni. Erre egy művésznek abban az esetben, illetve oly módon nyílhatott lehetősége, ha egy nyugat-európai galéria meghívta. A művész a meghívólevéllel bement a kulturális minisztérium művészeti osztályára, és útlevílkérelméhez támogatásért, a Képző és Iparművészeti Lektorátusnál pedig műveinek kiviteléhez engedélyért folyamodott. A Kultúra Vállalat által beárazott műveket szabad volt külföldön eladni, majd az így befolyt összeget a művész befizette a számlájára, és abból – a hivatalos árfolyam szerint – juthatott forinthez. A művész általában – hacsak erről a külföldi galéristával kötött szerződése másképp nem rendelkezett – maga gondoskodott képeinek kiszállításáról.

Rác András esetében ez úgy zajlott, hogy a művész saját kocsijába bepakolva szállította külföldre műveit, és bízott abban, hogy „vámelőjegyzésben” lévő képeiből sokat eladhat.

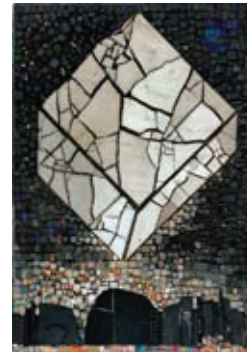
1968-ban küldte el Casimir Romanovicz, a párizsi Galerie Lambert vezetője Rác Andrásnak a meghívólevelet, amelyben felkérte, hogy a következő évben állítson ki a Szent Lajos szigeten lévő galériájában. A külföldi, jobbára közép-kelet-európai – leginkább lengyel – alkotók bemutatására szakosodott galériában ezt megelőzően már több magyar művész is bemutatkozott. Konok Tamás 1960-ban önálló kiállítással, majd 1961-ben, 1966-ban és 1968-ban csoportos tárlaton szerepelt itt.³⁷ Hetey Katalin 1962-ben állított ki a galériában. Az 1964-ben Párizsba költöző – Rác Andrással főiskolás éveik óta baráti viszonyban álló – Csernus Tibor ebben a galériában rendezte első önálló franciaországi kiállítását.

Rác András 1969. március 12. és április 5. között mutatta be képeit ebben a párizsi galériában. A művész két szürreális festményének reprodukcióival díszített, kinyitható meghívókártya belső oldalán Németh Lajos művészettörténész francia nyelvű ajánló sorai olvashatók.

Párizsi tárlata nem csupán anyagi szempontból volt – mindkét fél számára – eredményes, de jó sajtóvisszhangot is kapott. A bemutatóról, többek között a La Galerie des Arts folyóiratban és a Le Figaro napilapban jelent meg kritika. Az írások kiemelik szürreális képeinek a gótikus művészettel való kapcsolatát, dicsérik egyedi formarendjét, ritmusérzékét és dinamikus színhasználatát.

Párizsi sikeres bemutatkozása további kiállítási lehetőséget is eredményezett. A brüsszeli La Galerie Le Rempart felkérte, hogy vegyen részt december 18-tól január 5-ig a galériájuk Téli Szalon kiállításán, valamint meghívólevelet is küldött, felkérve a művészt egy, a rákövetkező évben esedékes önálló brüsszeli kiállítás megtartására.

65

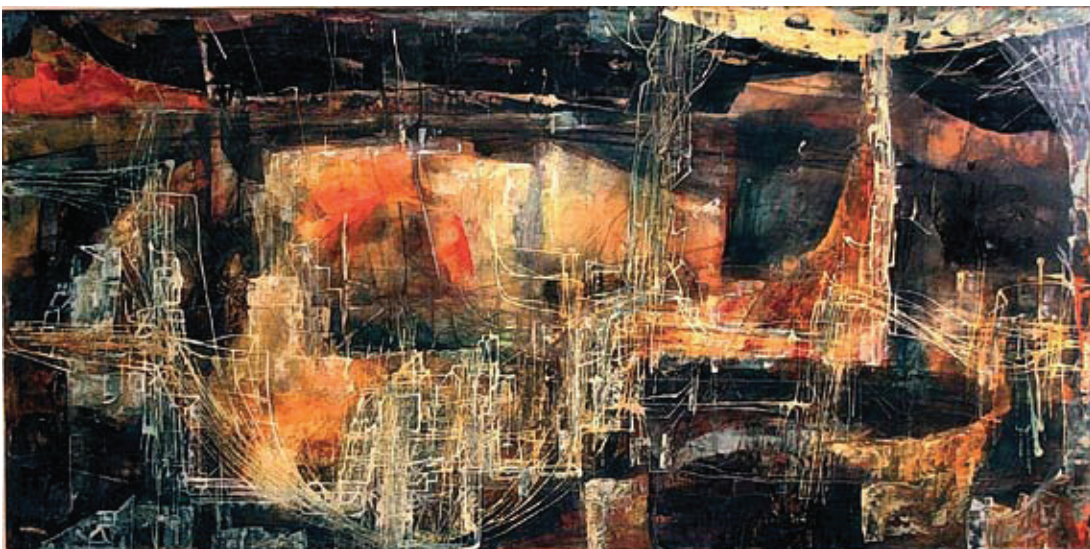

64. V.L. Szentendrén,
1986
65. A kocka feltámadása,
1986

³⁷ Baum P. Beke L. Mansbach, S. A.: Konok. Budapest, 2001, 260.

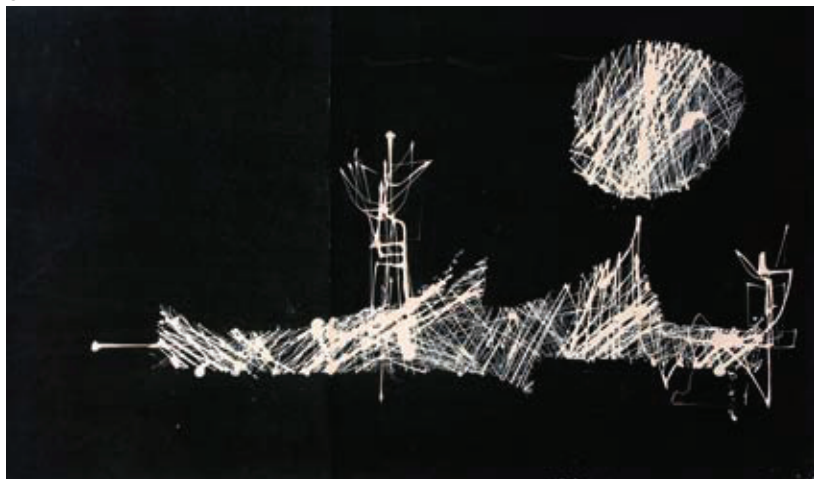
³⁸ Fitz P. (szerk.): Kortárs Magyar Művészeti Lexikon, II. Budapest, 2000, 623.

66

70

67

68

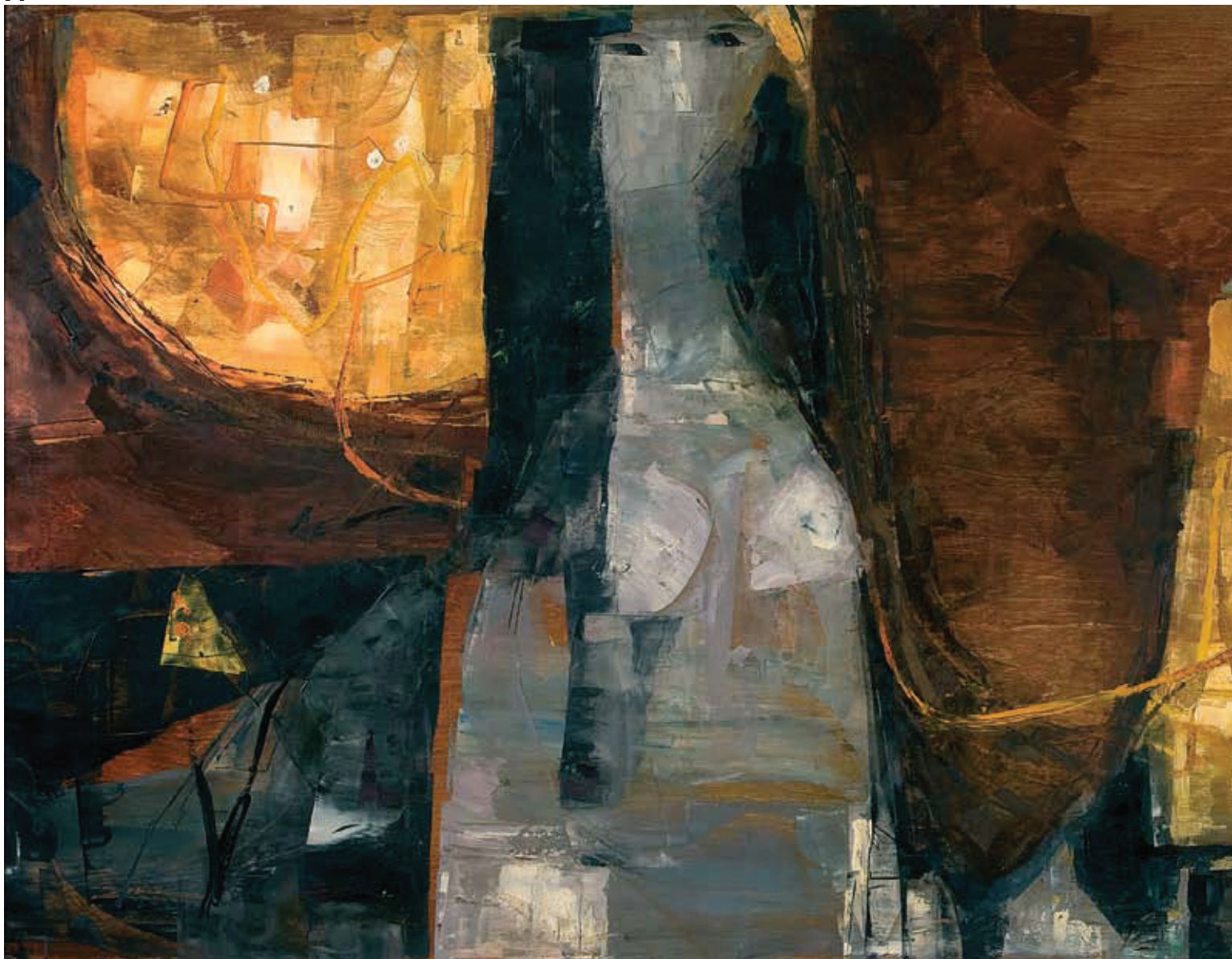

69

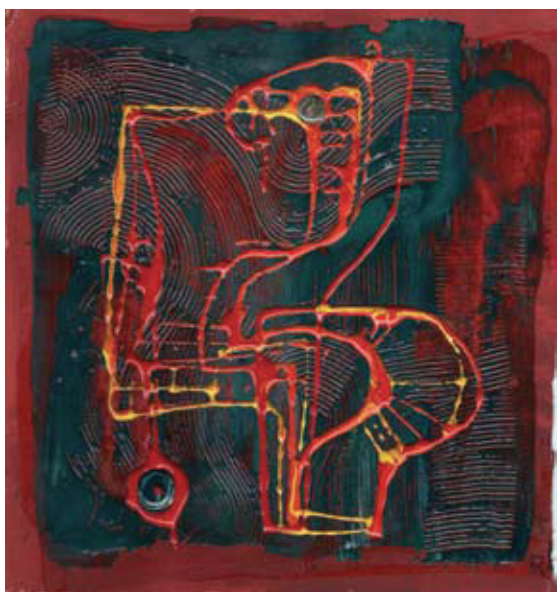

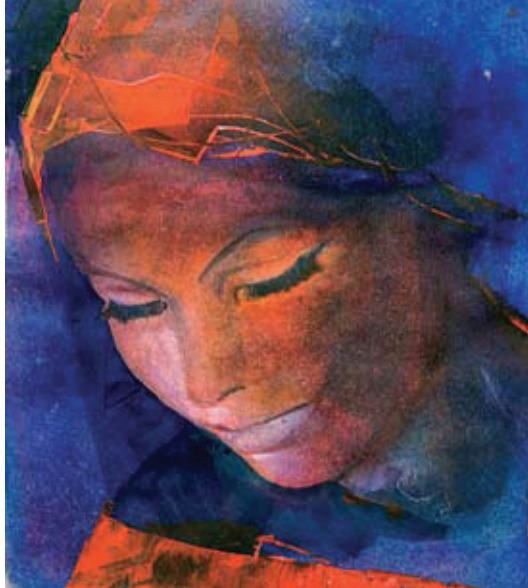
66. Város I., 1965
 67. Híd, 1966
 68. Szigorú férfi, 1972
 69. Aktuális csomók, 1975
 70. Női portré, 1970

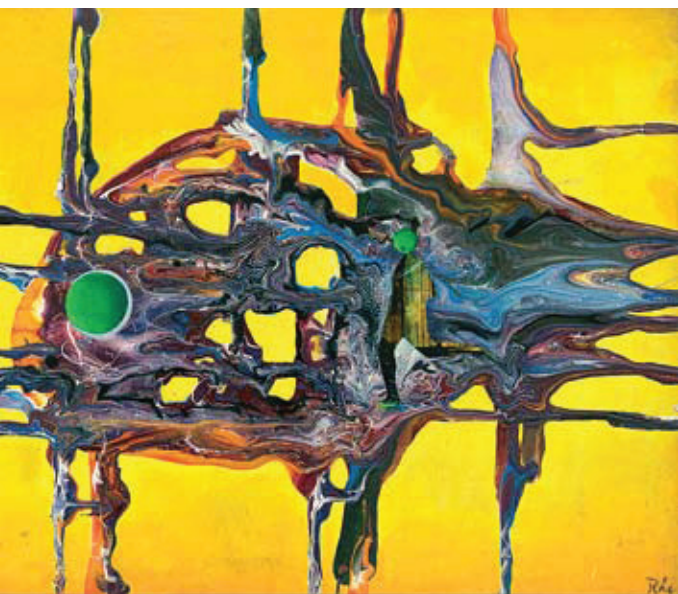
71. Női figura, 1970
 72. Behatolás, 1972
 73. Kocogó, 1972
 74. Női fej, 1970
 75. Kompozíció körrel
 (Megtört Hold), 1985

74

75

76. Torony figurák II.,
1993

77. Sci-fi, 1972

³⁹ Fekete figurák, 1964, o. farost, 97×112 cm; Hálók, o. farost, 25×125 cm; Lebegés, 1966, o. farost, 125×60 cm; Fények, 1966, o. farost 140×125 cm

⁴⁰ Fitz P. (szerk.): Kortárs Magyar Művészeti Lexikon, III. Budapest, 2001, 443-444.

⁴¹ Jacques Collard Litkey György működésére is felhívt. A művész budapesti katalógusában részlet olvasható Collard Litkeyvel foglalkozó írásából Vö. Ausstellung von György Litkey, Budapest Galéria, Árkád Galéria, Budapest, 1994, 25.

⁴² Pourquoi? Brüsszel, 1970. március 26.

⁴³ D. K.: Ózd Tanácsháza. Magyar Építőipar, 1971/11-12. 667-669.

A Téli Szalon nemzetközi kiállításán szereplő tizenhat művész között Rác Andrásen kívül két további magyar névvel – Litkey és Soos – találkozunk, közülük az 1960-as évek végén a belga metropolisban élő Litkey György (1907-1975) festőművész személyéről tudunk többet. Soos József munkásságáról szinte alig rendelkezünk adattal. Litkey György, aki Hajdúböszörményben állandó emlékkiállítással rendelkezik, 1969-ben rendezett önálló kiállítást a La Galerie Le Rempartban.³⁸

A párizsi Galerie Lambert vezetője továbbra is ápolta a művésszel a kapcsolatot. 1970 tavaszán kelt levelében felkérte Rác Andrást, hogy – közvetítésével – vegyen részt az 1971 tavaszán a tokiói Takanawa Művészeti Múzeumban megrendezésre kerülő F fiatal Művészek 6. Nemzetközi Kiállításán. A művész a párizsi galéristának, mint a japán és angol nyelvű illusztrált katalógusból kiderül, négy festményt³⁹ küldött. A Japán Kulturális Fórum szervezésében létrejött, százhárom alkotást felsorakoztató nemzetközi művészeti seregszemplén, a túlnyomó többségben szereplő japán művészek mellett a Szovjetuniót, Csehszlovákiát, Romániát, Jugoszláviát, Lengyelországot és Magyarországot egy, illetve két alkotó képviselte. A katalógus tanúsága szerint a Galerie Lambert ugyanekkor egy másik magyar művész képeit is elküldte Japánba. Ez a művész Szabó Ákos (1936) festő- és grafikusművész volt, aki a kiállítás Kulturális Szabadság Díját érdemelte ki. Az 1965-ben családjával együtt a francia fővárosban letelepedő Szabó Ákos a Lambert Galériában 1967-ben mutatkozott be önálló kollekcióval.⁴⁰

A Kortárs Művészeti Lexikon adatai szerint Hetey Katalin és Konok Tamás 1964-ben vettek részt a F fiatal Művészek 3. Nemzetközi Kiállításán Tokióban, bizonyosan szintén a Lambert Galéria közvetítésével.

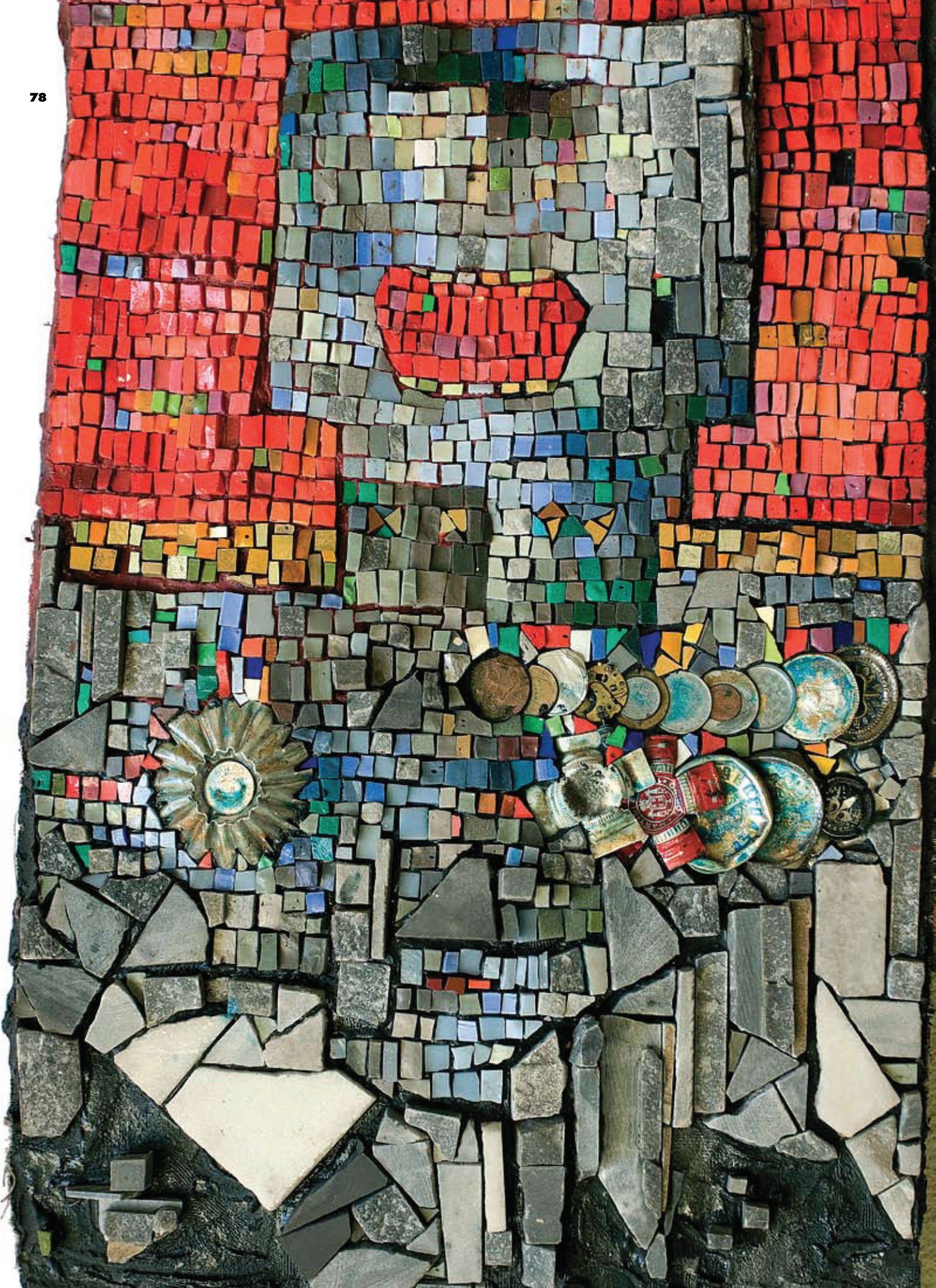
A brüsszeli La Galerie Le Rempart a város központjában lévő, elegáns üzletekkel, galériákkal teli sugárúton, az Avenue Louise-on működött. A Lugossy László által vezetett Le Rempart Galéria hatvankét Rác művet mutatott be, és mint a fennmaradt szerződésből kiderül, az eladott képek vételárából 40 százalékban részesült. Ennek fejében gondoskodott a koktélpartival történő megnyitóról, a kiállítás reklámjáról, a meghívóról, továbbá szállást biztosított a művész számára a galéria felett található apartmanban. Az elszámolásokból, a számlákból kiderül, hogy a művész útja anyagi tekintetben sikeres volt. Rác András képeit nem csupán belga és holland műbarátok vásárolták, de a szintén brüsszeli Galerie Dierickx is átvett a művésztől 3 képet forgalmazásra. A munkáit bemutató kiállításáról Brüsszelben öt kritika jelent meg francia nyelven, illetve angolul. Jacques Collard⁴¹ belga műkritikus Rác András kiállítása mellett egy másik magyar művész, az 1956-tól újra Párizsban élő Rozsda Endre (1913-1999) brüsszeli bemutatkozásáról is hírt adott egy-egy műtárgyfotó kíséretében.⁴²

1970 áprilisában kérték fel Rác Andrást, hogy a Dósa Károly építész tervei szerint épülő ózdi járási tanácsháza 275×400 cm-es mozaikdíszéhez készítsen terveket. Az építkezésről 1971-ben megjelent képes ismertetés⁴³ szerint az épület belsejének képzőművészeti díszítéséről Patay László secco festménnyel, míg Rác András 11 négyzetméteres mozaikmunkával gondos-

76

79

- 78. Éljen május elseje, 1982
- 79. Gubanc, 1998
- 80. Terjedés, 1998
- 81. Szerkezett, 1998

80

81

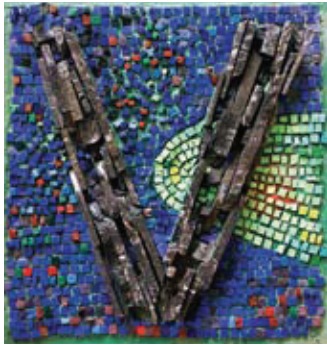
83

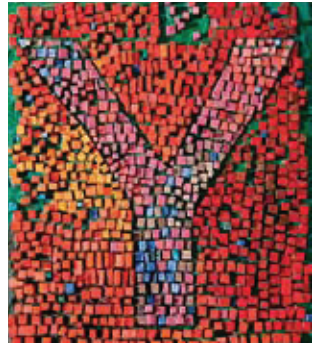
84

85

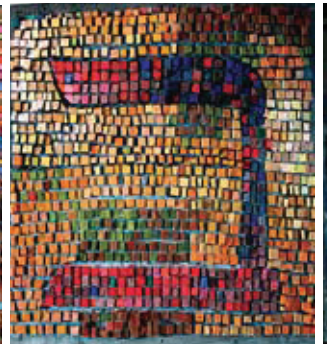
86

87

88

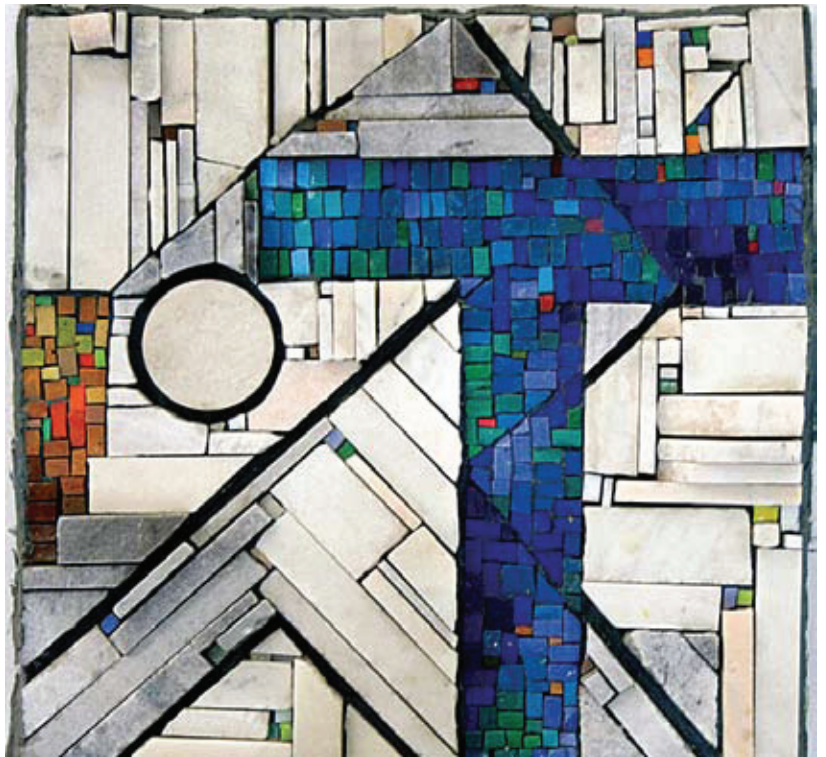
89

90

91

codott. Rác András munkája az első emeleten, a lépcsőfeljáróval szembeni folyosófalra került. A kompozíció vetroso, smalti mozaik és márványanyagok felhasználásával készült. A beépítést Krizsán István festőművész végezte, az átvétel 1971 májusában történt. A vörös és sárga színárnyalatokból felépülő absztrakt kompozíció színei a kohók világát, a vas izzását idézik, míg a márványlapokkal érzékeltetett állványzat a város építését eleveníti fel.

1971 decemberében bízták meg Rác Andrászt, hogy készítse el Balatonalmádiban épülő Volán autóbusszállomás várócsarnokának 12 négyzetméteres mozaik díszítését. A műgyanta alapú, kék színezésű háttér előtt repülő madár csapatot ábrázoló márvány mozaik az építkezés elhúzódnása miatt 1976 tavaszán került átadásra.

Az 1973-as év fontos eseménye, hogy a művészt régi ismerősének, Sárközi Mártának fia meghívta Londonba, hogy rendezzen galériájában egyéni tárlatot. Az 1956-ban Angliába emigrált Sárközi Mátyás London Hampstead városrészében 1971 és 1991 között működtette a Perrins Galleryt.⁴⁴ Rác András a május 1. és 19. között nyitva tartó kiállításon mozaikjait és festményeit mutatta be.

Ugyanebben az évben bizta meg a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Rác Andrászt, hogy illusztrálja a *Mennyi autól!* című gyerekkönyvet. Rác András, akinek fiai épp ekkor voltak óvodás-kisiskolás korúak, gyakorló apaként igen érzékletesen és a gyerekek számára könnyen értelmezhető módon ábrázolta a változatos típusú közlekedési eszközöket: személykocsikat, motorbicikliket, versenyautókat, tehergépjárműveket, buszokat, az üzemanyag-szállítót, a földmunkagépet, a betonkeverőt és egy darut. A rövid magyarázó szöveggel ellátott képek között felbukkan a művész első kocsija, a bogárhátú Volkswagen is.

Rác András egy másik könyvművészeti feladatot is sikerrel oldott meg. A Szépirodalmi Kiadónál 1967-ben jelent meg Fazekas László *Éjféli nap* című verseskötete, amelynek borítójához a művész *Rozetta* című festményét használták fel. A gótikus templomok nyugati homlokzatán, a két torony között elhelyezett, színes üveggel kitöltött nagyméretű rózsablak, a rozetta Rác András kedvelt motívuma.

1975 tavaszán, a Műcsarnok Jubileumi képzőművészeti kiállításán Rác András *Változatok* egy arcképre című mozaik és vegyes technika 68×60 cm-es munkáját mutatta be. Októberben pedig két héten át a Képcsarnok Vállalat szekszárdi Szinyei Merse Termében önálló kiállításon szerepeltek a művész mozaikmunkái.

Két év múlva, 1977 májusában ugyancsak két hétig a Képcsarnok győri kiállítótermében látható a közönség Rác András mozaikjait és vegyes technikával készült képeit.

A művész részt vett továbbá a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége által a Műcsarnokban szervezett *Festészet '77* című kiállításon, amelyre 240 művész 1-1 alkotást küldhetett be. Rác Andrásról *A jövő egyik emléke* című vegyes technikával készült, 107×70 cm-es relief szerepelt, amely márványlapokkal fedett és festett részekből áll.

1978 decemberében az AGROBER Mezőgazdasági Tervező és Beruházási Vállalat, a MÉM Repülőgépes Szolgálat Irodaházának étterme számára rendelt meg Rác Andrásról egy 150

92

93

82. *Innenció*, 2002
(72-73. oldal)

83. *„Ciril betű”*, 1998

84. *„Z”*, 1979

85. *„V”*, 1977

86. *„Y”*, 1977

87. *Kínai írásjel*, 1981

88. *Héber betű*, 1977

89. *Taó II.*, 1998

90. *Hommage á Klee*,
1978

91. *T figurával*, 1973

92. *Mennyi autó*,
Mese könyv részlet, 1973

93. *Mennyi autó*,
Mese könyv részlet, 1973

⁴⁴ Sárközi M.: *Hungaro-Brits: The Hungarian Contribution to British Civilization*. London, 2000, 50–51.

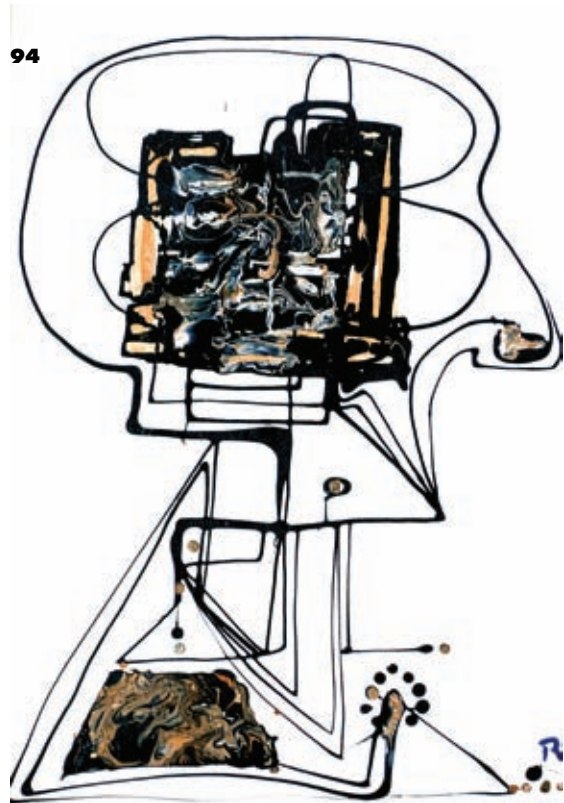
⁴⁵ h. gy.: Rác András mozaikreliefje. *Magyar Nemzet*, 1980. április 18.

94. Fej, 1969

95. Fekete kompozíció II.,
1969

96. Várakozás, 1971

97. Nő az ablakban, 1980

95

97

cm átmérőjű kerek mozaikképet. A madarak repülését ábrázoló, 10 négyzetméteres művet 1979 júliusában adta át.

A Kulturális Kapcsolatok Intézetének Dorottya utcai termében rendezett következő, jelentős önálló Rác-kiállítást Lator László költő 1980. március 27-én nyitotta meg. A bemutatott mozaikreliefeket Horváth György kritikus az alábbi módon értékeli:⁴⁵ „[A művész] ...Ráébredt, hogy a mozaik kövekből nem csak sima, dekoratívan színes felület építhető. Plasztikus is... A kövecskék örvényei közt mélységeket nyit a gyantafestékkel töltött hasadék, s melyből szigetekként kis felhőkarcolókként állnak a márványlapok. Közibük itt-ott további - kollázs-típusú - elemek, például porcelántányér-töredékek épülnek...”

1980 júniusában az Aranypók Divatáru Kiskereskedelmi Vállalat Váci utca 30. szám alatti ajándékboltjának 200×120 cm-es, fehér márvány falára kerülő 4 négyzetméteres mozaikrelief elkészítésével bízták meg Rác András. A kész művet 1981 májusában adták át.

Csapó György Közelképek beszélgetések, című 1983-ban megjelent riportkötetében magyar kortárs művészek - köztük az 1980-ban nyilatkozó Rác András - szólnak meg. Rác András a mozaikművészethez való viszonyáról beszél:⁴⁶ „...Oklevelem szerint festő vagyok, s ez mit jelent? Sok kollega szerint a mozaik-relief iparművészeti munka; az iparművészek szerint munkáim túl képies ahhoz, hogy iparművészeti tárgyak legyenek. Ebben igazat adok nekik, hiszen már a kiinduló pontom is képi és ez nem fér össze az iparművészet általános - bár talán nem kötelező - funkcióival. ...”

1980. június 10-én fél órával a déli harangszó előtt, a Petőfi Rádió Néhány szó zene közben című műsorában Rác András Nagy Izabellával beszélgetett mozaik- és műgyantaképeiről: „...Évek óta próbálkozom ilyenfajta „hideg zománccal”. Így szoktam nevezni, csak azért mert hasonlít a zománchoz, de hiszen nem égetett, egyik fajta műgyanta, amivel a mozaikokat összeragasztom. Ez nagyon jól színezhető porfestékkel, nagyon szép színek jönnek létre...”

Az Új Írás 1980. decemberi számának külső és belső borítójának mindkét oldalán, valamint a folyóirat középső két lapjának szintén mindkét oldalán Kovács Ferenc fotóművész Rác András mozaikjairól készült fekete-fehér felvételei láthatók. Raffaello Drezdában látható híres Sixtusi Madonna festményén a Szent Sixtushoz közelebbi angyal adaptációjaként mozaikból kirakott - Kisangyal parafrázis című 50×45 cm-es mű-került a folyóirat fedőlapjára, míg a hátlapon egy keskeny, függönyözött ablak mögött álló „mozaikember” tűnik fel.

A Képcsarnok pécsi kiállítóhelyén 1981. április közepén megnyílt egyéni kiállítását a vele baráti viszonyban lévő, ismert rádiós-közéleti személyiség, Lukin László zenetörténész nyitotta meg.

A Nők Lapja hetilap 1981. június 6-i számában a művész 9 mozaikjával illusztrált riport jelent meg. Molnár Gabriellának - a Mozaikok a mozaikról című írás szerzőjének - Rác András az alábbi módon nyilatkozik az általa használt technikáról: „...Az eljárás a régi mesterek fali (murális) mozaikjaihoz hasonló, de ők még a habarcsot használták kötőanyagként. Ez a módszer nagyon hosszadalmas, de eredménye tartós volt. Az új kötőanyag, amit 10-15 éve használok, gyorsabban megszilárdul, és igen tartós. Az epoxi-műgyantának más előnye is van,

⁴⁶ Csapó Gy.: Közelképek. Budapest, 1983, 158. / i. m. lábjegyzet, 28. 158.

98

79

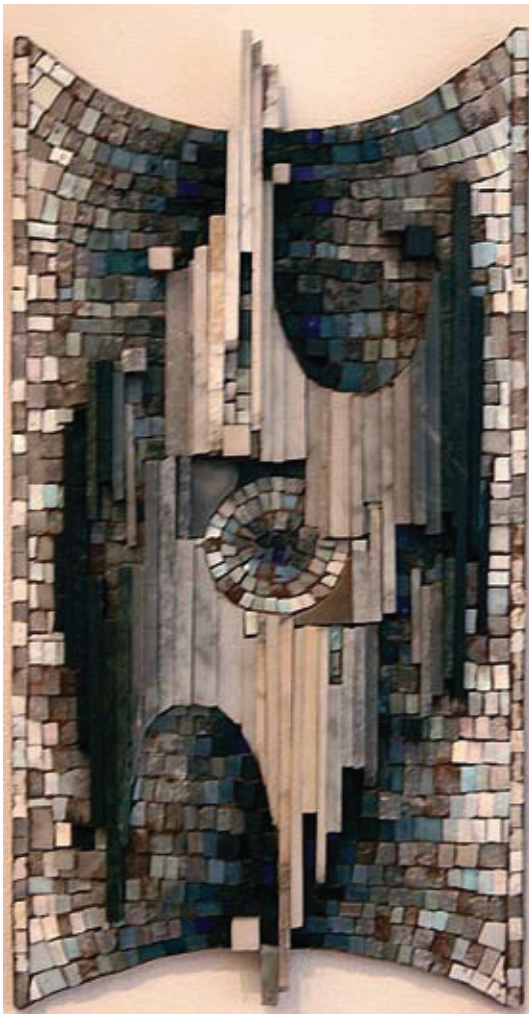
99

100

101

102

103

104

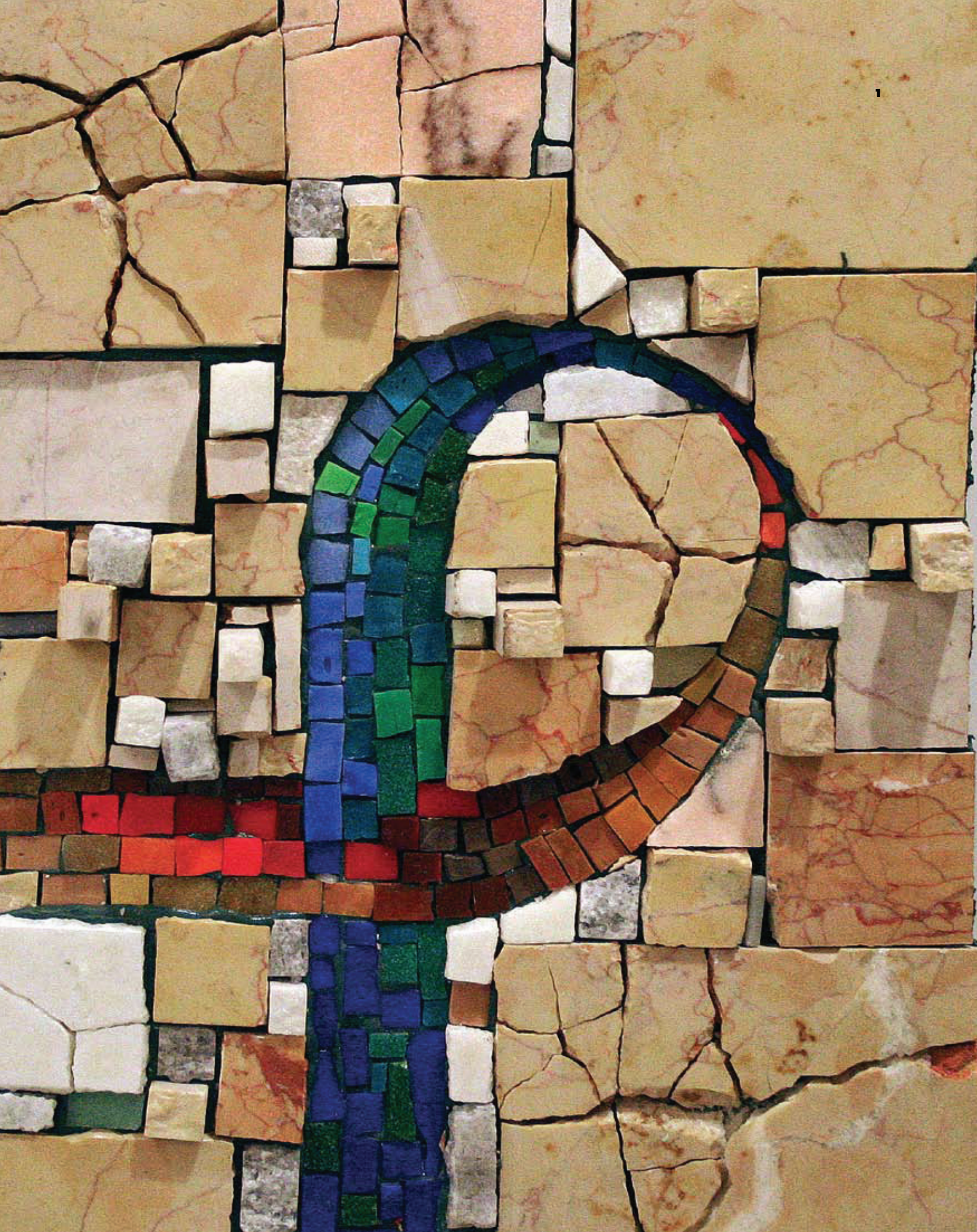
101. Kontrasztok, 1989

102. Kompozíció IV.,
1998

103. Mozaikkompozíció
I., 1967

104. III. üzenet kódolva,
1997

színezhető például, így a kövek színjátéka mellett a kötőanyagével is kísérletezhettem...”

1981-ben előbb Hamburgban, ezt követően Frankfurtban, majd ismét Hamburgban nyíltak kiállításai a művészeknek.

A Hamburg Othmarschen elővárosában működő Galerie Preuss május 14-től június 27-ig adott otthont Rác András és az ekkor már két éve Hamburgban élő, jelenleg az Egyesült Államokban alkotó Joanna Tyka lengyel textilművész közös kiállításának.

A Majna folyó melletti Frankfurt művészeti egyesülete, a Frankfurter Künstlerclub 1981. augusztus 9. és 23. között lehetőséget biztosított Rác Andrásnak, hogy a város történelmi részén, egy hangulatos parkban lévő kiállítóhelyén, a Nebbienschen Gartenhausban mutassa be munkáit. A Frankfurter Allgemeine Zeitungban Renate Leimsner jelentetett meg kiállításával kapcsolatban kritikát és fotót is közölt Kisangyal parafrázis című mozaikjáról.⁴⁷ A sikeres kiállítást követően, ebben a klubszerű kiállítóhelyen 1985-ben és 1988-ban is rendezett tárlatot a művész.

Rác András a kiállításon el nem kelt mozaikjait és festményeit berakta Trabant kombijába és elszállította Hamburgba, ahol a Salon für Abstrakte Kunst közönsége 1981. augusztus 27. és október 1. között láthatta munkáit.

1982 februárjában a Csepel Vas- és Fémművek Pártbizottsága adott megbízást a művészeknek, hogy a tanácsterem főfalára – annak felújítását követően – egy 22 négyzetméteres márvány- és üvegmozaikot készítsen. A megrendelés egy hatalmas Lenin fej ábrázolására szólt, amely mellé a Világ proletárjai, egyesüljetek! felirat került. A mű 1983 áprilisában készült el.

Párizs Orly repülőtérének galériájában 1982 áprilisában 6 magyar művész – Csáji Attila, Dombay Győző, Papp Oszkár, Szemadám György, Veress Pál és Rác András – állított ki. A csoportkiállításról a magyar lapok mellett a helyi lapok is beszámoltak.

A celldömölki Kemenesaljai Művelődési Központban 1983 tavaszán egy hónapig nyitva tartó, nagyszabású kiállítása nyílt, amelyen mozaikok mellett festményeit is bemutatta. Ugyanez évben, 1983. május 28. és július 1. között a karlsruhei Hilton Hotelben is kiállította munkáit.

Gera Éva (1923–1996), Hegyi György (1922–2001) és Gulyás Dénes (1927–2005) voltak a vezetői és alapítói az 1980-as évek közepétől 1993-ig működő VIZUALART csoportnak. A mintegy 20 művész munkáit forgalmazó és abból különböző helyszíneken számos egyéni, valamint csoportos kiállítást szervező alkotóközösség irodája, galériája az I. kerületi Mária téren működött.

Rác András előbb főiskolásként 1947-ben, majd 1956–1957-ben mint vendégművész dolgozott a Szentendrei Művésztelepen. Miután barátja és munkatársa, Hegyi György 1965-ben műtermet kapott a művésztelepen, Rác András gyakran tartózkodott nála. A művész hosszú várákozást követően, 59 évesen lett tagja a Szentendrei Régi Művésztelepnek,⁴⁸ amelyet 1926-ban, éppen a művész születésének évében alapítottak.

Ekkortól gyakran szerepelt szentendrei kiállításokon. A Szentendrei Képtárban megrendezett Szentendrei Tárlat '87-re a Haldokló táj (Tér mozgásban) című 50×35 cm-es mozaikreliefjét adta be.

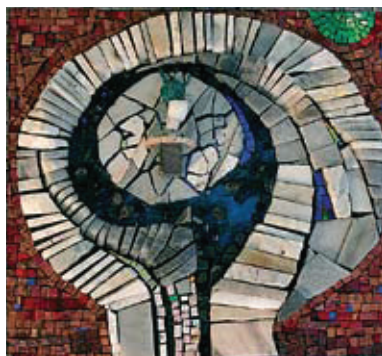
A Békéscsabai sportcsarnok Sportolók című mozaikjainak készítése 1987-ben

⁴⁷ Leimsner R.:
Neue Impulse für eine alte
Kunst. FAZ 1981/188.

⁴⁸ Szakács I. (szerk.):
A Szentendrei Régi Művésztelep hetvenöt éve. Szentendre,
2003, 20–21.

106. Balett, 2002
107. Újabb fejforma,
2006
108. Janika, 1992

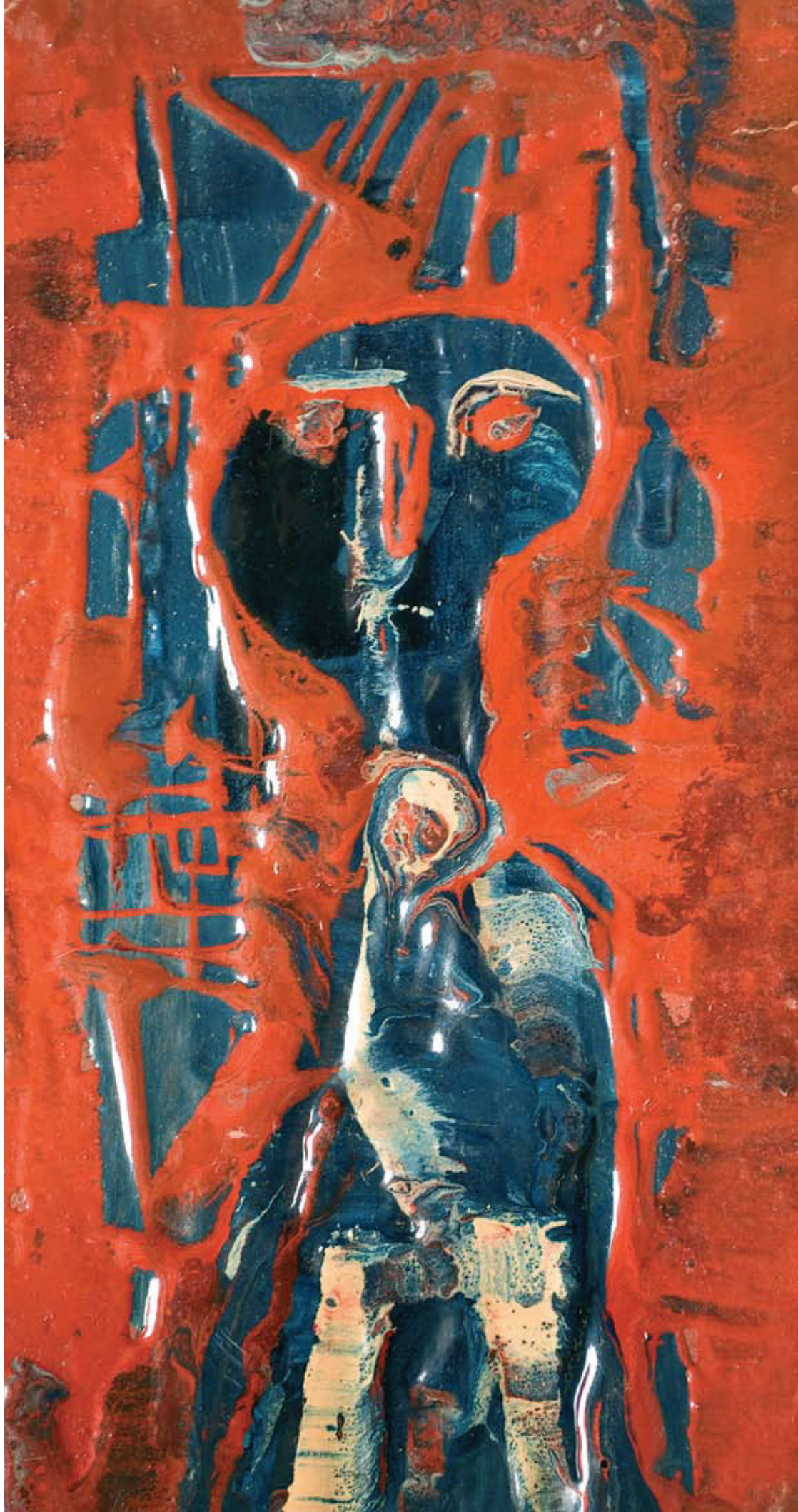
106

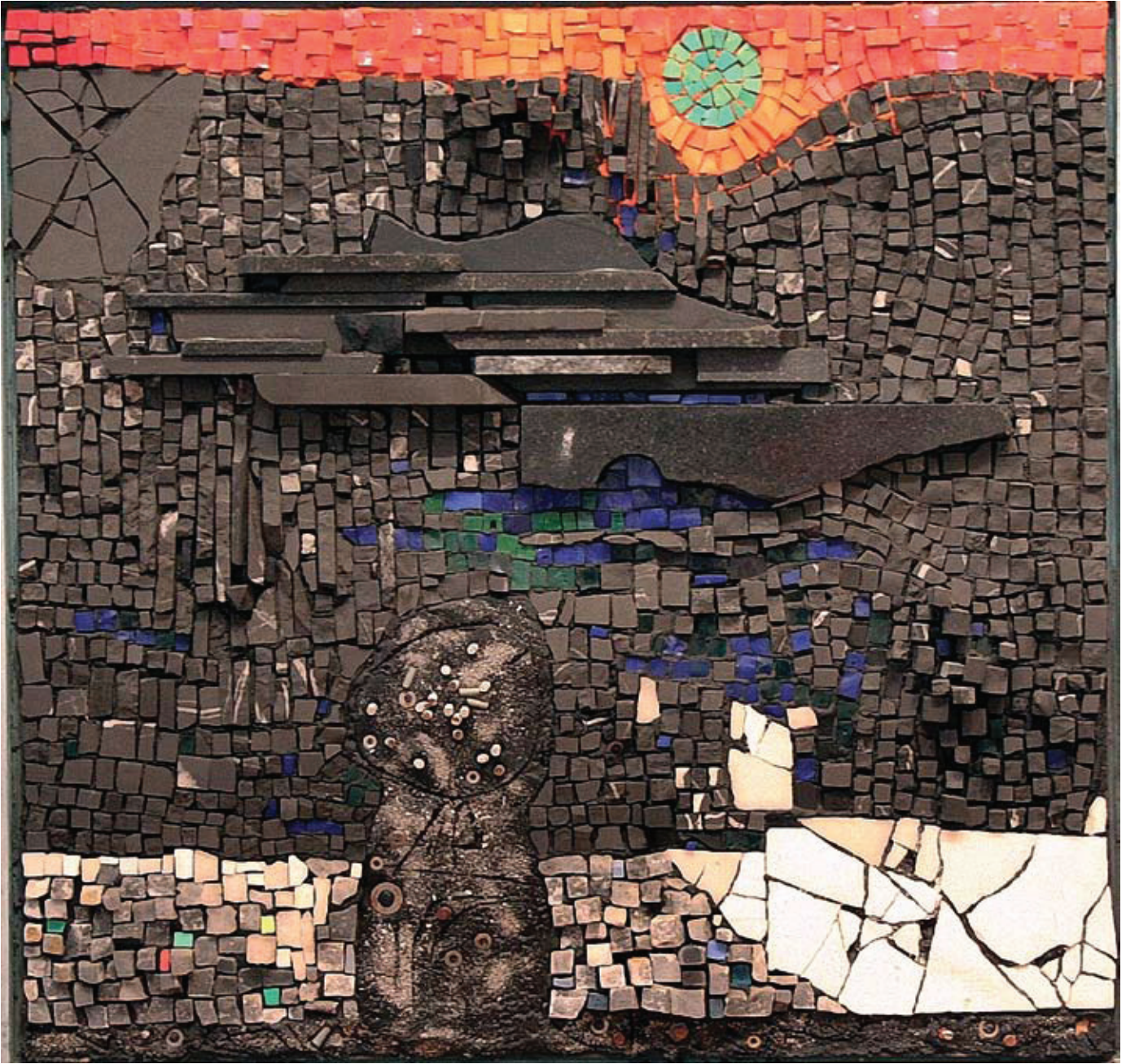

107

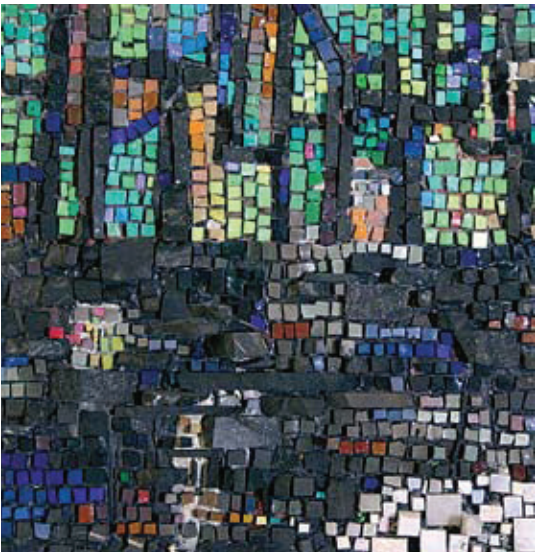
109. Rétegek, 1986
110. Fekete, mozgásban,
1992
111. Parton, 1988

108

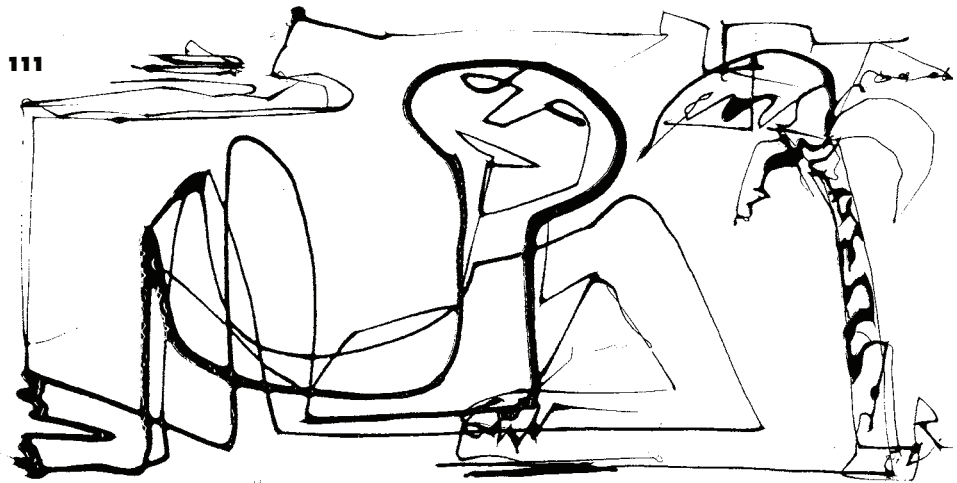

110

111

- 112. Koszmos katasztrófa, 1988**
113. Tiltakozás, 1974
114. Hálózat, 1985
115. Fekete - fehér tanulmány, 1967

A Régi Művésztelep tagjaként további lehetőségek nyíltak számára művészeti tevékenységének fokozásához és kibontakoztatásához.

Első itt készített munkáját Békéscsaba városa rendelte meg tőle. 1986 tavaszán – mintegy 60. születésnapjára ajándékkul – felkérték, hogy az akkor épülő békéscsabai Sportcsarnok keleti kapuja mellett, az épület külső falának földszinti sávjában egy 3,6×5 méteres felületre sporttal kapcsolatos márványmozaikot készítsen. A márvány és üveg alapanyagú 60×60 centiméteres kockákból felépülő 18 négyzetméteres fal a következő módon készült: a művész Szentendrén falapokra ragasztotta a mozaikot, amelynek motívumai egymáshoz illeszkedve a különböző sportágak piktogramjait ábrázolták. A márványból kirakott piktogramos háttér előtt a ritmikus táncgimnasztika üvegmozaikból kirakott színes szalagjai tekeregnek, szállnak. A tompa színű, szürkés márvány háttér előtt tekeredő kék és piros szalagfonadék fogja egybe az 1987 októberében átadott hatásos kompozíciót, amely a művész legjobban sikerült monumentális munkája.

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének a Műcsarnokban rendezett Tavasz Tárlata 1988-ban 683 művet mutatott be. Rác Andrásról a Kocka (1985) 72×50 cm-es, remekbe szabott reliefmozaikja került kiállításra.

A hamburgi Privatgalerie Plewisast 1988. szeptember 9. és október 7. között rendezett Rác Andrásnak és az 1957-től Hamburgban, majd az Egyesült Államokban is élő Enyedi János (1937) szobrászművésznek közös kiállítást. Ennek a lehetőségét az Art Promotion teremtette meg, amely szervezet öt évvel korábban a művészt a már említett karlsruhei Hilton Hotelbe hívta meg kiállítani.

1989. március 30. és április 12. között Baden-Württemberg bonni képviselőjének épületében Magyar kortárs művészeti kiállítást szerveztek Belányi László, Koczogh András, Polgár Csaba, Fajka János, Garajszki József és Rác András részvételével. Dr. Heinz Eyrich, Baden-Württemberg tartomány igazságügy, szövetségi és Európa-ügyi minisztere volt a rendezvény védnöke.

Rác András e csoportkiállítást követően május 4. és 31. között a Hamburg közelében lévő Glinde/Reinbekbe utazott, ahol a Művészeti Központban munkáival egy kollektív tárlaton vett részt.

A szentendrei Ferenczy Múzeum szervezésében a Művésztelepi Galériában 1989. június 8-án Mucsi András művészettörténész nyitotta meg a művész Kontrasztok című egyéni kiállítását. A három hétig nyitva tartó tárlaton a művész harminckilenc reliefmozaikja, harminchárom festménye és harminc rajza nyújtott áttekintést alkotómunkásságáról.

A következő évben a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége szervezésében a Műcsarnokban megrendezett Kép '90 című tárlatra a Szabadesés (1990) című, 110×46 cm-es, frissen készült mozaikját küldte be.

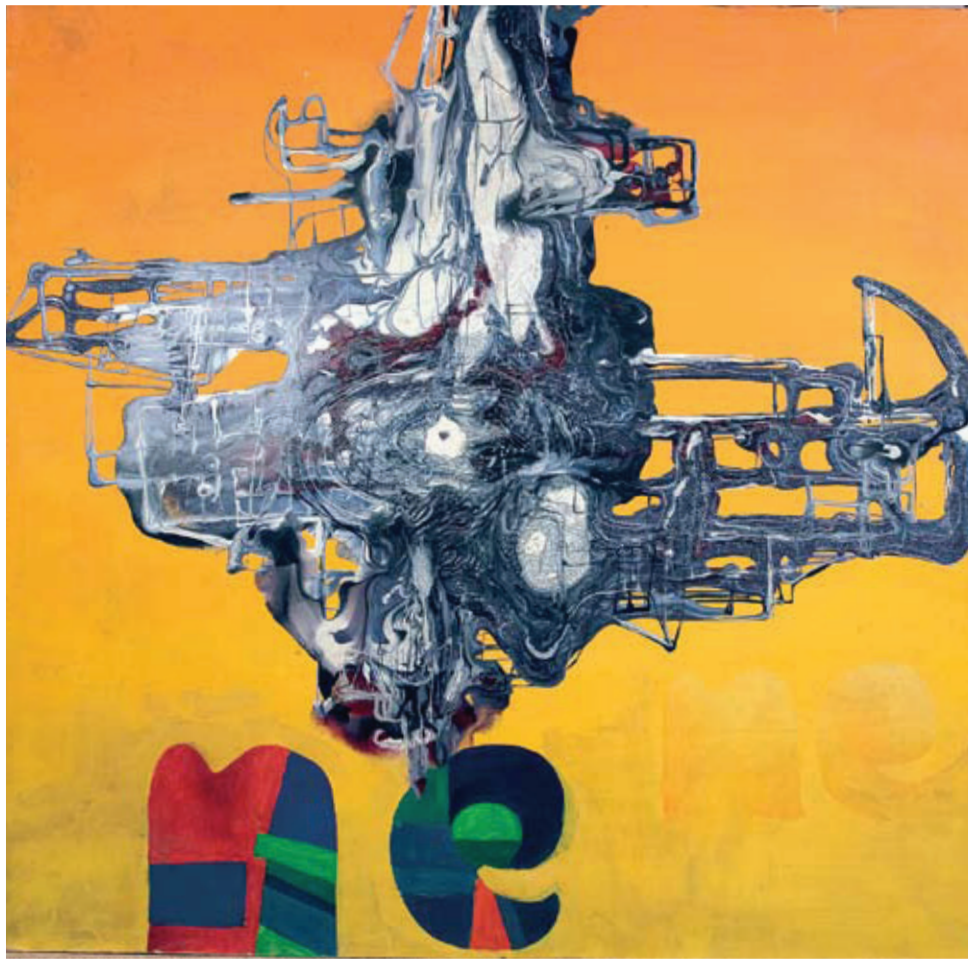
1990-ben Hegyi György és Krizsán István művészek társaságában Izraelben járt. Olvassuk erről Hegyi György visszaemlékező sorait:⁴⁹ „...Izraeli ismerősök kerestek meg, hogy egy Tel-Aviv melletti település, Givatayim zsinagógájának a falára egy kb. 20 négyzetméteres mozaikot csináljak. Mikor elvállaltam, még fogalmam sem volt, hogy technikailag és adminisztratív, hogyan

⁴⁹ I. m. 4. lábjegyzet, 146.

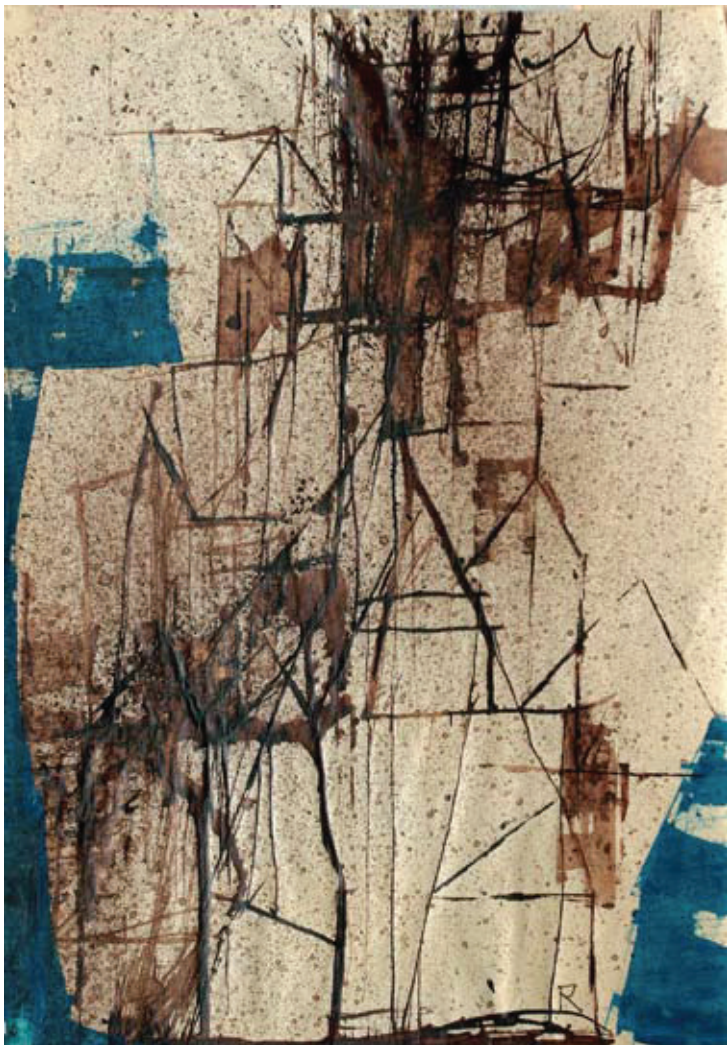
112

113

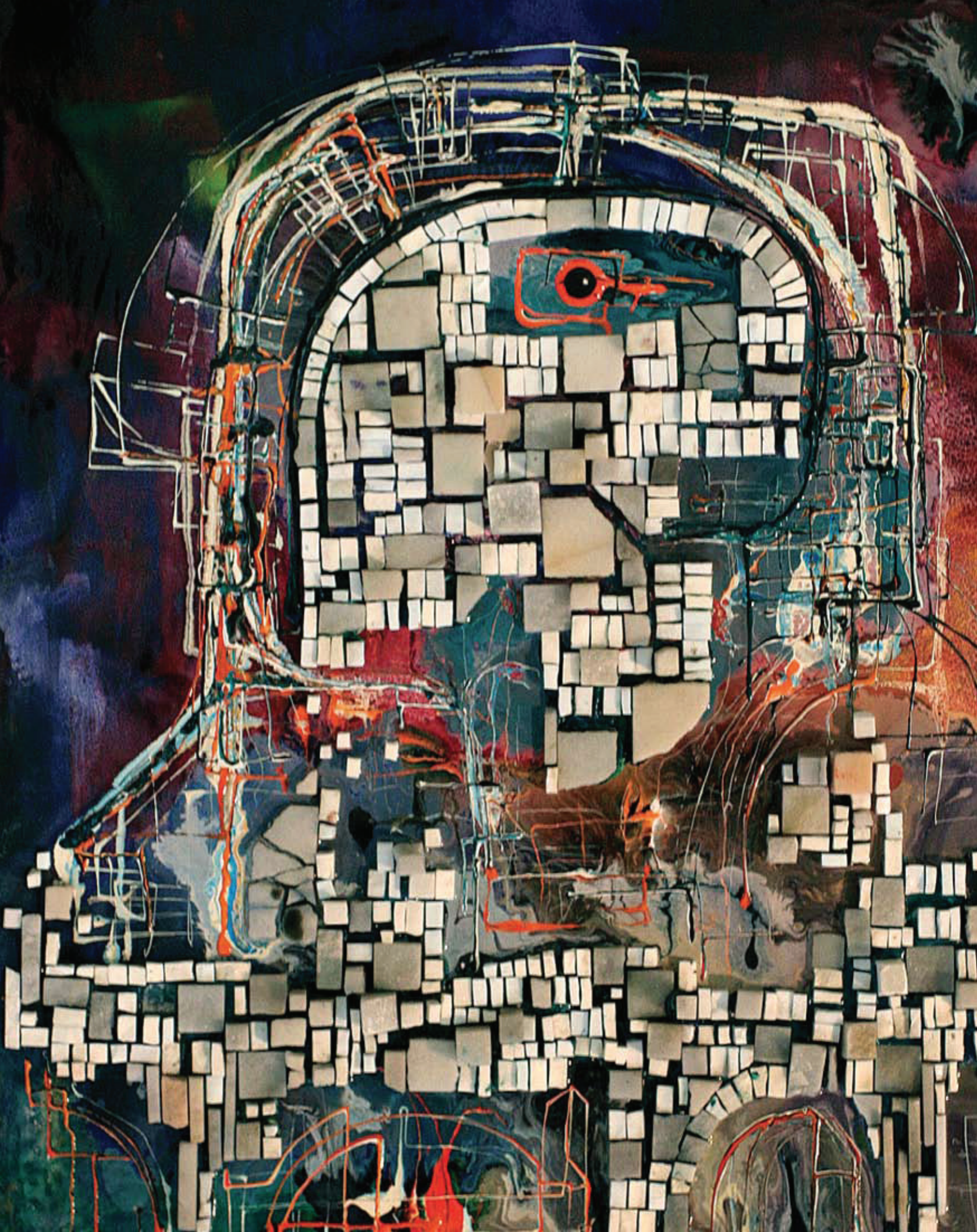

114

115

fog e munka lebonyolódni. Megcsináltam 7-8 vázlatot, melyek közül a Jákob lajtorjája című kompozíciót választották ki. A kompozíciót Rác András kollegával készítettük el darabokban, vászonra ragasztva. Így került ki jól becsomagolva Izraelbe. Szerencsésen földet ért, semmi baja nem történt és a velünk tartó Krizsán István kollega precíz munkájának köszönhetően felkerült a falra. ...”

1991-ben a Magyar Vöröskereszt és Magyar AIDS Alapítvány céljainak támogatására felhívást tett közzé, amelyre Rác András a Komoly lány című mozaikképét ajánlotta fel. A 152 adományozott műből a budapesti Fórum Hotelben rendeztek Gyűjts fényt a sötétségben címmel kiállítást.

Rác András Gulyás Dénes festőművész segítségével 1991-ben elkészítette a Fasori evangélikus gimnázium napóráját.⁵⁰ A művész mindig is vonzódott az órával kombinált mozaikmunkákhoz, kiderül ez abból is, hogy mintegy fél tucat olyan mozaiktárgyat készített, amelybe időmérő szerkezetet épített be. Ezek leginkább állóórákra emlékeztető munkák, és gyakran gótikus épületeket jelenítenek meg.

Egyéni kiállítása 1995. november 13-án nyílt a budapesti Németvölgyi úti Iskola Galériában, amelyet Pogány Ö. Gábor, az MNG nyugalmazott főigazgatója ajánlott a látogatók figyelmébe.

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Ecce Homo című, 1998-ban rendezett kiállításán Rác András V. L. Szentendrén (1987), 105×75 cm méretű mozaikjával szerepelt, amelynek előterében Vajda Lajos ikonszerű portréja, míg körülötte Szentendre jellegzetes épületei láthatók.

Ugyanez a műve⁵¹ volt látható a 12 évi szünet után 1999-ben ismét megrendezésre került – immár a Művészet Malomban tartott – Szentendrei Tárlaton is.

2001. február 15-én dr. Feledy Balázs köszöntötte a közönséget a Westend City Center West Art Galériában Rác András 75. születésnapja alkalmából nyílt egyéni kiállításán.

Nagy jelentőségű, hogy dr. Tőkeiné Egry Margit művészettörténész, aki az 1950-es évek óta személyesen ismerte és figyelemmel kísérte Rác András művészetének alakulását, 1998-ban a Budapesti Kongresszusi Központban rendezett egy katalógussal is kísért nagyszabású Rác-tárlatot. A 95 művet bemutató kiállítást Domokos Mátyás nyitotta meg, aki a katalógus előszavában idézi fel fél évszázados barátságát a művésszel. A 25 oldalas, színes reprodukciókkal ellátott kiadvány Rác András önéletrajzi és dr. Feledy Balázs művészetét elemző írásait is tartalmazza.

A Kiscelli Múzeumban és a Magyar Nemzeti Galériában gyakorlatot szerző Tőkeiné Egry Margit művészettörténész 2006-ban, Rác András születésének 80. évfordulóján a művész számára több kiállítást is szervezett. Elsőnek a dr. Bakonyi Árpád tulajdonában lévő soproni Hajnóczy-Bakonyi Galériában Téma és variációk című kiállítást hozta létre, amely március 25-től május 10-ig tartott. A patinás épület három nagyobb és három kisebb helyiségében a művész festményeiből és mozaikképeiből szerepelt gazdag válogatás, amelyet dr. Feledy Balázs művészeti író nyitott meg.

⁵⁰ Keszthelyi S.: Magyarország napórái. Budapest, 1998, 34.

⁵¹ Szentendrei Tárlat 1999. Festészet – szobrászat. 1999. június 25. – július 18. Sajnálatos módon azonban a V. L. Szentendrén című mozaik fotója fordított nézetet mutat.

- 117. Kompozíció vörös háttérrel, 1978**
118. Állandó mozgásban, 2004
119. Kapu, 1979

Szintén dr. Feledy Balázs beszédét hallgathatták azon az április 5-i, a szentendrei Műhely Galériában tartott nyitóünnepségen, amelyet Rác András mozaikképeiből a művész szentendrei művészbarátai állítottak össze. A művész életművének gazdagságát jól mutatja az a tény, hogy Rác Andrásnak egy időben, egyszerre két egyéni kiállítása is nyílhatott.

A következő Rác-kiállítás 2006 pünkösdkor valósult meg a Magyar Újságírók Országos Szövetségének Andrásy úti székházában. A galéria hagyományos Pünkösdi Kiállítását Csák Máté építész és Donáth László evangélikus lelkész, országgyűlési képviselő ajánlotta a műbarátok figyelmébe.

Ugyanennek az évnek a végén, november 16-án a Falk Miksa utcai Múzsza Galériában nyílt Rác András mozaikmunkáiból kiállítás. Az utóbbi két kiállítás anyagát szintén Tőkeiné Egry Margit válogatta, és ő is rendezte ezeket a tárlatokat.

A 2007-ben a szentendrei Művészet Malomban tartott Magyarországi művésztelepek című kiállításon a művész több munkával vett részt. A kiállítás katalógusába a Kocka feltámadása, (1986) 72×50 cm-es reliefmozaikja került.

A Szentendrei Kurír havilap 2007. novemberi számában Nagy Erzsébet főszerkesztő készített Rác Andrásról kétoldalas, ó színes képpel ellátott riportot. Ebből megtudhatjuk, hogy a művész a téli időszak beállta előtt a legutolsók között szokta elhagyni a Szentendrei Művésztelepen lévő – gyakorlatilag nem fűthető – műtermét.

2008 novemberében a Falk Miksa utcai Múzsza Galériában a művész 1960-as években festett képei, jobbára vedutái kerültek – Tőkeiné Egry Margit rendezésével – bemutatásra. Nővumnak számított, hogy erre az alkalomra sikerült a Műcsarnok raktárából előkeríteni a művész híres, Tömeg című képét.

2009. február 26-án a Kolozsvár főterén álló, 18. századi Bánffy palotában működő Művészeti Múzeum három termében nyílt meg a művész Jelek és üzenetek című kiállítása.

Mint ismeretes, Rác András festő- és mozaikművész Kolozsvár szülőtte, és ott töltötte életének első évtizedét. A Budapesten letelepedő művész később is vissza-visszatért ide, sőt feleségét is Kolozsvárra ismerte meg.

Kolozsvár azonban nem csupán magánéletének sarokköve, hanem művészetének is. A művész vissza-visszatérő, sokféleképpen variált motívuma egy olyan gótikus katedrális, amelynek előképül Kolozsvár híres Farkas utcai temploma szolgált. Elmondása szerint gyermeki fantáziáját igencsak megfogta a csúcsíves boltozatok homályba vesző, művészien szép, mérnöki szerkesztett, bonyolult világa. Későbbi utazásain franciaországi, angliai tapasztalatai csak felerősítették a gótikához való vonzódását. Ezért is érezte fontosnak, hogy szülővárosában kiállítása nyíljon, és hogy az ottani közgyűjteményben is legyen tőle alkotás, a kiállításon szereplő egyik mozaikját a kolozsvári Művészeti Múzeumnak ajándékozta.

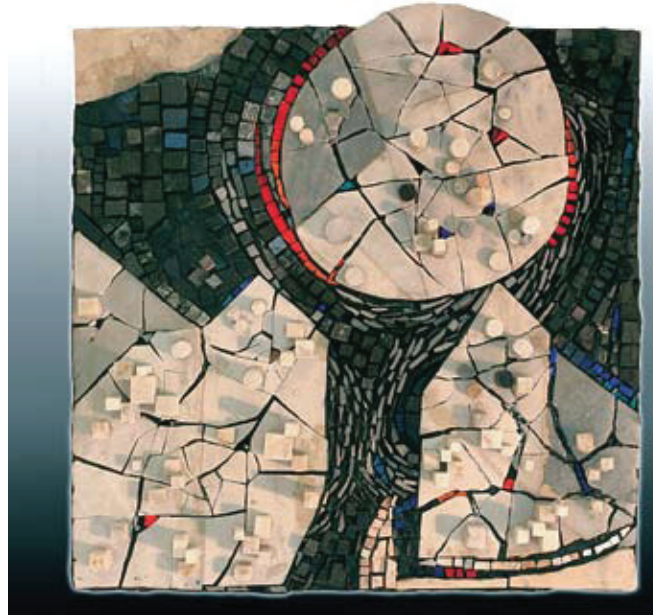
„Aki szépséget ültet el ezen a világon, ha csak akkorát is, mint egy szál százszorszép, az az Isten munkáját folytatja.”

Móra Ferenc: Szépségkeresők

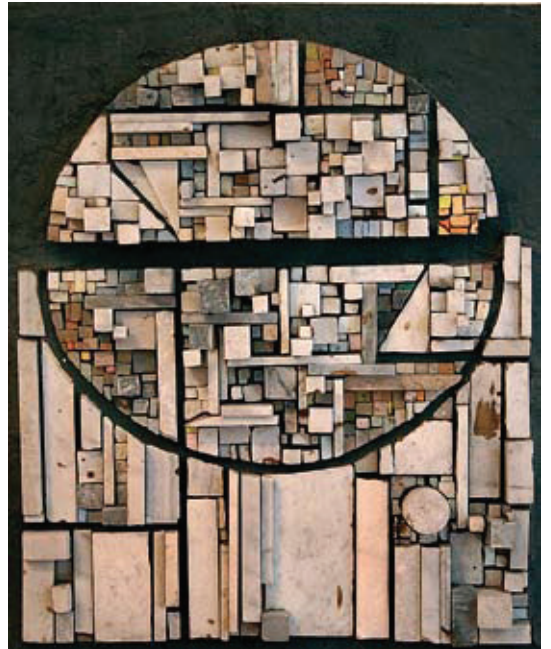
117

118

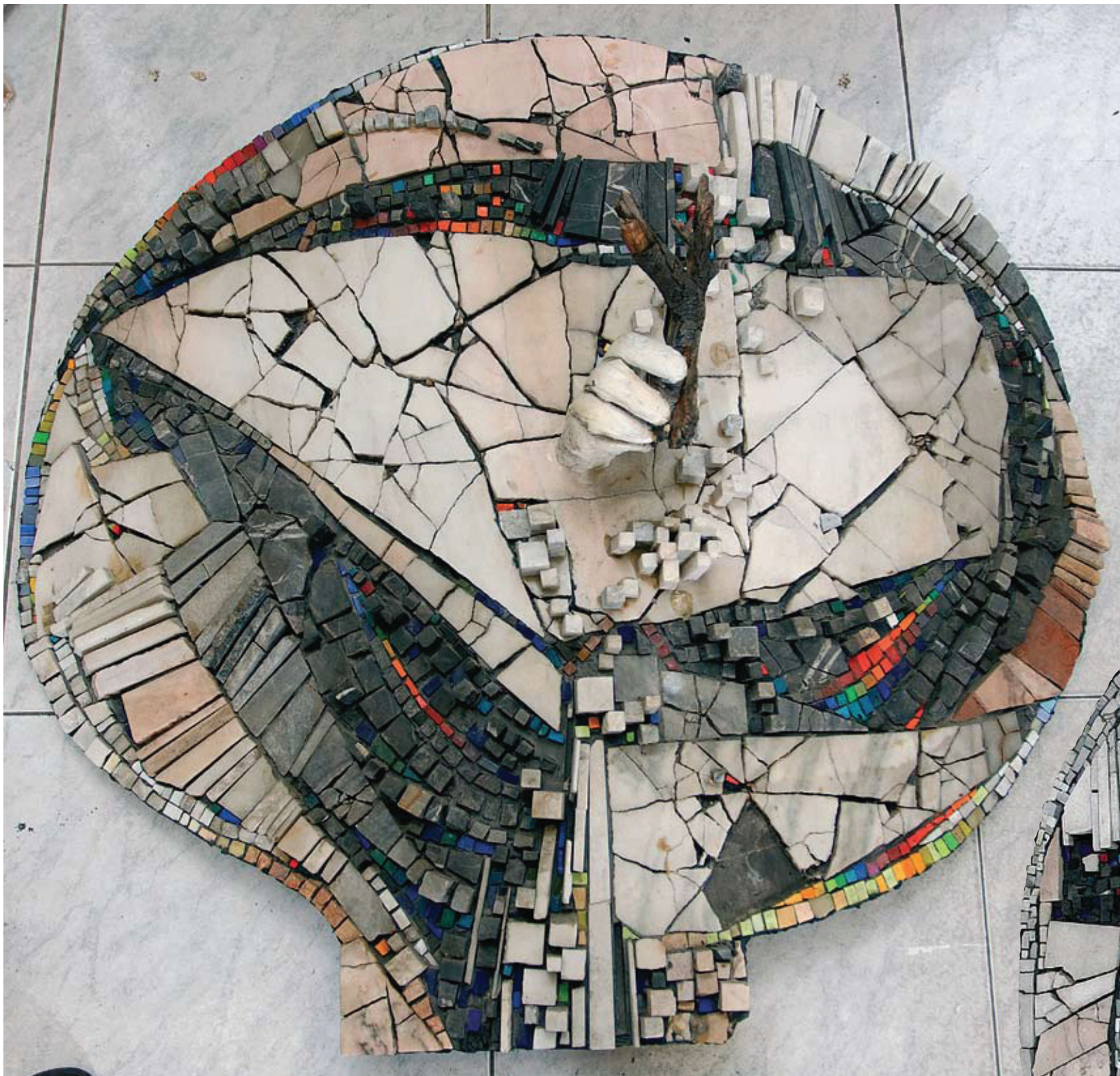

119

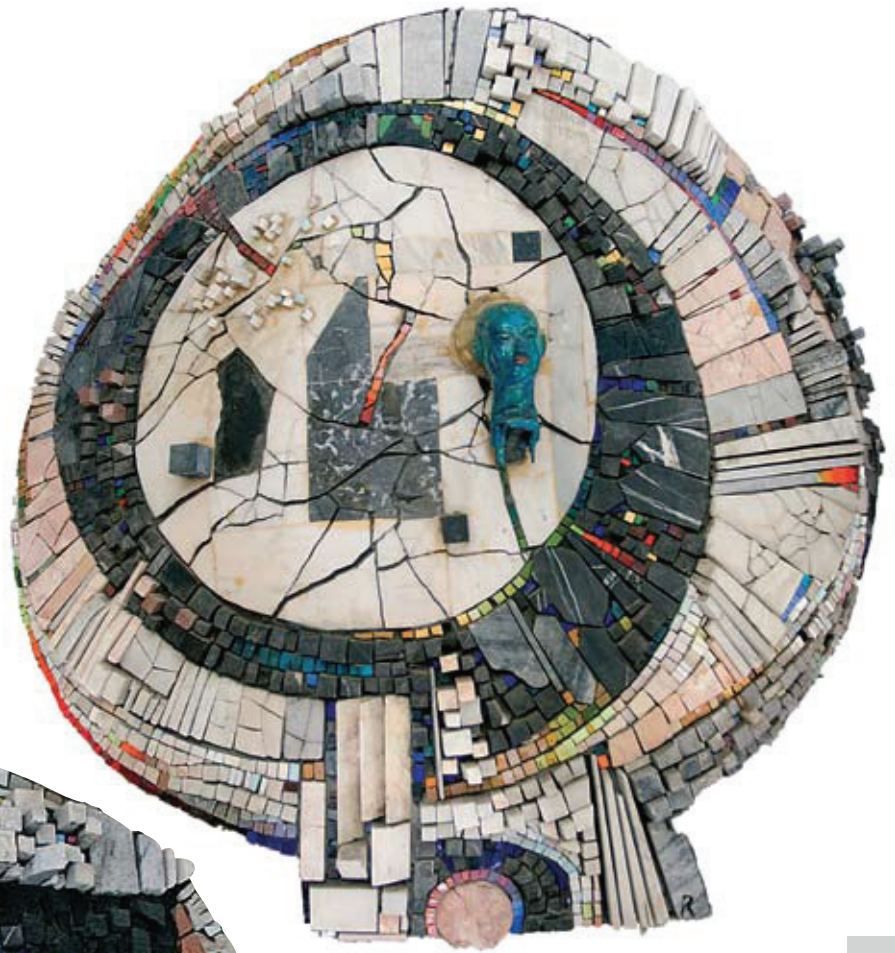

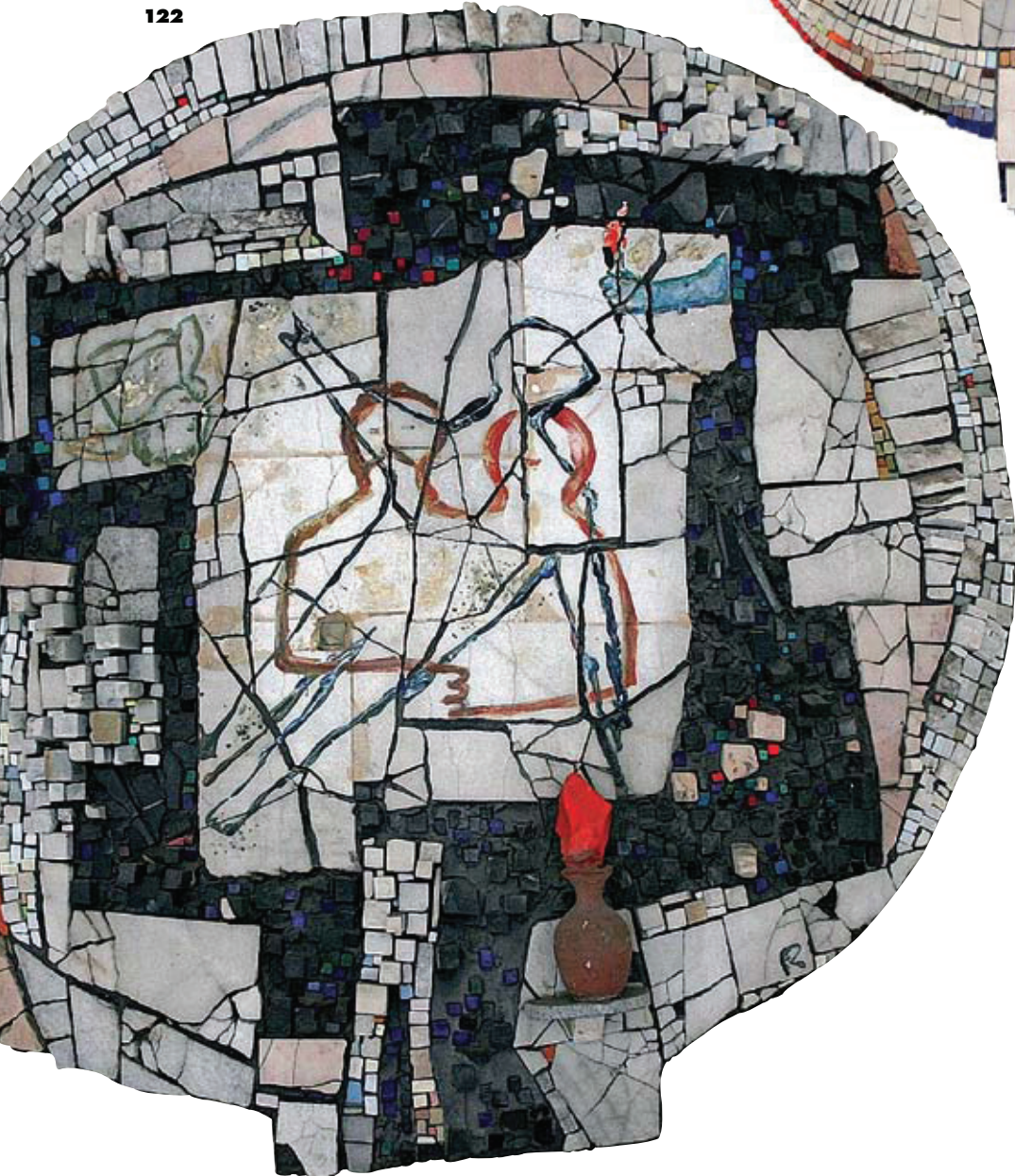
MŰVÉSZ PÁLYAKÉPÉNEK ÖSSZEGZÉSE, ÉRTÉKELÉSE

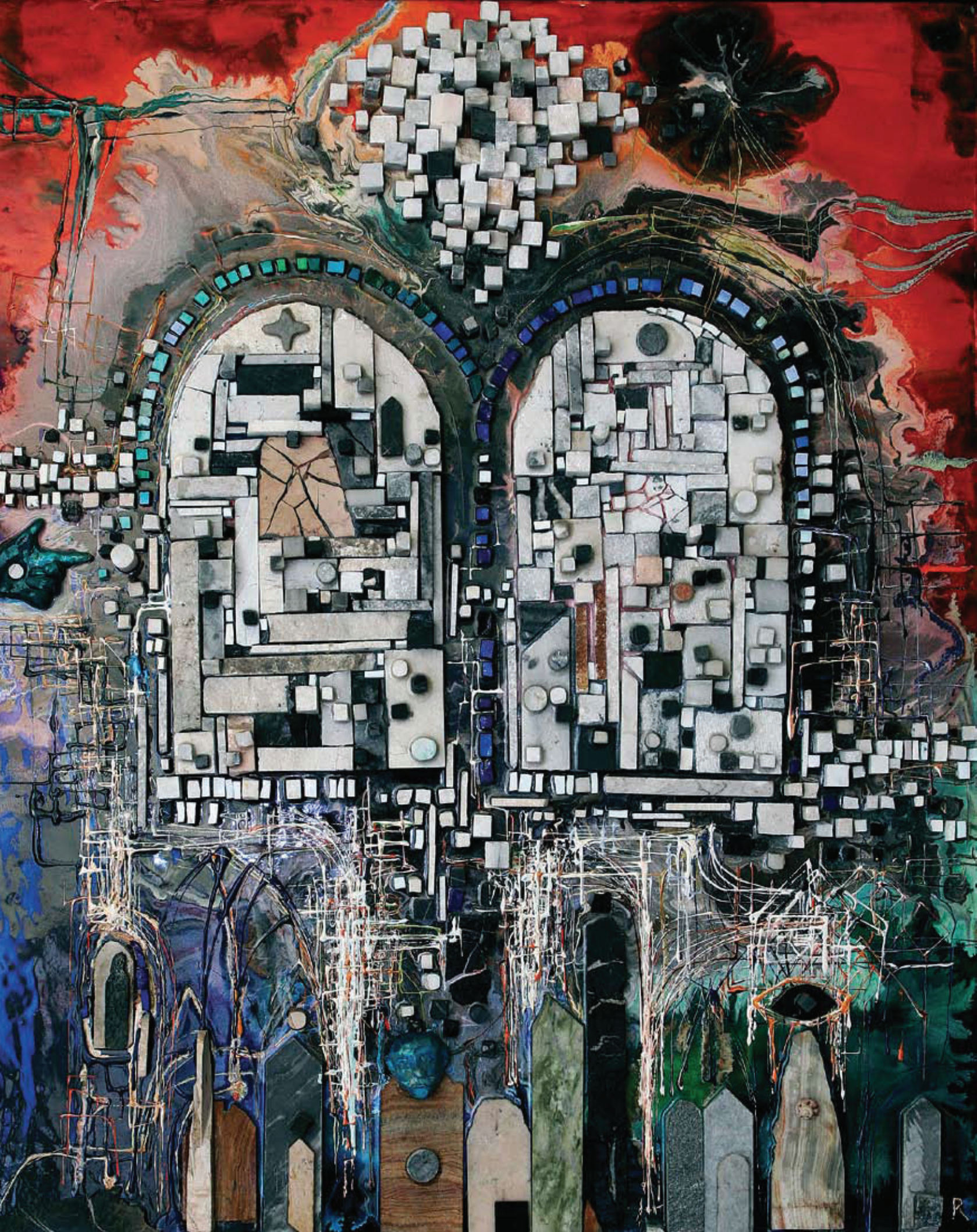
121

122

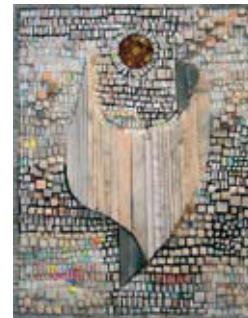
120. Álom II., 1988-89
121. Álom I., 1988-89
122. Álom III., 1988-89

„...A mozaik különleges festmény” – olvasható a művész egyik, az 1980-as években készült leporellóján közzétett vallomásában – „ahol a színes üveg- és márványkockák helyettesítik a festéket és jellegzetességét még fokozza a kövek között létrejövő fugák grafikája. Hagyományosan a mozaik egyrészt falburkolat, másrészt síkművészet, – ezektől a hagyományoktól azonban eltértek; táblaképeket készítek ebből az anyagból és új dimenzióval kísérletezve kilépek a képsíkból. ...Képeim felépítésében megközelítően zenei módszert követek: a kompozíció formavilágával és színeivel ellenpontszerűen állítom szembe a fugák hálózatát és a reliefet, és ezt a többszólamúságot igyekszem a teljes felületen végigvinni, térbe vetítve a zene időbeli dimenzióját... Munkám az anyagban rejlő kifejezőképességből indul ki, ennek értelmét, hatását bontakoztatom ki a kompozícióval, színnel, a fugák ritmusával és a relief dinamikájával. Az alkotás számomra nem ábrázol a szó köznapi értelmében, hanem kifejezés, jeladás, amelyik éppúgy megjelenhet figurális, mint nonfiguratív formában. Maga a munkafolyamat igen összetett: kisebb-nagyobb skiccekkal, rajzokkal kezdem, közben anyagmintákat csinálok, végül teljes méretű, többnyire színes kartont készítek, és csak a kompozíció teljes ismeretében kezdek neki a végleges munkának. Ezután már csak arra koncentrálok, hogy minden kőnek, minden mozaikkockának meglegyen a szilárd helye a kompozíció szövevényében, akár az egyes hangoknak a zeneműben...”

Rác András nagy műgonddal komponálja nem csupán mozaikmunkáit, de más technikával készített alkotásait – rajzait, festményeit, kollázsait, reliefjeit – is. Műtermében rengetek vázlat, előkészítő munka halmozódott fel. Ezek között válogatva-keresgélve számos olyan grafikára és festményre bukkantunk, amelyek még az 1940-es években készültek. A nyolcvanas éveiben járó festő- és mozaikművész szakmáját, művészi alkotómunkásságát mindig is nagyon komolyan vette.

„Ember vigyázz, figyeld meg jól világot:
ez volt a múlt, emez a vad jelen, –
hordozd szívedben. Éld e rossz világot
és mindig tudd, hogy mit kell tenned érte,
hogy más legyen” –

123. V. üzenet
kódolva, 1997
124. Tánc, 2004

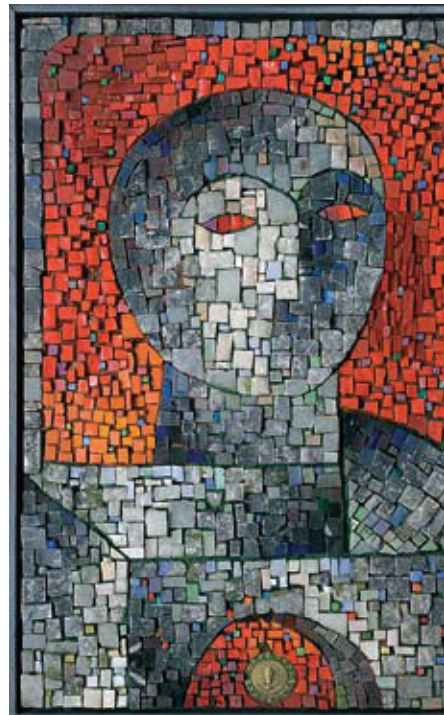
125. Zsoldos, 2003
 126. Szakállas fej, 1975
 127. Szemforgató, 1982
 128. Konstruktív város, 2005

129

130

131

99

129. Győztes hadvezér,
1996
130. Győztes atléta, 1993
131. Scherzo (3-as forma),
1987

hangzik Radnóti Miklós útmutatása, amelyet Dési Huber István halálakor fogalmazott meg, és amely nagyon is általános érvényű, kortól elvonatkoztatható és világos programot ad bármely kor, bármely alkotóművészenek.

Motivációt, késztetést Rác András arra, hogy komolyan vegye életét, a vészkorszakban szerzett, amikor ugyan művésszé válását több körülmény is nehezítette, de ugyanezek a tényezők felgyorsították felnőtté válását. A fasizmus térhódítása és a háború nem csupán továbbtanulását tette lehetetlenné, de fizikai létét is komolyan veszélyeztette.

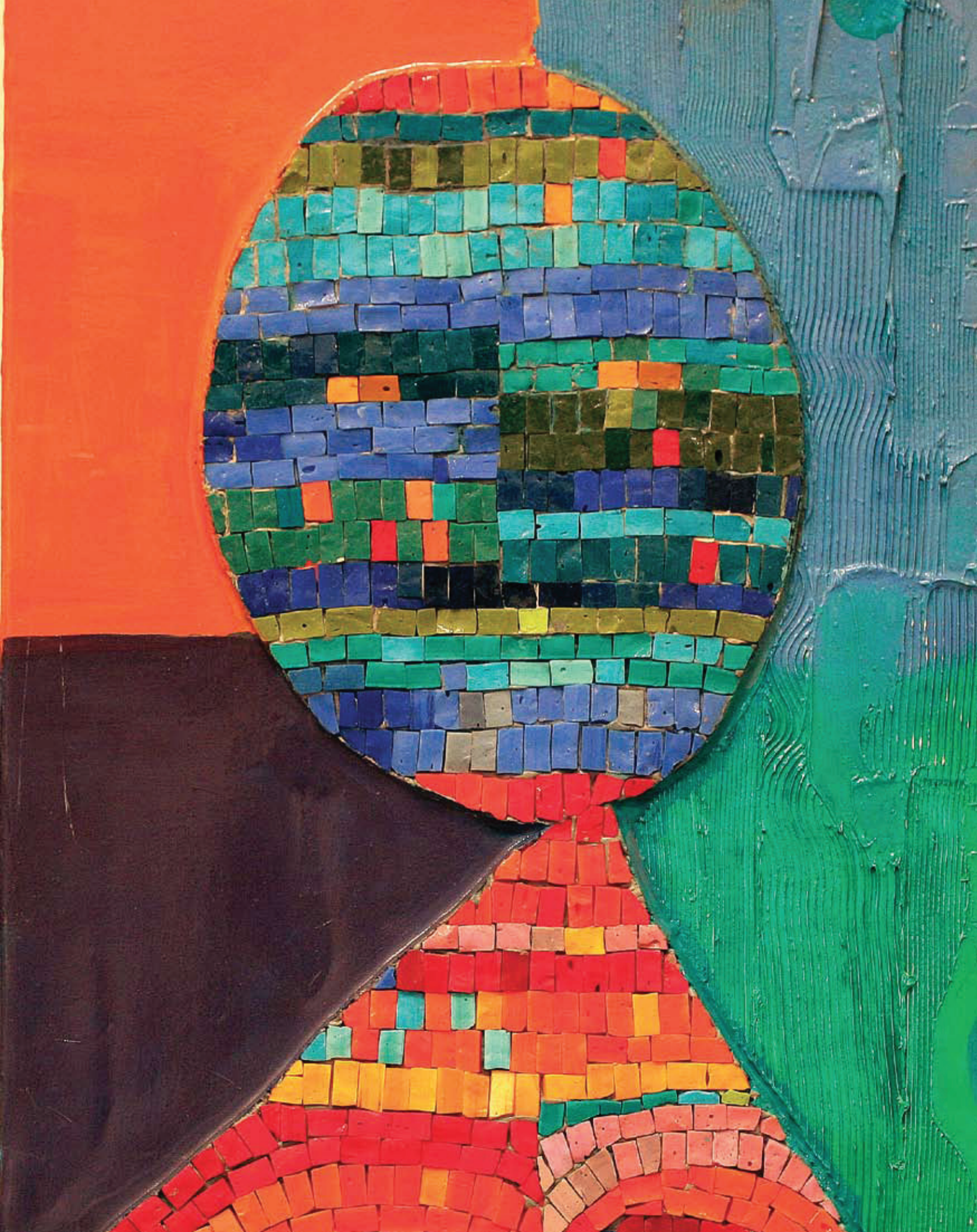
Gyermekkorának, ifjúságának boldog korszaka után, 1945-ben mindenfajta anyagi háttér nélkül – leginkább Sárközi Márta és Sztéhlo Gábor támogatására hagyatkozva – állt az élet kapujában. Az ekkor zajló történelmi-társadalmi változások erősen hatottak művészetének és életének alakulására.

Rác András a főiskola befejezését követően szabadfoglalkozású művésszé vált, és hitt abban, hogy művészetéből meg tud élni. Festészete eleinte a kor stílusát tükrözi, amelyben a hangulati elemek domináltak, mint megfigyelhető ez Önarckép vagy Kettős portré illetve a Zsóka sárga ruhában című képein. Koncert című jól sikerült festményén azonban, amely egy margitszigeti szabadtéri színpadi estet idéz, expresszionista hatás fedezhető fel. Megélhetési okokból Hegyi Györggyel együtt számos kollégájuk mozaikmunkáját rakták ki, de emellett folyamatosan készültek festményei, így többek között a katedrálisokat ábrázoló – Fekete torony, Házak, Gótika, Kompozíció III, stb. – olajképei. Ezen képeire figyelt fel az 1960-as évek elején Németh Lajos, Fülep Lajos tehetséges tanítványa, az ekkor adjunktusként tevékenykedő, később az ELTE művészettörténeti tanszékét vezető professzora, aki ekkor a korszak kétségtelenül legbefolyásosabb, kortárs művészettel foglalkozó magyar művészettörténésze volt.

Németh Lajos volt az a pártoló személy, aki a művész több kiállításának létrejöttét elősegítette, Rác András művészetét kiállítási megnyitókön, folyóiratcikkekben és katalógus előszóban méltatta, sőt a művészt a Modern magyar művészet című, több kiadást megért, híres könyvébe is felvette.

A művésznél szerencsés módon megőrződött Németh Lajos 1964-ben kelt azon baráti levele, amelyeknek mellékletében Rác András katedrálisfestményeit elemezte: „...Rác (sic!) Andrást az épület nem mint festői látvány hordozója érdekli, nem az ember alakította táj lefestésének problémája foglalkoztatja. Épp ezért nem érdekli az épület és az atmoszféra viszonyának a festői megoldása sem. Kompozícióiban az épület élő organizmusként jelentkezik és célja az ennek megfelelő festői organizmusnak a megtalálása. A sorozat darabjai mutatják, hogy Rác (sic!) konkrét város illetve épület élményéből indult el...”

Érdemes felfigyelni arra, hogy a New York Universityn 1966-ban, a modern magyar festészetből doktoráló Thomas I. Nonn (Nonn Iván Tamás, Budapest 1934) művészettörténeti dolgozata külön fejezetet szentel Rác András művészetének. Ebben Nonn említi ugyan Rác András mozaikművészi képzését és tevékenységét, de értékelésének súlya festészetére – katedrálisábrázolásaira – esik.

134

133. A mester
és tanítványa, 1992
134. Kentaurok
és nimfák, 1993
135. Kentaúrok, 1993
136. Lebegés, 1998
137. Lovasok, 1995

136

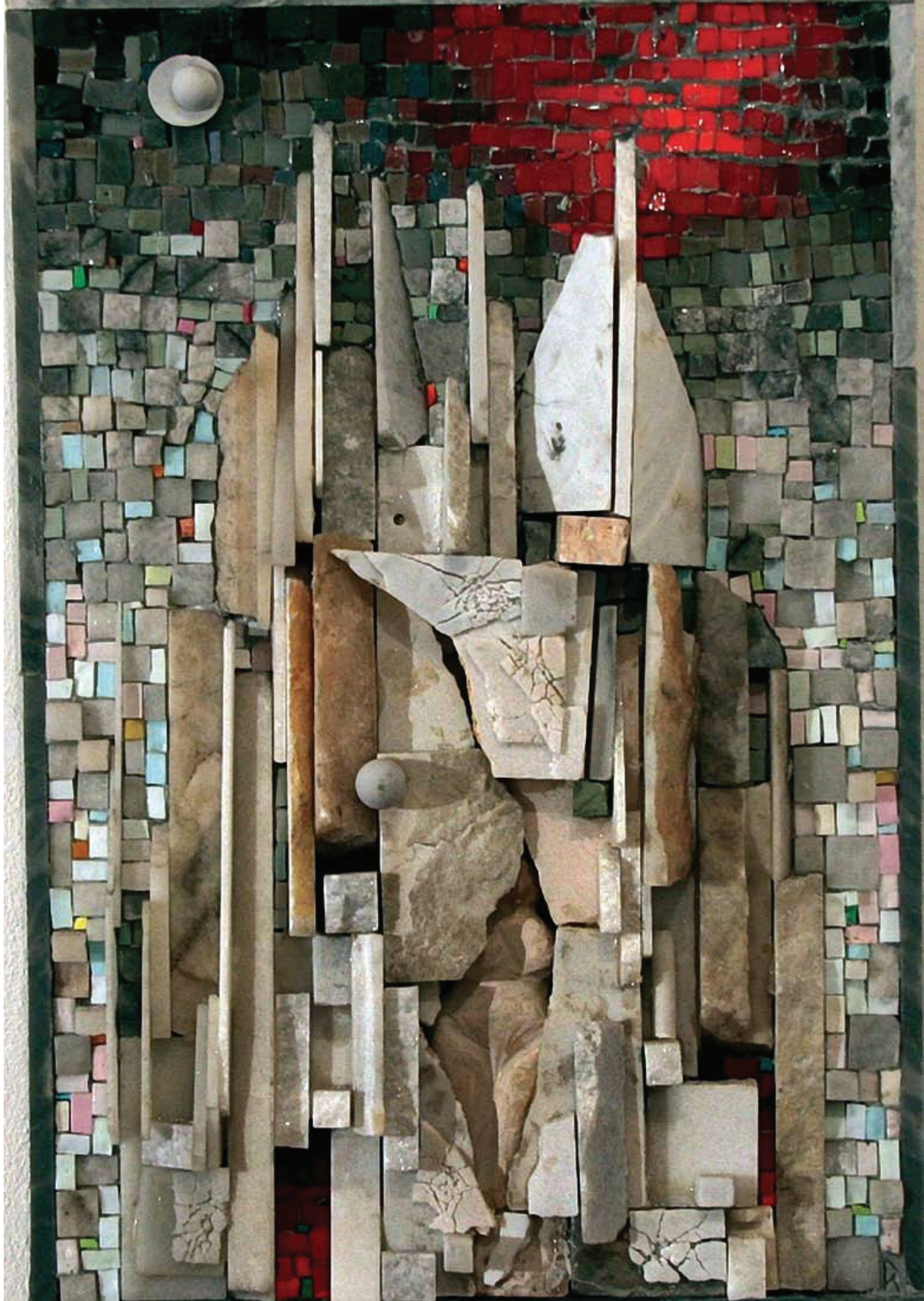

135

137

1967-ben, a művész első jelentős önálló bemutatkozása alkalmával, a Műcsarnokban megrendezett kiállításon még ezek az olajképek domináltak, mozaikmunkát csak mutatóba hozott. Az ezt követő évtizedben rendezett önálló kiállításain azonban jobbára mozaikképeket szerepeltetett. Majd, miután megismerkedett az epoxigyantával, kiállításain az ezzel az anyaggal készült festményekkel, illetve – festett és mozaik – úgynevezett vegyes technikával készült alkotásokkal jelentkezett.

1980-ban két egymáshoz nagyon hasonló, Nő az ablakban című kompozíciójának két szélén egy, a flamand festészetre jellemző tengeri tájkép látható, míg a középen lévő ablakban egy mozaikból kirakott nőalak szerepel.

A mozaikművészet az emberiség egyik olyan nagy múltra visszatekintő művészi kifejezési eszköze, amelynek emlékei anyaguknál fogva jól átvészelik az évezredek múlását. Alkotóeleme eleinte főleg színes kő, később inkább színezett üveg volt. Az üveg előnye, hogy könnyen festhető, darabolható, és a síktól eltérő szögben is felrakható a falra. Üvegmozaikkal többnyire azonos méretű, eltérő színű alkotóelemek egymás mellé helyezésével, és valamilyen kötőanyag segítségével hozható létre ábrázolás. A mozaikművészet a Földközi-tenger mellékén a görög, majd a római és a bizánci kultúrával terjedt el. Ennek szerényebb példái hazánkban is fellelhetők, de legkiemelkedőbb emlékei az egykori bizánci és a frank birodalom területén találhatók. A középkor hajnalán Velence és Ravenna mozaikművészete emelkedett ki, de másutt is, mint például Szicíliában, Spanyolországban, Franciaországban, Németországban, Angliában is működtek számottevő mozaikkészítő műhelyek. A reneszánsz, majd a 19. század második felében induló historizmus, szimbolizmus ismét előszeretettel alkalmazta ezt az ősi művészi kifejezőeszközt.

A hagyományos eljárás szerint *alla prima*, egyenesen a meszes felületre rajzolt kompozíciót rakták ki kollektív munkával, jobbára műhelyek, illetve családok. Az arc és a kéz ábrázolása mindenkor a leggyakorlottabbakra, illetve a mesterekre maradt.

A később kifejlesztett eljárás során az előkészítő rajzot pauszpapír segítségével negatív oldalára fordították, és ezen rakták ki a kompozíciót, majd annak felületét rozslisztből készült csirizzel vonták be.

Amikor megkötött a ragasztó, akkor felemelték, és belenyomták a kötőanyagot – például máltert, cementet – tartalmazó padló-, illetve falfelületbe. A papír lemosásával vált azután a mozaik láthatóvá.

Magyarországon Róth Miksa műhelye pontos ábrázolásmódja festményszerű hatást kölcsönözött a mozaiknak, mint megfigyelhető ez a Székely Bertalan által a Kossuth-mauzóleum számára készített kompozíciónál.

A Hegyi György és Rác András által kifejlesztett eljárás lényege, hogy alacsony peremű, homokkal kirakott ládába rakják a mozaikkockákat, majd ezt vízzel oldható ragasztóval átitatott felületű vászonnal fedik le és annak segítségével emelik fel a munkát, majd helyezik a kötőanyagot tartalmazó falfelületre. Nedvesség hatására a vászon könnyedén eltávolítható, és így válik a mozaikkompozíció láthatóvá.

139. Üzenet, 1981
 140. Diktátor, 2003
 141. Kölni emlék, 1986
 142. Intőjel, 1972

A két művész több mint fél évszázadon keresztül volt egymásnak barátja és alkotótársa. Művészetük bizonyos vonulatainak alakulása, közös kiállításai, kollektív munkáik révén nevüket gyakorta említik együtt. Fontos leszögezni azonban, hogy Rác András és Hegyi György csupán egy-egy konkrét megbízás kivitelezése esetén dolgozott szoros kötelékben, művészetük stílári jegyek és a technikai kivitelezés alapján különbözik, elválasztható egymástól.

Rác András és Hegyi György mozaikrakásai és a kötőanyaggal folytatott technikai kísérletei eredményeként az alkalmazott, az építészetnek alárendelt művészet autonóm, önálló műfajjá vált. Mucsi András találó meghatározását idézve „...A helyhez kötött, építészeti keretbe zárt monumentális fenségű mozaikot mozdítható táblaképpé...” változtatták. Fontos hangsúlyozni a két művész kulcsszerepét abban a műfajbesorolási váltást maga után vonó új eljárás kifejlesztésében és alkalmazásában, amely a mozaikkép kialakulásához vezetett.

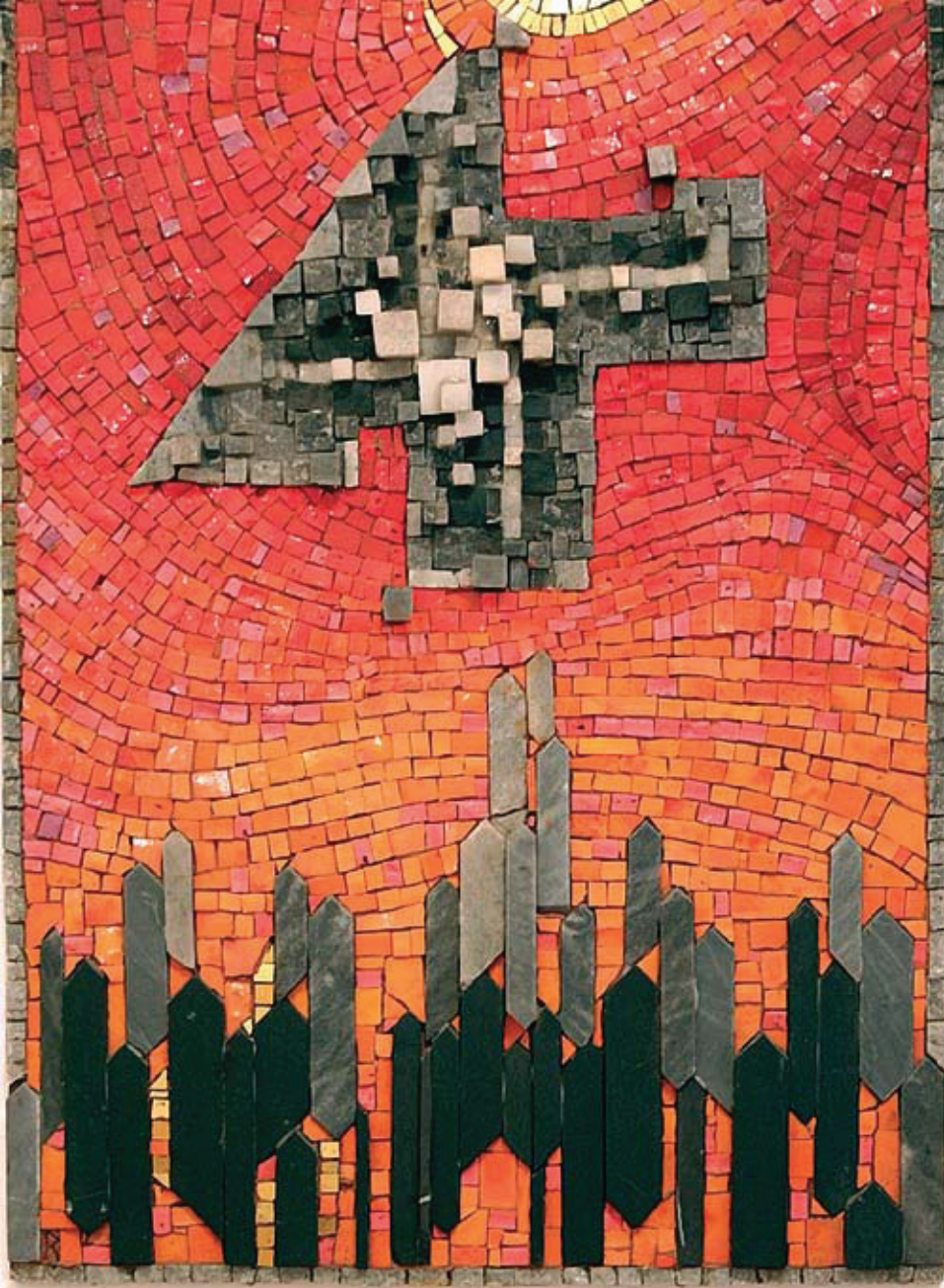
Az üvegmozaikon kívül Rác András és Hegyi György más anyagok, így leginkább márványdarabok felhasználásával is készített mozaikot. Rác András kísérletei során tapasztalta, hogy a képfelületre illesztett márványlapokat, idomokat az Araldit nevű műgyanta ezzel az eljárással olyan erősen megköti, hogy a síkból kiemelkedő, több nézetű objektumok is létrehozhatók. Az alkotó műhelyéből kikerülő márványreliefek között több olyan is található, amely a különböző megközelítési, illetve szemléletmódok szerint lehet kollázs vagy objekt, illetve applikáció. Rác András egyedi jegyekkel bíró művészetében a felsoroltakon kívül lehet mozaik és térplasztika is. Ötletes kreativitásának példaként említhetők a talált tárgy műfajhoz sorolható fél csésze, meissenai hagyománytámasztó tányérkaréj, a megkeményedett kesztyű, illetve az ablaktábla, vagy a mézeskalács huszár integrálása egy-egy kompozícióba.

Rác András egyik mozaikképén önmagát ábrázolja mozaikozás közben. A Mozaikrakó című érdekes kompozíción a művész félalakos profilban szerepel, és jobbójával egy maréknyi színes üveggövet dob fel.

Művészetének meghatározó jellemzője az anyagokkal és a technikai eljárásokkal való állandó kísérletezés. Az alkimistákra, illetve a feltalálókra jellemző buzgalommal, találékonysággal sajátította el a vegyszertani ismereteket és jött rá arra, hogy miként lehet művészi szándékai megvalósításához a műgyantát festékkel elegyíteni. Az 1990-es évektől készülő műgyanta festményeinél nem ecsetet használ, hanem spaklit, de a képkalkotás meghatározó eleme a reakcióidő és az acetonnal való hígítás mértéke is. Műgyanta festményei teret engednek izgalmas „gondolati síkok bejárásához”, egyedi asszociációk létrejöttéhez. A művész bölcselkedő hajlamának megfelelően munkáit gondolatgazdagság tünteti ki, illetve sajátjuk még a játékosság és a kontrasztosság is.

Külön csoportot képeznek azon alkotásai, amelyek részben festmények, részben mozaikok. A festett rész kötőanyaga az 1960-évektől mintegy két évtizeden át olaj-, vagy zománccfesték, illetve ezek együttese volt, majd ezt követően tért át a művész a színezett műgyantára.

Festményei témaválasztásánál szerepet játszik fokozott érdeklődése a görög mitológia iránt, de készített bibliai tárgyú – Jónás és a cethal – munkákat is. Realista tájbrázoláshoz főleg a

139

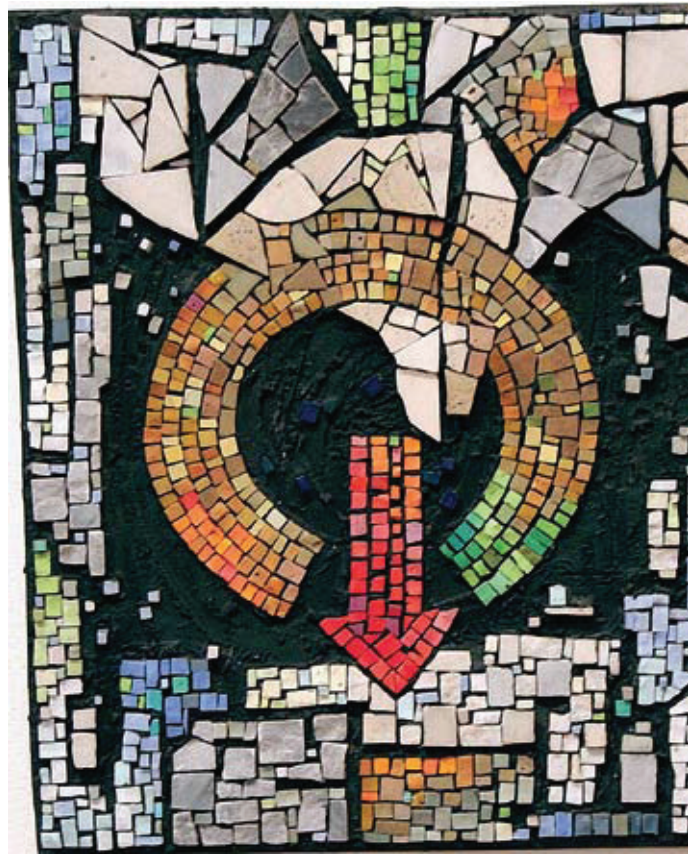

140

141

142

143

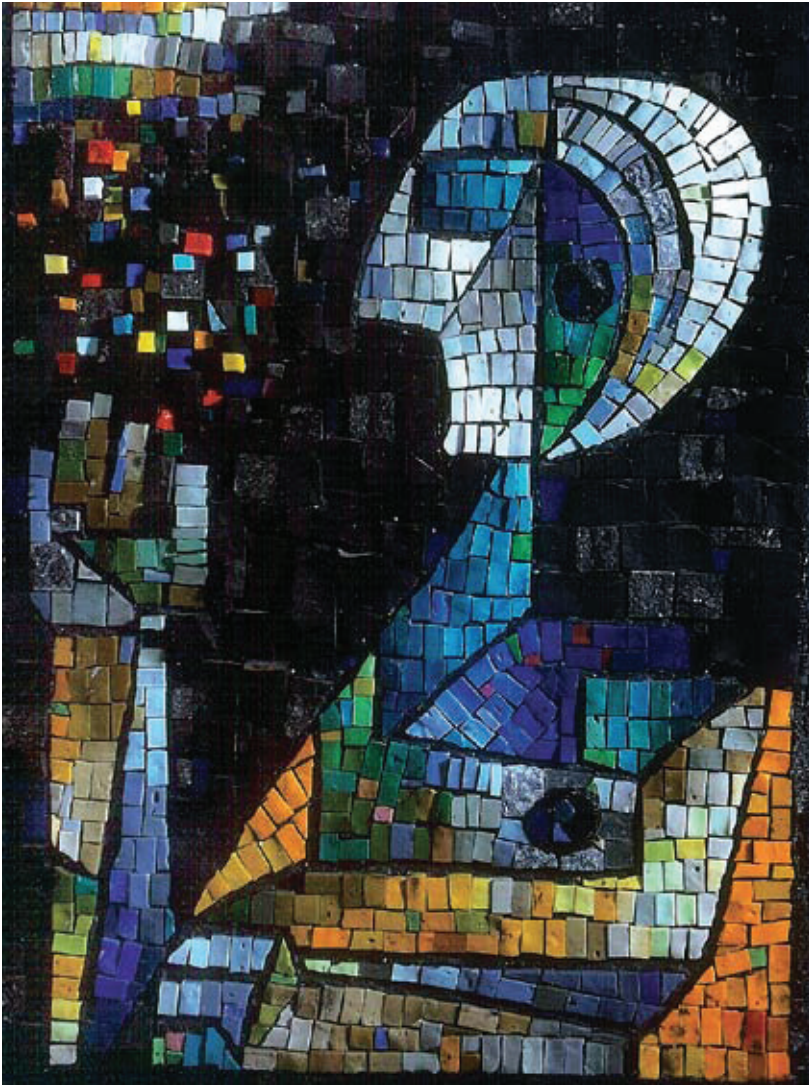

144

145

108

146

szentendrei művésztelep ligetes részletei adtak számára lehetőséget. Különösen megmutatkozik ez az őszi, sárgás lombozatú fák, bokrok megjelenítése során. Előszóval ábrázol repülő madarakat, halakat, sőt egyéb, amorf képződményeket, tárgyakat is. Képzettársításra, magánmitológiára épülő munkái szemlélődésre készítetnek.

Mementó (1991) című gyantafestményén az előtérben lévő alakok lassan sírkövekké válnak, míg a felhőben Mózes kőtáblái tűnnek fel, és e fölött mintha egy figyelő lény szerepelne. Hasonlóan borongós táji környezet előterébe került az a márványmozaiából felépülő angyalalak, amelyről a Fehér angyal (1997) című kétrészes kompozíció a címét kapta. A felül ovális záródású téglalap alakú képtábla egy színes mozaikkövekkel díszített kapuformával egészül ki, amelynek közepére egy szemgolyóra emlékeztető elem került. A művész alkotásai között találunk egy Kis fehér angyal (2003) című kompozíciót is, ami a Fehér angyal mozaikkép főtémájának redukált, kisméretű változata.

A művészt Kolozsvár, Szentendre, Budapest, Siena, Velence, Rouen és Chartres látképén kívül más települések, így Köln és Déva is megihlették. A híres dómmal rendelkező, Rajna-parti német városról egy vegyes technikájú – festett részből és márványmozaiából összeállított – hullámszó városképet alkotott, amelynek címe a Kölni emlék (1986), míg az irodalmi műből ismert erdélyi települést megörökítő mozaikmunka középső részén, a négyszögletes formájú márványkő építőelemek között látható a befalazott nőalak.

Mind mozaikképeinél, mind festményeinél gyakran visszatérő motívum két jól elkülöníthető rendszer, struktúra egymáshoz való viszonyának ábrázolása.

A lent és fent, a sötét és világos kontrasztos megjelenítése a művész filozofikus gondolatainak képi vetülete. A kocka feltámadása (1986) vagy a Kontrasztok (1988) című mozaikképei szolgálnak például az említetteknek. A kocka feltámadása című mozaikképének felső mezőjében apró, jobbra szürke kockák között egy csúcsára állított, töredezett felületű, fehér márványkocka lebeg, míg alatta fekete sírkövek sorakoznak. Ezek egyik középső tagján lefelé futó, német sírfelirat részlete olvasható.

Hasonló módon, a két térre való osztás jellemzi Angyal a város fölött (2006) című, csúcsára állított négyzetes térbe rendezett mozaikképét, amelynek alsó felén egy tornyos kisváros, míg a felső részén egy kiterjesztett szárnyú angyal szerepel. A művész a kép középső részéhez sötét mozaikkockákat, míg a város, illetve az angyal ábrázolásához márványlapokat használt fel. Ebbe a sorozatba tartozik, az ugyanebben az évben készült Találkozások című reliefmozaik vagy a két évtizeddel korábbi Megtört hold (1985) című kompozíciója Több munkájának elnevezésében találkozunk égitestre való utalással, így például a Felhők és a Nap címűnél, amelynek márványból készült napkorongja körüli gomolygó közeget különböző színű festéket tartalmazó műgyantarétegek képezik.

A világegyetembe kihelyezett futurisztikus látomás a témája a Kozmikus katasztrófa (1988) című munkájának. A Holdra utazó ember által a Földről készített felvételek, illetve a Földbe becsapódó meteoritokról szóló hírek hatására készült munkának a bolygónk sorsán való aggó-

- 143. Égő játék, 1999
- 144. Fej gúlával, 1992
- 145. Ékszerész, 1995
- 146. Tanulmány, 1987

- 147. Formák és vonalak
III., 1992**
148. Erőmű, 1985
149. Barlangban, 1988
150. Színek játéka, 1989

dás volt az eredője. A Konstruktív város (2005) című munkáján a város felülnézete egy emberi fej formáját adja ki. Pusztuló Föld című mozaikképén mintha egy repülőről látott táj kerülne ábrázolásra.

Külön csoportot képeznek azon művei, amelyeknél bizánci hagyományokat eleveníti fel például: Juszticia, Theodóra, Próféta. Érdekesen újszerűek azok a mozaikmunkái, amelyek szereplői a falsíkon keresztül teremtik meg egymással a kapcsolatot, illetve ábrázolásuk terét a fal biztosítja: Pán és nimfa, Diktátor.

Mint Rác András referencia és kiállítási anyagaiból egyértelműen kiderül, Kolozsvárott született. Szereplése a nemzetközi művészeti közegben így nem csupán Magyarországnak, de szülővárosának is folyamatosan öregbíti hírnevét. Munkái hazai gyűjteményeken kívül leginkább német, francia, angol, olasz, belga, holland, svájci, izraeli és amerikai kollektívákban található meg. Ismeretes, hogy a washingtoni magyar nagykövetség és számos hazai közintézmény őrzi alkotásait. Amikor 2009-ben szülővárosában is bemutatta alkotásait A kapu (1979) című mozaikképét ajándékozta a Kolozsvári Művészeti Múzeumnak.

Mozaikmunkái révén Rác András Magyarországon és külföldön egyaránt ismertségre tett szert. Nagyméretű, monumentális békéscsabai mozaikfala a Sportcsarnokot, míg miskolci munkája egy iskola tűzfalát díszíti. Murális alkotásai – hacsak nem kötötték meg kezét a megrendelő elvárásai – nem csupán anyaguknál, de művészi felfogásuknál fogva is időtállóak.

A háborús rombolásokat felszámoló helyreállítások, az iparosítási programmal kapcsolatos, illetve a különböző ciklusú tervekben előirányzott építkezések kora után, az állami építkezések és ezzel összefüggésben a művészek köztéri megbízásainak száma az 1980-as évektől jelentősen csökkent. Wehner Tibornak a köztéri szobrászatra vonatkozó megállapítása, miszerint „...Köztéri szobrászatunk az ötvenes, a hatvanas és a hetvenes évtized hatalmas termését már nem ismételheti meg...” joggal vonatkoztatható az egyéb közterületi művészeti megbízásokra is.

Rác András működésének súlypontja egyre inkább a kisebb léptékű munkák, a festmények, illetőleg mozaikképek készítésére helyeződött. Ezek számára idővel, szerencsés módon, egy gyűjtői kör is kialakult. Munkáinak megbecsültségét jelzi, hogy mozaikképeit budapesti aukciókon adják-veszik.

Felvetődik a kérdés, hogy vajon Rác András az 1956 után bevezetett és mintegy három évtizedig a művészeti életben érvényben lévő „Három T – támogatott-tűrt-tiltott” besorolás melyikébe tartozott. A tisztánlátás végett előrebocsátjuk, hogy differenciáltan kell értékelni a Kádár-rendszer három évtizedét. Előfordult ugyanis, hogy ugyanazt a művészt a hivatalos szervek a korszak elején a tiltott kategóriába helyezték, míg a vége felé a támogatottba. Nehéz a kérdésre pontos választ adni. A korszak művészetével foglalkozó Forgács Éva egy tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy mivel az „...1975-ös Helsinki egyezmény a szalonképesség látszatának megteremtését kényszerítette az ország vezetőire... az emlékezetes ‚Három T-ből’ a középső, a tűrést jelentő betű lett a legfontosabb...” idővel.

147

148

149

150

Rác András szemszögéből nézve negatívabb az összkép, hisz a tehetséggel és szorgalommal dolgozó művész eredményes tevékenységéhez nagyfokú találékonyságra volt szükség. Kapott murális munkák kivitelezésére szóló megbízásokat, de rendszertelenül. Művészpédagógusi ténykedésre nem volt kapható, és mivel olaj- és mozaikképeit itthon kevesen vették, megpróbált műveinek külföldön piacot teremteni. Ismeretes, hogy az 1970-es és az 1980-as években egyes magyar festők a japán Gekkoso Galéria segítségével, mások az ARTEX Vállalaton keresztül adták el alkotásaikat külföldre, miáltal ezek a művészek a hazai lehetőségekre szorítkozó társaiknál sokkal jobb anyagi körülmények között élhettek.

Rác András nem kapott kitüntetéseket, díjakat, s nem kötöttek vele – a rendszerhű művészek számára fenntartott – úgynevezett „szocialista munkaszerződést” sem. Ennek a kontraszelektív alkotói támogatásnak az volt a lényege, hogy a nagyvállalatok meghatározott időre munkaszerződést kötöttek az „alkotóművész elvtársakkal”. A kivételes elbánásra érdemesített munkahelyükre csupán fizetésnapon jártak be, viszont műveik egy megállapodásban rögzített részét a támogató vállalatnak le kellett adniuk.

Rác Andrászt mozaikfeladatokkal időről időre megbízták, sőt művészete néhány gyűjtő érdeklődését is felkeltette. Ezek a megbízások közel sem biztosítottak azonban maga, illetve családjá számára biztos megélhetést. Fontos említeni, hogy az állam időnként vásárolt tőle műveket.

Eredménynek számított azonban, ha alkotásait az országos kiállításokról nem zsúrizták ki, sőt hébe-hóba egyéni kiállításai is nyílhattak. Az 1970-es évektől munkáit a Képcsarnok Vállalat vidéki galériáiban – Szekszárdon, Győrött és Pécsen - önálló tárlaton be is mutathatta. Mindazonáltal absztraktba hajló kompozícióit a hivatalos művészetpolitika nem nézte jó szemmel.

Összességét tekintve, Rác András esetében a túrt kategória érvényesült. Az állami vásárlások és murális megbízásai okán akár a támogatott kategória is kijárhatna neki, de mivel mind a vásárlások, mind a murális megbízások kiszámíthatatlan bevételi, megélhetési forrást biztosítottak számára, összességét tekintve esetében mégis a túrt besorolás tűnik leginkább találónak. Ezt támasztja alá, hogy a kulturális életet irányító hivatalos szervek engedélyezték, hogy művei számára – saját szervezésű kiállításokon – külföldön keressen piacot. Ehhez Rác András rendelkezett megfelelő művészi elismertséggel, szaktekintéllyel, nyelvismerettel, külföldi kapcsolatokkal, szállítóeszközzel és nem utolsósorban vállalkozó kedvvel is.

A Vajda Lajos, Lyonel Feininger és Paul Klee művészetének szellemiségét vállaló művész kezdetben grafikákat, festményeket készített, majd mintegy három évtizede műhelyéből az általa kikísérletezett technikájú mozaikreliefek, illetve mozaikkal kombinált vagy zománchatású műgyanta festmények kerülnek ki. Alkotásai a figurativitás és a nonfigurativitás, a komor drámaiság és derűs színesség, valamint az elvontságtól a jelszerűségen keresztül egészen a mitologikus, vagy a megrendelő programjához alkalmazkodó reprezentatív jellegig, tág határok között mozognak. Közös vonásuk a szín- és formaritmusokban megnyilvánuló harmonikusság.

Rác András az általa „mozaikreliefnek” nevezett, sajátos technikai eljárással készült, műgyantába ágyazott üvegmozaikból, márványhasábokból és talált tárgyak applikációjával montázs-

szerű faliképeket hozott létre. A művészi kifejezés fokozása érdekében szabadon társítja a stílus eszközöket és az anyagokat.

Rác András hat évtizedes munkásságának áttekintését követően szeretnénk Önökkel megosztani egy szinte hihetetlen esetet, ami tíz-tizenkét éve a művésszel történt meg. A murális munkák korának zárultával, táblakép méretű munkákat készítő, visszahúzódó életet élő Rác Andrásnak egy olyan munkalehetősége adódott, amelyre minden művész – a legtöbb azonban hiába – vágyik. Az ideális megrendelőből világszerte hiány mutatkozik, mifelénk pedig belőlük igen csak kevés van.

A történet ott kezdődik, hogy a művész egy közeli rokona, a művészetek iránt érdeklődő műbarát, P. Tibor mérnök és felesége, Judit, Budapest környékén álló családi háza alá az 1990-es évek végén úszómedencét építtetett. Ismerték Rác András mozaikművész alkotómunkásságát, tehetségét, és felkérték a művészt, hogy az uszoda tizenöt méter hosszú falára egy mozaikmunkát készítsen.

Rác András már gyermekként nagy érdeklődéssel olvasta a görög mitológia történeteit, így azt javasolta, hogy egy olyan vitorlászó Dionüszosz: alak kerüljön ábrázolásra, aki körül delfinek ugrálnak ki a tengerből. A mester további ötlete az volt, hogy az alkotáshoz szükséges mozaikanyagot Muranóban, közvetlenül az Ugo Dona cégtől vásárolják meg, kiiktatva a kereskedői közreműködést. P. Tibor egyetértett ezen javaslatokkal, és örült annak a kínálózó lehetőségnek is, hogy Rác András személyében egy olaszul tudó, az itáliai művészetben jártas útitársra tehet szert. Így került sor arra a tíznapos anyagbeszerző útra, amely természetesen kiegészült Velence kulturális emlékeinek megtekintésével, valamint egy rövidke tengerparti üdüléssel is, és amelyre a művész, valamint a megrendelő feleségeiket is elvitték. A minőségi alapanyagból azután Rác András egy jól sikerült, a klasszikus kort idéző munkával hálálta meg a mecénás nagyvonalúságát.

153.

Meißentányéros fej,
1987-1988

MELLÉKLET

RÁC ANDRÁS 1979 JÚLIUSÁBAN KELT LEVELÉNEK RÉSZLETE

„...igazán egyszerű kérdést tettél fel nekem, amikor megkérdezted, milyen technikát használok mozaikreliefjeimhez. Rájöttem azonban, hogy erre a kérdésre nem tudok egyszerűen felelni (főleg neked nem), mert ez a technika számomra nemcsak eszköz, hanem sokszor kiindulópont és bizonyos fokig előfeltétele mindannak, amit csinálok. Munkám során felhasznált anyagokat, ezek természetes (adott esetben mesterséges) struktúráját, színét, mozgását sohasem tudtam elválasztani munkám tartalmától, a kettő – a tartalom és a technika, vagy az „anyagiság”

5

6

1. 1967 • Múcsarnok, Budapest, Németh Lajos művészettörténész megnyitja Rác András kiállítását.
 2-3. 1967 • Múcsarnok, Budapest
 4. 1970 • Le Rempart Galerie, Brüsszel
 5. 1980 • Kulturális Kapcsolatok Intézete, Dorottya u., Budapest, Művész, Lator László, Frank János.
 6. 1998 • Téma és variációk, Budapest Kongresszusi Központ, Budapest
 7-8. 1988 • Frankfurter Künstlerklub, Nebbinesches Gartenhaus, Frankfurt am Main

7

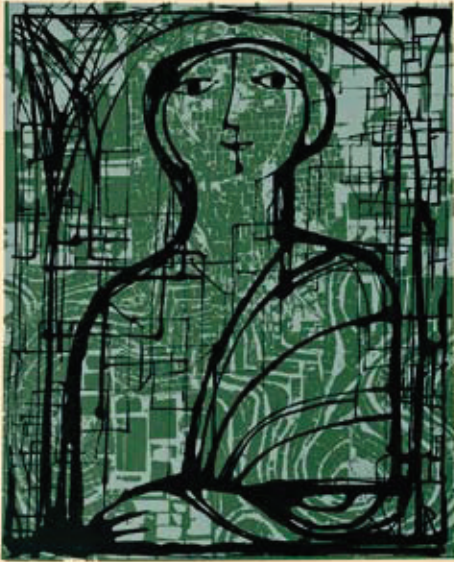
8

Art Promotion
STELT AUS:

ANDRÁS RÁC

UNGARISCHER KÜNSTLER
MOSAIKEN UND MINIATUREN

1

AUSSTELLUNGSDAUER: 28. MAI 1983 BIS 1. JULI 1983

IM FOYER DES HILTON INTERNATIONAL
MENDELSSOHN PLATZ · KARLSRUHE

2

3

4

122

5

6

7

8

EGYÉNI KIÁLLÍTÁSAI

- 1965** • BME Vári Műegyetemi Kollégium, Budapest (Hegyi Györggyel, Somogyi Árpáddal)
- 1967** • Műcsarnok, Budapest (kat.)
- 1968** • Műegyetemi Kollégium, Budapest
- 1969** • Lambert Galerie, Párizs (kat.)
- 1970** • Le Rempart Galerie, Brüsszel
- 1973** • Perrins Gallery, London
- 1975** • Képcsarnok Szinyei Merse Terem, Szekszárd (kat.)
- 1977** • Képcsarnok, Győr (kat.)
- 1979** • Képcsarnok Szinyei Merse Terem, Szekszárd
 - Jurisics-vár, Kőszeg
- 1980** • Kulturális Kapcsolatok Intézete, Dorottya u., Budapest (kat.)
- 1981** • Preuss Galerie, Hamburg (Joanna Tyka)
 - Frankfurter Künstlerklub, Nebbinesches Gartenhaus, Frankfurt am Main
 - Salon für abstrakte Kunst, Hamburg
 - Képcsarnok, Pécs (kat.)
- 1983** • Hotel Hilton, Karlsruhe
 - Művelődési Központ, Celldömölk (kat.)
- 1985** • Frankfurter Künstlerklub, Nebbinesches Gartenhaus, Frankfurt am Main (Király Sándorral, Szabó Jánossal, Tassy Bélával)
- 1988** • Frankfurter Künstlerklub, Nebbinesches Gartenhaus, Frankfurt am Main (Fajka Jánossal, Garajszki Józseffel)
 - Privatgaleria Plewisast, Hamburg [Enyedi Jánossal]
- 1989** • Kontrasztok, Művésztalepi Galéria, Szentendre
- 1992** • Vizualart Galéria, Budapest
- 1993** • Angelika presszó, Budapest
- 1995** • Németvölgyi úti iskola Galériája, Budapest
- 1998** • Téma és variációk, Budapest Kongresszusi Központ, Budapest (kat.)
- 2001** • West Art Galéria, Westend City Center, Budapest
- 2006** • Téma és variációk, Hajnóczy-Bakonyi Ház, Sopron
- 2006** • Szentendrei Galéria, Szentendre
- 2006** • Magyar Újságírók Országos Szövetsége Székház, Budapest
- 2006** • Múzsza Galéria, Budapest
- 2008** • Festményei a 60-as évekből, Múzsza Galéria, Budapest
- 2009** • Jelek és jelképek, Művészeti Múzeum, Kolozsvár
- 2010** • Csillaghegyi evangélikus templom, Budapest

1. 1983 • Hotel Hilton, Karlsruhe kiállítás plakát
2-4. 2006 • Téma és variációk, Hajnóczy-Bakonyi Ház, Sopron, Feledy Balázs megnyitja a kiállítást.
5-8. 2006 • Szentendrei Galéria, Szentendre, Deim Pál, Tókeiné Egry Margit, Wache Mária és a szentendrei művészársak

VÁLOGATOTT CSOPORTOS KIÁLLÍTÁSOK

1. 1982 • Hat magyar festő..., Galerie d'Art, Orly-Sud, Párizs kiállítás plakát

2. 2006 • Magyar Újságírók Országos Szövetsége Székház, Budapest. A művész Lator Lászlóval és Kárpáti Évával.

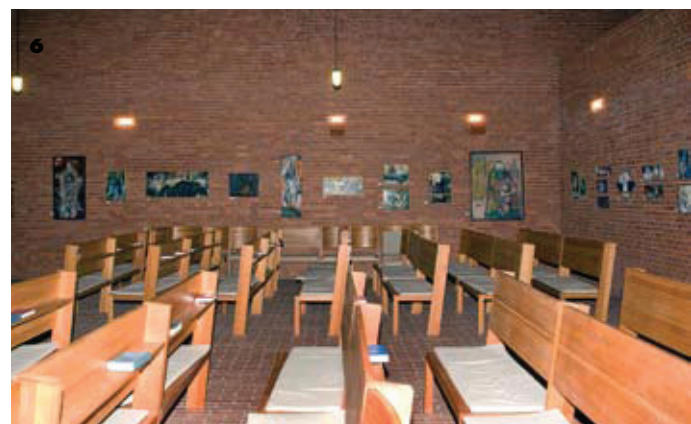
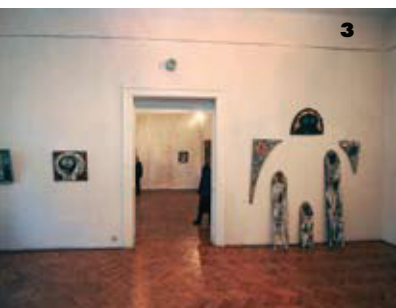
3. 2006 • Múzsza Galéria, Budapest. Károlyi Ernő, Papp Oszkár, művész.

4. 2006 • Magyar Újságírók Országos Szövetsége Székház, Budapest. Csák Máté, művész, Donáth László.

5. 2006 • Múzsza Galéria, Budapest. Baráth Etele, Madarász Gabriella, Csák Ildikó.

6. 2006 • Múzsza Galéria, Budapest. Matits Ferenc, Rác András, Csák Máté.

- 1951** • Diplomakiállítás, Képzőművészeti Főiskola, Budapest
- 1951** • VIT-kiállítás, Fővárosi Képtár, Budapest
- 1951** • Nemzetközi Művészeti Kiállítás, 3. VIT, Német Művészeti Akadémia, Berlin
- 1951** • Magyar katona a szabadságért, Fővárosi Képtár, Budapest
- 1954** • Nyári tárlat, Ernst Múzeum, Budapest
- 1958** • Fialat Képzőművészek Stúdiója, Ernst Múzeum, Budapest
- 1959** • Magyar rajz és akvarell. A XIX. és a XX. század, MNG, Budapest
- 1960** • A felszabadult Budapest művészete, MNG, Budapest
- 1962** • IX. Magyar Képzőművészeti Kiállítás, Múcsarnok, Budapest
- 1963** • Nyári Kiállítás, New End Gallery, London
- 1964** • VIII. Országos Képzőművészeti Kiállítás, Miskolc
- 1965** • Kamara kiállítás, Műegyetemi Kollégium, Budapest
- Hazafias Népfőnt II. ker. Radnóti Miklós Klub, Budapest
- X. Magyar Képzőművészeti Kiállítás, Múcsarnok, Budapest
- 1968** • Építészet - Képzőművészet, IPARTERV, Budapest
- Mozaikos találkozó és kiállítás, Vela Luka (YU) • Ljubljana • Belgrád • Zágráb
- 1969** • Téli szalon, La Galerie Le Rempart, Brüsszel
- 1971** • Új Művek, Múcsarnok, Budapest
- Fialat Művészek ó. Nemzetközi Kiállítása, Takawawa Art Museum, Tokió
- 1972** • Murális tervek és anyagkísérletek, IPARTERV, Budapest
- 1973** • II. kerületi képzőművészek jubileumi kiállítása, Radnóti Miklós Klub, Budapest
- 1975** • Jubileumi Képzőművészeti Kiállítás 1945 - 1975, Múcsarnok, Budapest
- 1978** • Festészet '77, Múcsarnok, Budapest

- 1982** • Hat magyar festő..., Galerie d'Art, Orly-Sud, Párizs
- 1984** • Vizualart, Csepeli Iskola Galéria, Budapest
- 1987** • Szentendrei Tárlat, Képtár, Szentendre
 - Vizualart Galéria, Budapest
- 1988** • Tavaszi Tárlat, Műcsarnok, Budapest
- 1989** • Téli Tárlat, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, Műcsarnok, Budapest
 - Vizualart, Hotel Atrium Hyatt, Budapest
 - Magyar Képzőművészeti kiállítás, Baden-Württemberg tartomány képviselője, Bonn
 - 31. Ausstellung, Kunstzentrum, Glinde-Reinbek (D)
- 1990** • Kép '90, Műcsarnok, Budapest
- 1991** • Vizualart Galéria, Budapest
 - Gyújts fényt a sötétségben, Fórum Hotel, Budapest
- 1993** • Farrah-kastély, Zeltweg (A)
- 1994** • Tavaszi Tárlat, Petőfi Csarnok, Budapest
- 1998** • Ecce Homo, Vigadó Galéria, Budapest
- 1999** • Szentendrei Tárlat, MűvészetMalom, Szentendre
- 2000** • 70 éves a Művésztelep, MűvészetMalom, Szentendre
 - Őszi Tárlat, Művésztelepi Galéria, Szentendre
- 2004** • Művésztelepi Vándorkiállítás, Haus Ungarn, Berlin, Tallinn, Helsinki
- 2007** • Magyarországi művésztelepek, MűvészetMalom, Szentendre
- 2008** • Prien am Chiemsee és Szentendre, két élő művésztelep, Művésztelepi Galéria, Szentendre
- 2009** • SZEKKO, Szentendrei Képtár, Szentendre

- 1-3. 2009** • Jelek és jelképek, Művészeti Múzeum, Kolozsvár
- 4. 2009** • Jelek és jelképek, Művészeti Múzeum, Kolozsvár. Kovács Árpád, Ioan Grinsca művészet-történészek, Csák Ildikó galériavezető.
- 5. 2010** • Csillaghegyi evangélikus templom, Budapest. Donáth László üdvözli a művészt és feleségét.
- 6. 2010** • Csillaghegyi evangélikus templom, Budapest

MURÁLIS MŰVEI

Vasöntés (mozaik, **1952**, Dunaújváros, üzletház)
Hajdúk (mozaik, **1952**, Hajdúnánás, Iskola [Hegy Györggyel])
Fát ültető úttörők (sgraffito, **1954**, Budapest, pesterzsébeti iskola, megsemmisült)
Mezőgazdaság (mozaik, **1955**, Budapest, Nagy Lajos úti lakóház)
Fa madarakkal (mozaik, **1962–1963**, Pécs-Uránváros, munkásszállás)
Postakocsi és autóbusz (mozaik, **1963**, Bukarest úti autóbusz pályaudvar, részben)
Képeskönyv (mozaik, **1964**, Budapest, Heim Pál Kórház)
Budapest lát képe (mozaik, **1965–1966**, Budapest, Margithíd presszó, megszünt)
Úttörők felvonulása májusfával (mozaik, **1965–1966**, Miskolc, Kilián-telepi iskola)
Színesség (üvegablak, **1968**, Budapest, Royal Szálloda, bárhelyiség, megszünt)
Vándormadarak (vegyes technika, **1968**, Balatonalmádi, Buszpályaudvar)
Öntöde (reliefmozaik, **1971**, Ózd, járási tanácsház)
Fa madárral (reliefmozaik, **1977**, Budapest, Kálvin téri Aranypók üzlet)
Madár (reliefmozaik, **1979**, Budaörs, Repülőtér, MÉM iroda)
Világ proletárijai, egyesüljetek! (reliefmozaik, **1982**, Budapest, Csepeli Vas- és Fémművek Kultúrterme)
Sportolók (reliefmozaik, **1987**, Békéscsaba, Sportcsarnok)
Napóra (mozaik, **1991**, Budapest, Fasori Evangélikus Gimnázium [Gulyás Dénessel])

1. Úttörők felvonulása májusfával (mozaik, 1965–1966, Miskolc, Kilián-telepi iskola)

2. Postakocsi és autóbusz (mozaik, 1963, Bukarest úti autóbusz pályaudvar, részben)

3. Vándormadarak (vegyes technika, 1968, Balatonalmádi, Buszpályaudvar)

4. Fa madarakkal (mozaik, 1962–1963, Pécs-Uránváros, munkásszállás)

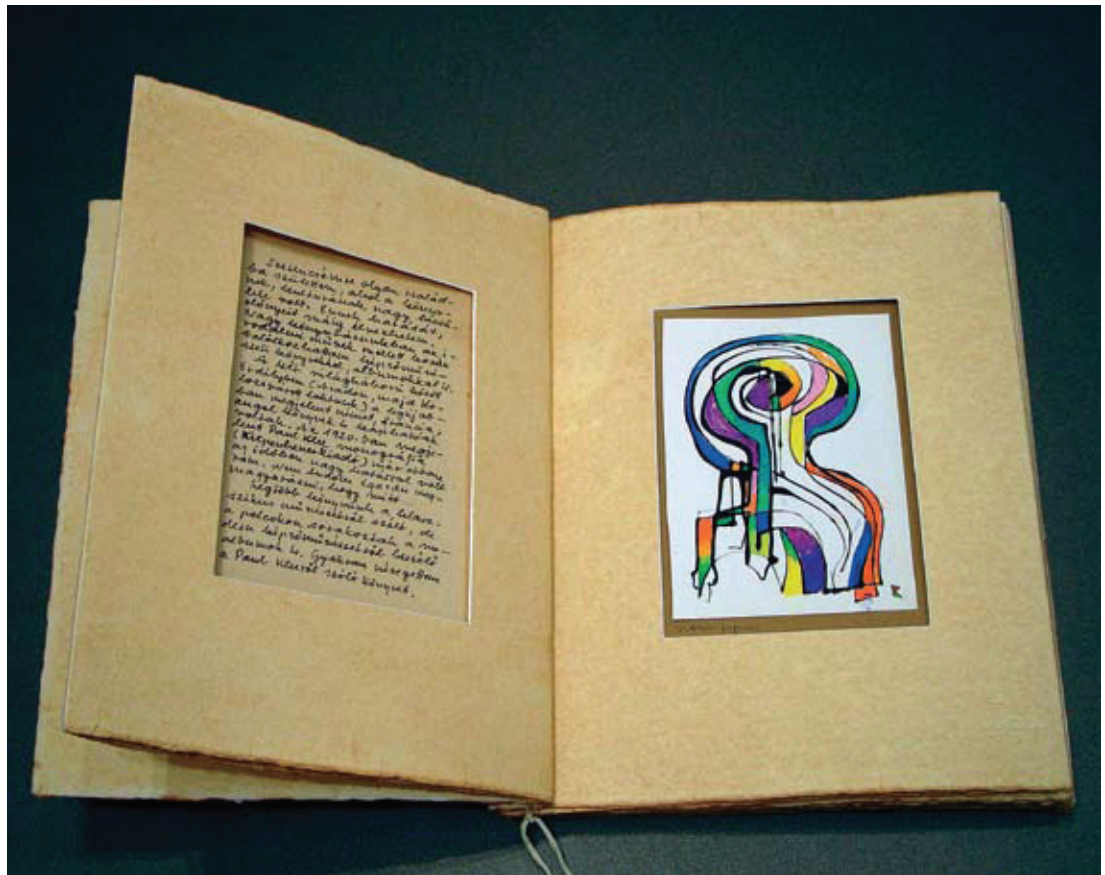
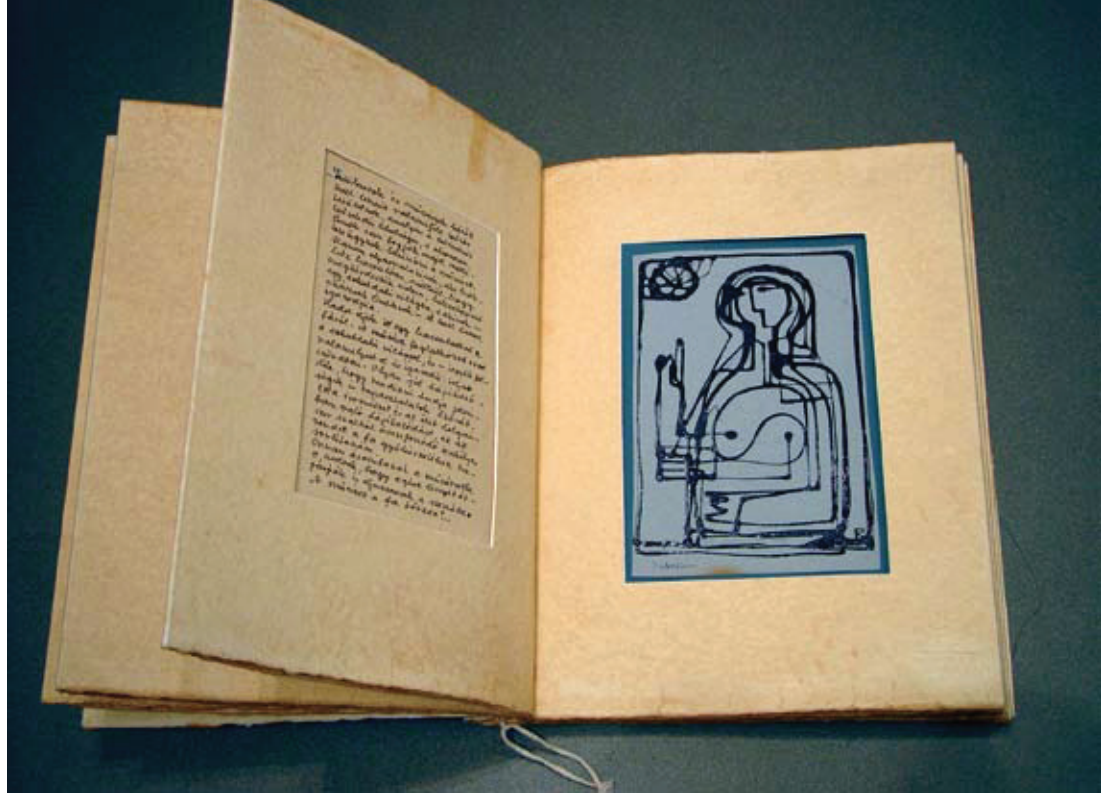
MŰVEI KÖZGYŰJTEMÉNYEKBEN

Rozetta, **1961**, olajfestmény, MNG
Fekete-fehér mozaik, mozaik, Xantus János Múzeum, Győr
Jel, **2001**, mozaik, Ferenczy Múzeum, Szentendre
Fejforma, **2005**, mozaik, Ferenczy Múzeum, Szentendre
A kapu, **1979**, mozaik, Művészeti Múzeum, Kolozsvár

EGYEDI RAJZAIT TARTALMAZÓ ALBUMAI

????? Körmendi Galéria, Budapest **2008-9** ??????

6 műtárgyat tartalmazó saját kéziratos egyedi könyvek, 2006. Kézzel merített Vincze papírkötésben

VÁLOGATÁS AZ ALKOTÓVAL FOGLALKOZÓ FONTOSABB IRODALOMBÓL

LEXIKONOK

- LAJTA E.: Művészeti kislexikon, Budapest, 1973. 504.
BERZA L. BERNÁT GY. stb.: Budapest lexikona, Budapest, 1973. 821, 1335.
BÉNÉZIT, E.: Dictionnaire des peintres, sculpteurs...VIII., Paris, 1976. 568.
TASNÁDI A.: Művészéletrajzok, Budapest, 1978. 206.
GENTHON I. ZÁDOR A.: Művészeti lexikon IV., Budapest, 1984. 8.
SEREGÉLYI GY.: Festők, grafikusok adattára, Szeged, 1988. 500.
VÉCSI NAGY Z. in: Kortárs magyar művészeti lexikon III., Budapest, 2001. 209–210.
Saur Allgemeines Künstlerlexikon IX., München, Leipzig, 2003. 76.
DON P. LOVAS D. POGÁNY G.: Új magyar művésznévtár, Kecskemét, 2006. 236.

SZAKIRODALMI EMLÍTÉSE

- NONN, Th. I.: Modern Hungarian Painting, New York University, New York, 1966;.
NÉMETH L.: Modern magyar művészet, Budapest, 1968. 147.
BARTHA L., FLACH A.: Miskolc, Miskolc, 1971. 63.
CSAPÓ GY.: Közelképek. Beszélgetések, Budapest, 1982. 155–159.
ROZGONYI I.: Párbeszéd művekkel, interjúk, Budapest, 1988, 7, 217–223.
KESZTHELYI S.: Magyarország napórái, Budapest, 1998. 34.
WEHNER T.: Adatok és adalékok a hatvanas évek művészetéhez I. II., Budapest, 2002. 187, 1382, 1385.
MATITS F.: Protestáns templomok, Budapest, 2003. 17.
FELEDY B. TÓTH A.: A Szentendrei Régi Művésztelep hetvenöt éve, Szentendre, 2003, 75.
BALOGH L. etc.: A szentendrei régi művésztelep, Budapest, 2007. 67, 68, 92, 93.

MÉDIÁK

- SÓOS ZS: Látásművészet. Beszélgetés Rác Andrással, Kossuth Rádió, 1978. január 8.
NAGY I.: Néhány szó zene közben, Petőfi Rádió, 1980. június 10.
A Képcsarnok pécsi bemutatótermében rendezett kiállításon Rác András festőművész..., TV Híradó 2. kiadás, 1981. április 17. 20.55.

FONTOSABB ÚJSÁG-ÉS FOLYÓIRATCIKKEK, KATALÓGUSOK

- LÁNCZ S.: A pécsi legényszállás mozaikjai, Művészet, 1963/11, 23–24.
LÁNCZ S.: Új műalkotások a Heim Pál Kórházban, Művészet, 1964/10, 22–23.
NÉMETH L.: Rác András, Műcsarnok, 1967, Katalógus: előszó.
FÓTHY J.: Kiállítási krónika. ~, Művészet, 1967/6, 40.
NÉMETH L.: Az absztrakt művészet képviselői, New Hungarian Quarterly, 1968/27. 177.
NÉMETH L.: Rác, Párizs, 1969. Lambert Galerie katalógus: előszó.
MOLNÁR G.: Mozaikok a mozaikról, Nők Lapja, 1981/23, 16–17.
DOMOKOS M., FELEDY B.: ~ művészetéről, Budapest 1998. Kongresszusi Központ, katalógus: előszó.
IVÁNCSIK E.: Muranoi üvegtechnológiától az epoxigyantáig, Budapesti 7 nap, 2007. VIII. 31. 12.

**RÖVIDEBB
ÚJSÁG- ÉS
FOLYÓIRATCIK-
KEK, EMLÍTÉSEK**

1951

Szabad Művészet 1951/8. 380–382

K. E.: VIT Képzőművészeti Kiállítás Berlinben

Szabad Művészet 1951/8. 385.

A Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége hírei

Szabad Művészet 1951/9. 472

Nemzetközi művészeti kiállítás

a VIT alkalmából Berlinben

Szabad Nép, 1951. július 18.

Vincze G.: Fiatal művészek diploma munkái

a Képzőművészeti Főiskola kiállításán

Nők Lapja, 1951. augusztus 2.

Facsmetét ültető üttörők, mozaik (repr.)

Magyar Nemzet, 1951. augusztus 9.

A földalatti gyorsvasút pályaudvar csarnokát
díszítő mozaikkép tervezetét két képpel pályázta meg.

Szabad Nép, 1951. augusztus 17.

Magyar Képzőművészeti Kiállítás a VIT-re

1953

Szabad Művészet, 1953/4. 187–188.

Fónyi Géza: Sztálinvárosi mozaikok

1957

Esti Hírlap, 1957. szeptember 21.

Fónyi Géza nagyméretű mozaikfestményt
készít az inotai kultúrotthon számára

1958

Magyar Nemzet, 1958. szeptember 21.

Oelmacher Anna: Fiatalképzőművészek
Stúdiója, Kiállítás az Ernst Múzeumban

1960

Esti Hírlap, 1960. december 31.

Csaknem száz műalkotást helyeztek el
az idén a fővárosban

1961

Magyar Nemzet, 1961. január 1.

A Heim Pál Gyermekkorház fríz-szerű mozaikdísze

1962

Magyar Ifjúság, 1962. április 28.

Szerepel a IX. Magyar Képzőművészeti Kiállításon

1963

Művészet, 1963/11.

Láncz Sándor: A pécsi legényszállás mozaikjai

1964

Jelenkor, 1964/12.

Szj Rezső: Képzőművészeti őriárat Dunaújvárosban

Népszabadság, 1964. december 31.

Rózsa Gyula: Országos Képzőművészeti
Kiállítás Miskolcon

1965

Művészet, 1965/3.

Péter Imre: Kiállítás a Hazafias Népfőnt
II. kerületi Radnóti Miklós Klubjában

Esti Hírlap, 1965. április 29.

A Műszaki Egyetem Kollégiumában bemutatják műveit

Magyar Nemzet, 1965. április 30.

Kiállításának hirdetése

Magyar Nemzet, 1965. május 9.

Kiállításának hirdetése

Jövő Mérnöke, 1965. május 10.

Kiállításának hirdetése

Jövő Mérnöke, 1965. május 17.

Szabó Ágnes: Érdekes ankét – kevés résztvevővel

Élet és Irodalom, 1965. május 29.

Frank János: Kiállítási Napló

Észak-Magyarország, 1965. augusztus 19.

Mozaik-kompozíciót készít a miskolci

Kilián-déli lakótelep iskolájának tűzfalára

Magyar Nemzet, 1965. augusztus 27.

A miskolci Kilián-lakótelep iskolájába tervez mozaikot

Szabad Föld, 1965. szeptember 5.

Rác András miskolci Kilián-telepi iskolának készített
mozaikja

Népművelés, 1965/11. 31.

Szerepel a X. Magyar Képzőművészeti
Kiállításon „Árkádok” c. képe

1966

Magyar Nemzet, 1966. május 12.

h.gy.: Óriás-mozaik készül egy

Damjanich utcai műteremben

Esti Hírlap, 1966. június 14.

Fencsik Flóra: Kirakójáték – nagyban

Köznevelés, 1966. július 8.

A címloldalon a miskolci Kilián-telepi

általános iskola mozaik-kép-tervezete

Népszabadság, 1966. július 10.

Mozaik az iskola homlokzatán

(Fotó: Rác András és Hegyi György a műteremben)

Magyar Nemzet, 1966. július 13.

Elkészült a Margit-híd Cukrárszda részére Rác András

Budapest városképét szimbolizáló mozaikja

1967

Népszabadság, 1967. január 18.

Kiállítása nyílik a Műcsarnok kamaratermében

Magyar Nemzet, 1967. február 4.

Kiállítása a Műcsarnokban

Futószalag, 1967. február 7.

Kiállításának hirdetése

Magyar Nemzet, 1967. február 7.

Kiállításának hirdetése

Népszabadság, 1967. február 11.

A hét végi kulturális programból

Magyar Nemzet, 1967. február 17.

H. Gy.: Rác András festőművész tárlata

a Műcsarnok kamaratermében

Népszabadság, 1967. február 23.

R. Gy.: Jegyzetek kiállításokról, Rác András képei

a Műcsarnok kamaratermében

Népszabadság, 1967. február 25.

A hét végi kulturális programból Tárlata

a Műcsarnokban

Esti Hírlap, 1967. március 3.

f.f.: Fekete-fehér

Népszabadság, 1967. március 4.

A hét végi kulturális programból

Tárlata a Műcsarnokban tekinthető meg

Művészet, 1967/4.

Kiállítások: Műcsarnok Kamaratermében van tárlata

Művészet, 1967/6.

Fóthy János: Rác András

The New Hungarian Quarterly,

1967/27. 174–178.

Németh Lajos: Current exhibitions

Budapest 1967/11.

Díszkútjáról

1968

Esti Hírlap, 1968. április 11.

Fencsik: Kürtösök az előcsarnokban

Magyar Nemzet, 1968. április 12.

H. Gy.: A II. kerületi képzőművészek jubileumi tárlata

Esti Hírlap, 1968. október 21.

A Martos Flóra Kollégiumban

kiállítást rendeznek képeiből

Magyar Nemzet, 1968. november 16.

Szerepel az Építészet és Képzőművészet c. kiállításon

az Iparterv kultúrtermében

Information Hungary, 1968. 958.

Jelentős mint mozaikművész és

Kassák tér-szerkesztéseinek követője

1969

Művészet, 1969/2.

Bauer Jenő: Építészet – képzőművészet

Esti Hírlap, 1969. március 6.

A párizsi Lambert Galériában március 12-én nyitják

meg Rác András festőművész tárlatát

Népszabadság, 1969. március 6.

A párizsi Lambert Galériában március 12-én nyitják

meg Rác András festőművész tárlatát

Le Figaro (Párizs), 1969. március 17.

J. W.: Andras Rac

Les Lettres Francaises (Párizs), 1969. március 19.

Andreas Rac (Galerie Lambert)

Nouvelles Littéraires (Párizs), 1969. március 20.

Kiállítási hír

La Croix (Párizs), 1969. március 23.

Colette Boillon: Andras Rac

Népszabadság, 1969. március 30.

A párizsi Lambert Galériában március 12-én nyílt meg
Rác András festőművész tárlata

**Művészettörténeti Értesítő, 1969/3.
243–284, 261.**

Az 1966. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája

La Galerie des Arts (Párizs), 1969. április 1.

P. G.: Andras Rac

Magyar Hírlap, 1969. április 20.

A festő egy hónapos kiállítása sikerrel zárult Párizsban

Magyar Építőművészet, 1969/6.

A Budapesti Royal Nagyszálló bárja

1970**Művészettörténeti Értesítő, 1970/1. 68–107.**

Az 1967. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája

Pest megyei Hírlap, 1970. január 14.

Születésnapra beszélgetés a 70 éves Barcsay Jenővel

La Dernière Heure (Brüsszel), 1970. március 18.

Alain Viray: Visite aux Salons – Rac

The Brussels Times (Brüsszel), 1970. március 19.

Joan Z. Shore: Rac at Le Rempart

Le Soir (Brüsszel), 1970. március 23.

Agenda des Expositions, Galerie Rempart – Andras Rac

Pourquoi? (Brüsszel), 1970. március 26.

Jacques Collard: Deux Hongrois á Bruxelles – Roszda, Rac

Bruxelles Agenda (Brüsszel), 1970. március 26.

Le Rempart – Rac

Le Phare Dimanche (Brüsszel), 1970. március 29.

Stéphane Rey: Expositions – Rac

Magyar Hírlap, 1970. április 19.

Bojár Iván: Barcsay Jenő kiállításán a Műcsarnokban

Esti Hírlap, 1970. július 9.

Szerepel a XIV. ker. Tanács Munkácsy

Képzőművészeti Szakköre tárlatán

Kritika, 1970. július 22–24.

Miklós Pál: Hogyan készül a mozaik?

Képzőművészeti Almanach 2., 1970. 53.

A párizsi Lambert Galéria bemutatta festményeit

Műzsák Múzeumi Magazin, 1970/4. 24–25.

D. Fehér Zsuzsa: Aranymozaik

1971**Kulturális Tájékoztató, Miskolc 1971, 63.**

Májusfa Kilián-déli Általános Iskola

Magyar Építő Ipar, 1971/11–12. 667–669.

D. K.: Ózd Tanácsháza

Képzőművészeti Almanach 3. 31.

Dévényi Iván: Barcsay Jenőről Műcsarnoki kiállítása alkalmából

1972**Herman O. Múzeum Évkönyve XI. Miskolc 1972, 189, 202.**

Horváth Béla: A miskolci városkép változása

Magyar Nemzet, 1972. május 13

H. Gy.: Murális tervek és anyagkísérletek

az IPARTERV tanácstermében

Magyarország, 1972/11.

Szánthó Dénes: Az örök mozaik

1973**Magyar Nemzet, 1973. április 30.**

Festményeit mutatja be a londoni Perrins Galériában

1974**Népszava, 1974. március 23.**

Kiállítási hír

1975**Élet és Irodalom, 1975. február 15.**

Vadas József: A közösségi művészet felé

Művészet, 1975/11.

Kiállítási naptár

Magyar Nemzet, 1975. október 24.

h.: Négy kamarakiállítás – Rác András

1976**Művészet, 1976/IX.**

Köztéri munkák

1977**Magyar Hírlap, 1977. május 19.**

Rác András festőművész kiállítása

Kisalföld, 1977. május 31.

Bemutató a képcsarnokban

Tükör, 1977. június 5.

H. Gy.: Rác András festőművész tárlata Győr

1978

Új Tükör, 1978. január 8.

Sz. A.: A látvány világa

1980

Esti Hírlap, 1980. március 26.

Rác András festőművész kiállítása

Magyar Nemzet, 1980. április 18.

h. gy.: Rác András mozaikreliefjei

1981

Daily News, 1981. április 16.

Fényes Tamás: Mosaic reliefs by András Rác

Pesti Műsor, 1981. április 22.

Pécs: Rác András kiállítása

Elbvororte Wochenblatt, 1981. június 24.

St. Klein-Flottbek: Faszinierend und reizvoll

Hamburger Abendblatt, 1981/Nr. 114.

K. Kehrer: Teppiche aus Kupferdraht
und kiloschwere Mosaiken

Frankfurter Nachrichten, 1981. augusztus 6.

M/af: Mosaik-Reliefs von Rác András

Frankfurter Neue Presse, 1981. augusztus 10.

Thommy: Moment mal...

Frankfurter Allgemeine Zeitung,

1981. augusztus 19.

R. Leimsner: Neue Impulse für eine alte Kunst

Hamburger Wochenblatt, 1981. augusztus

Barmbek: Rác András im Salon für abstrakte Kunst
Kultur für alle, was, wann wo in Hamburg, 1981.

augusztus-szeptember, 22. Rác

1982

Neueste Nachrichten, Budapest,

1982. április 16.

Ausstellung ungarischer Maler in Paris

Le Figaro (Párizs), 1982. április 21

G. B.: Penture moderne hongroise a Orly

Új Tükör, 1982/17. 28–29.

Székely András: Hazánk Hamburgban

1988

Offenbach-Post, 1988. augusztus 15.

E. Buck: Lust am Schauen

Frankfurter Nachrichten, 1988. augusztus 21.

E. Buck: Lust am Schauen

1989

Magyar Hírlap (Melléklet), 1989. április 22.

Zádor Erika: Képzőművészetünk az NSZK-ban

1995

Hegyvidék, 1995. december 13.

Hága: Rác András színes mozaikjai
a Németvölgyi úton

1998

Hegyvidék, 1998. május 20.

K. Gy.: Iskolagaléria a Németvölgyi úton

2002

Magyar Nemzet, 2002. október 4.

P. Szabó Ernő: Új képek a festők városából

2004

**Vudenkaupungin Sanomat (Helsinki), 2004.
december 11.**

Ystäväkaupungin taidetta Crusellissa
(Illusztráció: Rác András mozaikja)

2007

Szentendrei Kurír, 2007/11.

Nagy Erzsébet: Rác András festőművész

1990-es évek vége Telki,
Dionysos, relief mozaik

SUMMARY

The artistic creation of András Rác, born in 1926 in Kolozsvár (Cluj) and living since 1942 in Budapest, spans an arch of development over more than six decades. The results of his artistic activity based on the traditions of Hungarian constructivism and avant-garde were well received and gained recognition, not only in his home country but also far beyond its borders.

After his admission at the Academy of Fine Arts in Budapest, he was the disciple of the painter Róbert Berény before attending the newly founded mosaic class, led by the painter and mosaic artist Géza Fónyi.

He achieved his first major success in 1951 with his diploma work; the large-scale mosaic was initially exposed in Budapest and Berlin, and finally got to the Ukraine. His works appeared not only on home-held, but also on German, English, French, Japanese and Yugoslav art exhibitions. He created for the public a series of works, of which the most important are to be seen in Budapest, Dunaújváros, Miskolc, Békéscsaba and Diósgyőr.

In addition to his graphic work it is also important to mention his painting, which turned more and more abstract following the academy years. Due to the special choice of material -the use of synthetic epoxy resins- his patterns adopted an even more personal touch. From his tableaus, featuring exciting experiences of space and light conditions, he organized exhibitions in the Budapest Gallery of Art (Műcsarnok) and in other inland locations, but also in galleries abroad. Paris, Brussels, Frankfurt/Main, Karlsruhe, Hamburg and Cluj hosted individual exhibitions, whilst in Berlin, London, Vela Luka, Helsinki and Tokyo he took part in group exhibitions.

As a result of his desire to experiment in the field of mosaic art, his mosaics were transcending the boundaries of art-forms, becoming mosaic tableaus, reliefs, applications and objects. With his companion, the painter and mosaic artist György Hegyi (1922-2001) they started to work together on the implementation of mosaics of other artists and later they created -using the jointly developed technology - numerous durable, frost-resistant and artistically excellent works.

The overall effects of the mosaic works of András Rác are influenced to a great extent by the joints between the tiles (fugues), their form, dimension, colour and dynamics.

For the execution of his mosaics András Rác uses besides to traditional basic materials often also glass, stone, marble and other substances. Since 1985 he is member of the old artists' colony of Szentendre. For his outstanding artistic activity he was awarded in 2010 with the special prize of the Association of Hungarian Journalists (MÚOSZ).

ZUSAMMENFASSUNG

Die Kunst des im Jahre 1926 in Kolozsvár (Cluj/Klausenburg) geborenen und seit 1942 in Budapest lebenden András Rác umfasst einen Bogen, der sich über einer Entwicklung von mehr als 6 Jahrzehnten spannt. Die künstlerischen Ergebnisse seiner, auf die Traditionen der ungarischen Konstruktivismus und Avantgarde beruhende kunstschaftende Tätigkeit fanden nicht nur in seiner Heimat, sondern auch weit über deren Grenzen hinaus Anklang und Anerkennung.

Nach Bezug der Akademie der Bildenden Künste in Budapest wird er zuerst Schüler des Maler Róbert Berény, um dann die vom Maler- und Mosaikkünstler Géza Fónyi gegründete Mosaikklassse zu besuchen.

Seinen ersten bedeutenden Erfolg erlang er in 1951 mit seiner Diplomarbeit –ein großflächiges Mosaik- das zuerst in den Ausstellungen in Budapest und Berlin zu sehen war und dann in die Ukraine gelang. Seine Werke figurierten –außer auf den heimischen- auch auf deutschen, englischen, französischen, japanischen und jugoslawischen Kunstausstellungen. Auch für die Öffentlichkeit schuf er eine Reihe von Werken, von denen sich die bedeutendsten in Budapest, Dunaújváros, Miskolc, Diósgyőr und Békéscsaba befinden.

Nebst seiner grafischen Tätigkeit ist unbedingt auch seine Malerei zu erwähnen, die den Hochschuljahren folgend, immer mehr vom abstrakten Charakter geprägt war. Seine Bilder nahmen durch einer speziellen Materialauswahl –die Verwendung vom Epoxy-Kunstharz- eine noch mehr individuelle Note an. Aus seinen –über spannenden Raumerlebnissen und Lichtverhältnissen verfügenden- Tafelbildern wurden in der Budapester Kunsthalle (Műcsarnok) und in weiteren heimischen Orten bzw. in ausländischen Galerien Ausstellungen organisiert. Paris, Brüssel, Frankfurt am Main, Karlsruhe, Hamburg und Klausenburg dienten als Veranstaltungsorte für individuelle Ausstellungen; in Berlin, London, Vela Luka, Helsinki und Tokio nahm er an Gruppenausstellungen teil.

Als Ergebnis seiner Experimentierlust auf dem Gebiet der Mosaikkunst wurden seine Mosaiken in einer jahrzehntenlangen Tätigkeit –die Grenzen der Kunstarten überschreitend- zu Mosaikbilder, Reliefs, Applikationen und Objekte. Mit seinem Weggefährten und Kollegen, der Maler- und Mosaikkünstler György Hegyi (1922-2001) arbeiteten sie erst an der Ausführung von Mosaiken anderer Künstler, bis sie dann mit Hilfe der gemeinsam erarbeiteten Mosaiktechnologie zahlreiche dauerhafte, frostbeständige und künstlerisch hervorragende Werke schufen.

Die Gesamtwirkung von den Mosaikwerken von András Rác wird in einem hohen Maße von den zwischen den Mosaiksteinen entstehenden Fugen, deren Dimensionen, Farbe und Dynamik beeinflusst.

Für die Ausführung seiner Mosaiken greift András Rác außer traditionellen Grundmaterialien oft zu Glas, Stein, Marmor und anderen Stoffe. Seit 1985 ist er Mitglied der Alten Künstlerkolonie von Szentendre. Für sein hervorragendes künstlerisches Werk wurde er 2010 mit dem Sonderpreis des Ungarischen Journalistenverbandes (MÚOSZ) ausgezeichnet.

REZUMAT

Arta lui András Rác, născut la Cluj în 1926 și rezident în Budapesta din 1942, a evoluat vreme de mai bine de șase decenii. Rezultatele procesului său de creație, bazat pe tradițiile constructivismului și ale avangardei maghiare s-au bucurat de ecou și recunoaștere nu doar în interiorul granițelor țării, ci și dincolo de acestea.

Înscris la Academia de arte frumoase din Budapesta, a fost mai întâi ucenic al pictorului Róbert Berény, ulterior frecventând cursurile secției „Mozaic”, inițiată de pictorul și artistul mozaicar Géza Fónyi. Repurtează primul succes important în 1951, cu lucrarea sa de diplomă, - un mozaic de mari dimensiuni -, lucrare expusă mai întâi la Budapesta și Berlin, iar ulterior în Ucraina. Dincolo de prezența lucrărilor sale la expoziții din Ungaria, acestea pot fi regăsite și în expoziții din Germania, Anglia, Franța, Japonia și Iugoslavia. Cele mai importante lucrări ale sale destinate spațiilor publice pot fi admirate la Budapesta, Dunaújváros, Miskolc, Diósgyőr și Békéscsaba.

Pe lângă activitatea sa de grafician mai trebuie amintită și cea de pictor, care, după anii de studii, a dobândit un caracter tot mai abstract. Prin folosirea materialelor speciale - în special ceara sintetică - lucrările sale au căpătat un caracter unitar. Panourile sale care reflectă efectele incitante ale spațiului și ale luminii au fost expuse la Galeria de Artă Modernă - Műcsarnok din Budapesta, ulterior în alte spații expoziționale din țară și din străinătate. A luat parte la expoziții individuale la Paris, Bruxelles, Frankfurt, Karlsruhe, Hamburg, Cluj-Napoca și la expoziții colective la Berlin, Londra, Velka Luka, Helsinki și Torino.

În planul artei mozaicului, prin procese experimentale interesante, András Rác a conceput mozaicuri, opere în relief, aplice, respectiv „obiecte”, care prin folosirea materialelor clasice și a altor tipuri, au depășit granițele acestui domeniu artistic. A desfășurat vreme de mai multe decenii o activitate artistică în domeniul mozaicului. Împreună cu colegul său, pictorul și mozaicarul György Hegyi (1922-2001), a contribuit la realizarea creațiilor altor artiști mozaicari, după care, datorită tehnicii mozaicului termorezistent, au construit împreună mai multe creații perene, ieșite din comun din punct de vedere artistic. Efectul global al lucrărilor în mozaic ale lui András Rác a fost în mare măsură influențat de spațiul dintre piesele de mozaic umplut cu chit de diferite dimensiuni, culori și de dinamica acestora.

În mozaicurile sale, pe lângă materialele clasice a folosit și sticlă, piatră, marmură și alte materiale. Începând din 1985 este membru al vechii Tabere de creație de la Szentendre.

MŰTÁRGYJEGYZÉK

- 1.** Női alak, 1984, zománccfesték, papír, 21 × 18 cm, j.l.: RA
- 2.** Mágneses tér, 1990, gyantafestés, farost, 77 × 56 cm, j.l.: R
- 3.** Kompozíció kék háttérel, 1988, reliefmozaik, 60 × 43 cm, hátul: Rác András
- 4.** Maros utca - 1945-január, 1956, olaj, farost, 72 × 100 cm, hátul: Rác András
- 5.** Bányában, 1980, akvarell, papír, 300 × 220 mm, j.l.: R
- 6.** Önarckép, 1951, olaj, vászon, 60 × 40 cm, hátul: Rác András
- 7.** Leány békegalambal, 1952, reliefmozaik, 8. Oratórium, 1959, olaj, farost, 99 × 72 cm, j.l.: Rác András
- 9.** Marx és az értéktöbblet, 1988-1992, reliefmozaik, 105 × 80 cm, hátul: Rác András
- 10.** Fát ültető úttörők Diploma munka (megsemmisült), 1954, sgrafitto
- 11.** Martinász, 1950, tus, papír, 20 × 17 cm, j.l.: Rác
- 12.** Vasöntés (tanulmány), 1952, vegyes technika, papír, 15 × 29 cm, hátul: Rác András
- 13.** Vasöntés, 1952, reliefmozaik
- 14.** Cséplés, 1950, olaj, papír, 16 × 23,4 cm, j.l.: R
- 15.** Épülő Sztalinváros, 1952, olaj, papír, 30,5 × 22 cm, j.l.: R
- 16.** Darún, 1950, rézkarc, papír, 16 × 14 cm, j.l.: Rác
- 17.** Gyár, 1951, tus, papír, 153 × 215 mm, hátul: Rác András
- 18.** Sztálin a Blahán II., 1957, akvarell, papír, 22,5 × 27 cm, j.l.: R, h.: Rác András 1957
- 19.** Halászsok, 1957, szén, papír, 297 × 211 mm, hátul: Rác András
- 20.** Ostrom idején, 1960, olaj, farost, 130 × 100 cm, hátul: Rác András
- 21.** Ketten, 1959, olaj, vászon, 125 × 44,5 cm, j.l.: Rác
- 22.** Kolozsvári tavasz (Kolozsvár - Farkas utcai Mátyás templom tavasz), 1974, akvarell, papír, 29 × 21 cm, j.l.: R
- 23.** Zs. sárga blúzban, 1958, olaj, farost, 100 × 50 cm, hátul: Rác András
- 24.** Enyém a világ, 1965, ceruza, papír, 210 × 295 mm, hátul: Rác András
- 25.** Szépek vagyunk, 1958, ceruza, papír, 295 × 210 mm, j.l.: R
- 26.** Rőzsehordó havasokban, 1960, vegyes technika, papír, 320 × 240 mm, b.l.: Rác
- 27.** Drágakő, 1962, olaj, papír, 50 × 40 cm, hátul: Rác András
- 28.** Valami közeleg, 1967, vegyes technika, karton, 89 × 131 mm, j.l.: Rác, h.: Rác A 1967
- 29.** Körök-vonalak, 1967, gyantafestés, karton, 29,5 × 21 cm, j.l.: Rác 67
- 30.** Figura, 1964, olaj, farost, 130 × 50 cm, hátul: Rác András
- 31.** Házsor, 1963, olaj, farost, 44 × 90 cm, hátul: Rác András
- 32.** Tömeg, 1964, olaj, farost, 105 × 125 cm, j.l.: Rác
- 33.** Tömeg, 1959, olaj, farost, 50 × 125 cm, hátul: Rác András
- 34.** Szögletes figura, 1966, olaj, farost, 60 × 42 cm, hátul: Rác András
- 35.** Ipari táj, 1962, olaj, farost, 50 × 80 cm, j.l.: R
- 36.** Látogatók (Idegen tájakon), 1968, olaj, farost, 30 × 19 cm, hátul: Rác András
- 37.** Képzelt alak, 1968, vegyes technika, papír, 220 × 143 mm, j.l.: R, h.: Rác András 1968
- 38.** Fekete vár, 1964, olaj, farost, 100 × 110 cm, hátul: Rác András
- 39.** Lendületben, 1967, olaj, papír, 95 × 210 mm, j.l.: R, h.: Rác 1967
- 40.** Hídvázlat, 1968, olaj, papír, 17 × 35 cm, j.l.: R
- 41.** Figura rajz, 1966, olaj, papír, 29 × 18 cm, hátul: Rác András
- 42.** Tömeg, 1960, olaj, karton, 30 × 30 cm, hátul: Rác András
- 43.** Sziklák előtt, 1964, olaj, farost, 50 × 26 cm, j.l.: R
- 44.** Terv, 1968, olaj, papír, 21 × 27 cm, hátul: Rác András
- 45.** Árkádok, 1963, olaj, falemez, 22 × 50 cm, j.l.: Rác
- 46.** Gótika, 1963, olaj, falemez, 56 × 90 cm, hátul: Rác András
- 47.** Kettős, 1964, olaj, farost, 89 × 100 cm, hátul: Rác András
- 48.** Tükörkép, 1963, olaj, karton, 37 × 47 cm, hátul: Rác András
- 49.** Fekete város, 1967, olaj, farost, 34 × 76 cm, hátul: Rác András
- 50.** Színesség (Royal Szálloda, bárhelyiség, megszünt), 1964, színes üvegkompozíció
- 51.** Kompozíció IV., 1966, olaj, falemez, 140 × 100 cm, hátul: Rác András
- 52.** Velencei emlék, 1960, olaj, farost, 81 × 100 cm, j.l.: Rác
- 53.** Lépcsők, 1964, olaj, farost, 60 × 43 cm, j.l.: Rác 1964
- 54.** Jelenség, 1964, olaj, farost, 60,5 × 43 cm, j.l.: R
- 55.** Célra törés, 1964, olaj, vászon, 45 × 52 cm, hátul: Rác András
- 56.** Város III., 1963, olaj, farost, 117 × 152 cm, hátul: Rác András
- 57.** Városkép, 1962, olaj, farost, 40 × 90 cm, j.l.: R
- 58.** Házak, 1959, olaj, farost, 50 × 60 cm, j.l.: Rác
- 59.** Erődítmény, 1961, olaj, farost, 36,5 × 90 cm, j.l.: R
- 60.** Város III., 1963, olaj, farost, 69 × 146 cm, hátul: Rác András
- 61.** Végtelen lépcsőház, 1964, olaj, farost, 112 × 42 cm, j.l.: Rác 64
- 62.** Kompozíció III. (Szerkezet), 1964, olaj, farost, 50 × 60 cm, j.l.: Rác
- 63.** Fejedelmi család (9 részes mozaik) 1989-1992, reliefmozaik, 290 × 155 cm
- 64.** V.L. Szentendrén, 1986, reliefmozaik, 105 × 75 cm, j.l.: R
- 65.** A kocka feltámadása, 1986, reliefmozaik, 72 × 50 cm, j.l.: R
- 66.** Város I., 1965, olaj, dekli, 71 × 101 cm, hátul: Rác András
- 67.** Hid, 1966, olaj, smirglipapír, 21 × 35,5 cm, hátul: Rác András
- 68.** Szigorú férfi, 1972, olaj, papír, 39 × 22 cm, j.l.: R
- 69.** Aktuális csomók, 1975, olaj, papír, 112 × 63 mm, j.l.: R, h.: Rác András 1975
- 70.** Női portré, 1970, olaj, papír, 27 × 22 cm, j.l.: R
- 71.** Női figura, 1970, olaj, fa, 60 × 110 cm, hátul: Rác András
- 72.** Behatolás, 1972, vegyes technika, papír, 215 × 205 mm, j.l.: R, h.: Rác András 1972
- 73.** Kocogó, 1972, olaj, farost, 42 × 60 cm, j.l.: Rác
- 74.** Női fej, 1970, olaj, papír, 32 × 28 cm, hátul: Rác András
- 75.** Kompozíció körrel (Megtört Hold), 1985, reliefmozaik, 105 × 56 cm, j.l.: R
- 76.** Torony figurák II., 1993, reliefmozaik, 62 × 24 cm, hátul: Rác András
- 77.** Sci-fi, 1972, olaj, farost, 60 × 48 cm, j.l.: Rác
- 78.** Éljen május elseje, 1982, mozaik, farost, 62 × 42 cm, j.l.: R

- 79.** Gubanc, 1998, vegyes technika, papír, 295 × 208 mm, j.l.: R
- 80.** Terjedés, 1998, vegyes technika, papír, 158 × 289 mm, j.l.: Rác
- 81.** Szerkezett, 1998, olaj, papír, 104 × 87 mm, hátul: Rác András
- 82.** Innenció, 2002, reliefmozaik, 40 × 60 cm, j.l.: R
- 83.** „Ciril betű”, 1998, reliefmozaik, 40 × 38 cm, j.l.: R
- 84.** „Z”, 1979, reliefmozaik, 34 × 38 cm, j.l.: R
- 85.** „Y”, 1977, reliefmozaik, 40 × 38 cm, j.l.: R
- 86.** „Y”, 1977, reliefmozaik, 40 × 35 cm, j.l.: R
- 87.** Kínai írásjel, 1981, reliefmozaik, 40 × 40 cm, j.l.: R
- 88.** Héber betű, 1977, reliefmozaik, 40 × 37 cm, j.l.: R
- 89.** Tao II., 1998, vegyes technika, mozaik, 40,5 × 40 cm, j.l.: R
- 90.** Hommage á Klee, 1978, reliefmozaik, 40 × 40 cm, j.l.: R
- 91.** T figurával, 1973, reliefmozaik, 44 × 44 cm, hátul: Rác András
- 92.** Mennyi autól Mese könyv (részlet), 1973, kollázs, papír, 12 × 22,8 cm, hátul: Rác András
- 93.** Mennyi autól Mese könyv (részlet), 1973, kollázs, papír, 12 × 22,8 cm, hátul: Rác András
- 94.** Fej, 1969, olaj, papír, 30 × 21 cm, j.l.: R
- 95.** Fekete kompozíció II., 1969, mozaik, epoxigyanta, 70 × 25,5 cm, j.l.: R
- 96.** Várakozás, 1971, vegyes technika, papír, 145 × 117 mm, j.l.: R, h.: Rác András
- 97.** Nő az ablakban, 1980, olaj, vegyestechnika, fa, 50 × 50 cm, j.l.: Rác
- 98.** Vonalak mozgása, 1998, gyantafestés, mozaik, fa, 35,5 × 51,8 cm, j.l.: R
- 99.** Pusztuló föld, 1998, reliefmozaik, 50 × 35 cm, hátul: Rác András
- 100.** Este, 1998, vegyes technika, farost, 16,5 × 40 cm, hátul: Rác András
- 101.** Kontrasztok, 1989, reliefmozaik, 65 × 34 cm, j.l.: R
- 102.** Kompozíció IV., 1998, mozaik, farost, 65 × 63 cm, j.l.: R
- 103.** Mozaikkompozíció I., 1967, gyantafestés, mozaik, farost, 43 × 33 cm, j.l.: Rác
- 104.** III. üzenet kódolva, 1997, vegyes technika, farost, 120 × 100 cm, j.l.: R
- 105.** Színes hurok, 1999, reliefmozaik, 35 × 25 cm, hátul: Rác András
- 106.** Balett, 2002, reliefmozaik, 40 × 40 cm, hátul: Rác András
- 107.** Újabb fejforma, 2006, reliefmozaik, 49,5 × 54 cm, j.l.: R
- 108.** Janika, 1992, gyantafestés, fa, 20 × 10,5 cm, j.l.: R
- 109.** Rétegek, 1986, reliefmozaik, 55 × 56 cm, j.l.: R
- 110.** Fekete, mozgásban, 1992, reliefmozaik, 39 × 39 cm, j.l.: R
- 111.** Parton, 1988, olaj, papír, 132 × 267 mm, j.l.: R
- 112.** Kozmikus katasztrófa, 1988, reliefmozaik, 61 × 63 cm, j.l.: R
- 113.** Tiltakozás, 1974, olaj, farost, 65 × 68 cm, j.l.: R
- 114.** Hálózat, 1985, tus, papír, 298 × 210 mm, j.l.: R
- 115.** Fekete - fehér tanulmány, 1967, reliefmozaik, 42 × 36 cm, hátul: Rác András
- 116.** Azték bálvány, 1997, vegyes technika, farost, 70 × 62 cm, j.l.: R
- 117.** Kompozíció vörös háttérel, 1978, reliefmozaik, 62 × 27 cm, hátul: Rác András
- 118.** Állandó mozgásban, 2004, reliefmozaik, 60 × 60 cm, k.l.: R
- 119.** Kapu, 1979, reliefmozaik, 54 × 44 cm, hátul: Rác András
- 120.** Álom II., 1988-1989, reliefmozaik, 89 × 98 cm, j.l.: R
- 121.** Álom I., 1988-1989, reliefmozaik, 92 × 101 cm, j.l.: R
- 122.** Álom III., 1988-1989, reliefmozaik, 94 × 98 cm, j.l.: R
- 123.** V. üzenet kódolva, 1997, vegyes technika, farost, 120 × 100 cm, j.l.: R
- 124.** Tánc, 2004, reliefmozaik, 60 × 46 cm, j.l.: R
- 125.** Zsoldos, 2003, vegyes technika, mozaik, 150 × 45 × 12 cm, hátul: Rác András
- 126.** Szakállas fej, 1975, reliefmozaik, 36 × 24 cm, j.l.: R
- 127.** Szemforgató, 1982, vegyes technika, farost, 35 × 30,5 cm, j.l.: R
- 128.** Konstruktív város, 2005, vegyes technika, farost, 35 × 22 cm, j.l.: R
- 129.** Győztes hadvezér, 1996, vegyes technika, mozaik, 115 × 61 × 10 cm, hátul: Rác András
- 130.** Győztes atléta, 1993, reliefmozaik, 58 × 39 cm, j.l.: R
- 131.** Scherzo (3-as forma), 1987, mozaik, üvegszál, 57 × 50 cm, hátul: Rác András
- 132.** Fej, 1996, vegyes technika, farost, 50 × 38 cm, hátul: Rác András
- 133.** A mester és tanítványa, 1992, gyantafestés, farost, 70 × 64 cm, j.l.: R
- 134.** Kentaurók és nimfák, 1993, gyantafestés, farost, 80 × 80 cm, j.l.: R
- 135.** Kentaurók, 1993, gyantafestés, farost, 35 × 52 cm, j.l.: R
- 136.** Lebegés, 1998, gyantafestés, farost, 40 × 25 cm, j.l.: R
- 137.** Lovasok, 1995, gyantafestés, fa, 101 × 50 cm, j.l.: R
- 138.** Magas Déva vára, 2000, reliefmozaik, 64 × 43 cm, j.l.: R
- 139.** Üzenet, 1981, reliefmozaik, 70 × 51 cm, b.l.: R
- 140.** Diktátor, 2003, reliefmozaik, 51 × 40 cm, j.l.: R
- 141.** Kölni emlék, 1986, reliefmozaik, 115 × 92 cm, j.l.: R
- 142.** Intőjel, 1972, reliefmozaik, 50 × 42 cm, j.l.: R
- 143.** Tanulmány a békécsabai mozaikhoz, 1987, reliefmozaik, 25 × 22 cm, hátul: Rác András
- 144.** Fej gúlával, 1992, reliefmozaik, 70 × 46 cm, j.l.: R
- 145.** Ékszerész, 1995, reliefmozaik, 80 × 45 cm, hátul: Rác András
- 146.** Égő játék, 1999, reliefmozaik, 33,5 × 39 cm, j.l.: R
- 147.** Formák és vonalak III., 1992, gyantafestés, farost, 60 × 57 cm, j.l.: R
- 148.** Erőmű, 1985, gyantafestés, farost, 62 × 70 cm, j.l.: R
- 149.** Barlangban, 1988, gyantafestés, papír, 40 × 23 cm, j.l.: R
- 150.** Színek játéka, 1989, gyantafestés, karton, 37 × 42,5 cm, j.l.: R
- 151.** Staccato, 1997, mozaik, farost, 32 × 34,2 cm, hátul: Rác András
- 152.** Jel I. /fekete/, 2001, reliefmozaik, 39 × 23 cm, j.l.: R
- 153.** Meißentányéros fej, 1987-1988, reliefmozaik, 56 × 37 cm, j.l.: R

Körmendi-Csák Gyűjtemény
állandó kiállító helyei
Artnér Palota Sopron,
Templom utca 18. 2000

1. **Angyalföldi Szabó Zoltán,
Gyarmathy Tihamér festményei**
2. 3. **Artnér Palota Sopron,
időszaki kiállítások helyszíne**
4. **Pauer Gyula: Szépségminták
szoborcsoport, 1985**
5. **Belső enteriőr**

KÖRMENDI CSÁK GYŰJTEMÉNY

A Körmendi-Csák Gyűjtemény fennállásának negyedszázados, Sopronba településének 10 éves évfordulóját ünnepli 2010-ben. A gyűjtemény szinte kizárólag kortárs magyar művészek alkotásait tartalmazza, így lényegében a XX. század második felének képzőművészeti gyűjteménye. Ez a korszak persze kicsit hamarabb, a II. világháború végével kezdődött, történelmi mérföldkövei: 1945 - egy minden addiginál borzalmasabb világégés befejezése, 1948 - a szerencsétlen „fordulat éve”, 1956 - a lényegében győztes magyar forradalom, 1989 - a függetlenség és a III. Magyar Köztársaság megalakítása, 2004 - hazánk csatlakozása az Európai Unió szervezetéhez. Ezek a történelmi időpontok egyben a több mint fél évszázad belső történelmi korszakhatárai is, amit a képzőművészeti alkotások természetükből adódóan hol kicsit megelőznek, hol követnek, de mindenképpen annak valamiféle tükrözői. A Körmendi-Csák Gyűjtemény egy építészmérnök és egy jogász házaspár, valamint gyermekeik munkájának eredménye. Kezdetben a XX. század első felének és a korábbi korok kiemelkedő alkotásait gyűjtötték, később megváltak ezektől az alkotásoktól, hogy a kortárs képző- és iparművészek támogatásával egyedülálló, stílusokon átnyúló gyűjteményt hozzanak létre, melynek kezdetei az Európai Iskola művészeinek műveire, aktuális jelene pedig a Schéner Mihály halálával lezárható korra tehető. A gyűjtemény természetesen nem magában álló, talaját jelentik a Körmendi Galéria Budapest - Sopron kiállításai, és a Körmendi Kiadó a maga félszáz képzőművészeti könyvkiadványa és számtalan katalógusa. Az elmúlt 25 évben a gyűjtemény több helyszínen is látható volt Budapesten, a Rózsadombon a Nagybányai utcában, Zuglóban a Thököly úton, a Belvárosban a Damjanich utcában. 10 éve nyitotta meg a gyűjtemény állandó kiállítását és időszakos kiállítótermeit Sopron Óvárosában a felújított Artner Palotában, a Templom utcában, nem sokkal később az Anna Átriumban a Szent György utcában. Ez a tíz év itt valósággal sikertörténet, nem csak azért, mert szinte minden gondolkodó soproni lakos megfordult ez alatt a tíz év alatt az Artner Palota valamelyik kiállításán, hanem azért is, mert országosan is egyedülálló és figyelemmel kísért volt a festmények, szobrok, üvegek, textilek, mozaikok és kerámiák magas színvonalú kiállítása. A kiállító művészek között kiemelkedő szerepet töltöttek be a Kossuth-díjas, európai hírű mesterek, mint Kerényi Jenő, Gyarmathy Tihámér, Schéner Mihály, Sváby Lajos, Bohus Zoltán, Schrammel Imre, stb., és jelen lehettek azok a tehetségek is, akikre a mai magyar társadalom büszke, mint Nagy Sándor, Gádor Magda, Angyalföldi Szabó Zoltán, Várnagy Ildikó, Szabados Árpád, Birkás István, Hegyi György, Márkus Péter, Buczkó György, Czebe István, Balázs Irén, Ardai Ildikó, stb., és a fiatalok, mint Adorján Attila, Fűrjesi Csaba, Kontur András, stb.

Az Artner Palota udvarán álló Párkányi Raab Péter „Lassított lónézés” c. szoborkompozíciója e 10 év alatt több mint egymillió nézőt csábított nemcsak megtekintésre, de fényképezésre is, komoly zenekarok és együttesek készítettek a szoborral felvétel-sorozatokat.

Az Artner Palota ez idő alatt világhírességek látogatását is élvezhette, mint Habsburg Ottó, Szokolay Sándor zeneszerző, Schiff András, Bogányi Gergely

zongoraművészek, Marton László rendező, ismert magyar kulturpolitikusok is meglátogatták, mint Marosi Ernő akadémikus, Bereczky Lóránd, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója, Rockenbauer Zoltán miniszter stb., de kitűntették látogatásukkal más művészetek kiemelkedő alakjai, mint Piros Ildikó, Mácsai Pál, Huszti Péter Lukács Sándor színészek, Görgy Gábor, Tóth Éva, Kiss Dénes, Czigány György költők, írók, és még sorolhatnánk.

Méltán országos hírű a palota tetőterében újrendezett „Szépségminták” több mint 130 darabból álló megrázóan izgalmas szoboregyüttese a pesti Dunapart áldozataira emlékeztető cipősor alkotójától, Pauer Gyula Kossuth-díjas szobrászművésztől.

Híres ritkaságok a palota kincsei között néhány mobil a Kossuth-díjas Harasztj István „Édeskétől”.

A szobrászat a gyűjtemény tulajdonosait a „Barokk Paloták szoborkertjei” gondolat soproni létrehozására ösztönözte.

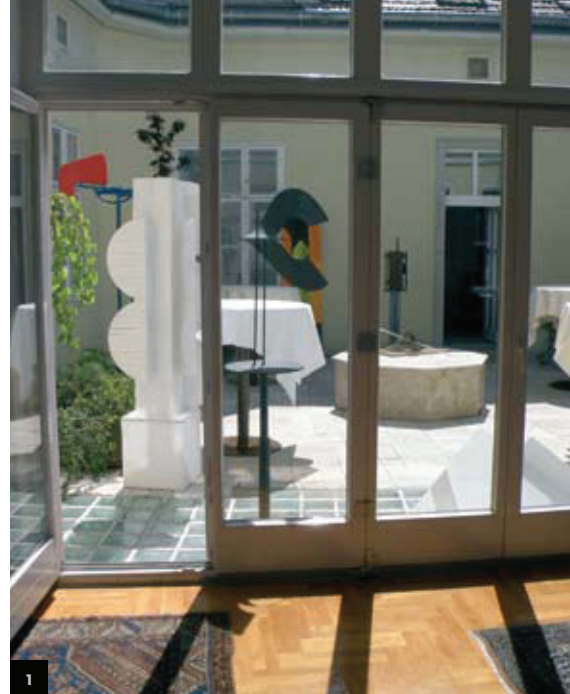
Nagy Sándor „Kőből szabadult” szoborkertje az Artner Palota zvingerében és a Szent György utcai „Anna Átrium” híres alagsorában van.

A boltíves szoborkertben, a Haydn Ház kertjében található Kodolányi László madarai és Csorba Simon László Futók című pannója, Palotás József szoborkertje a Bakonyi-Wache féle Hajnóczy Házban van, és az Artner Palotában nyitották meg a Kossuth-díjas Kerényi Jenő emléktérmet, amelyet özvegye, „Zsike” jelenlétében avatott Marosi Ernő akadémikus művészettörténész, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke. A szobrászati kiállítások sora nyugati szomszédunktól Wander Bertoni kiállításával – ő Votruba tanítvány -, keleti szomszédunktól pedig Jecza Péter kiállításával – ő Henry Moore folytatója - bővült nemzetközivé. Ha a kezdeményezés folytatásaként a város nemzetközi szakembereknek otthona lehetne, nagy lépést tehetne előre.

Sopron Város Önkormányzata a gyűjtemény létrehozóit és bemutatóit emlékéremmel tüntette ki, amit ők a Magyar Köztársaság Elnökének, Göncz Árpád által adományozott arany plakettjével és a Pro Európa-díjjal hasonló becsben tartanak.

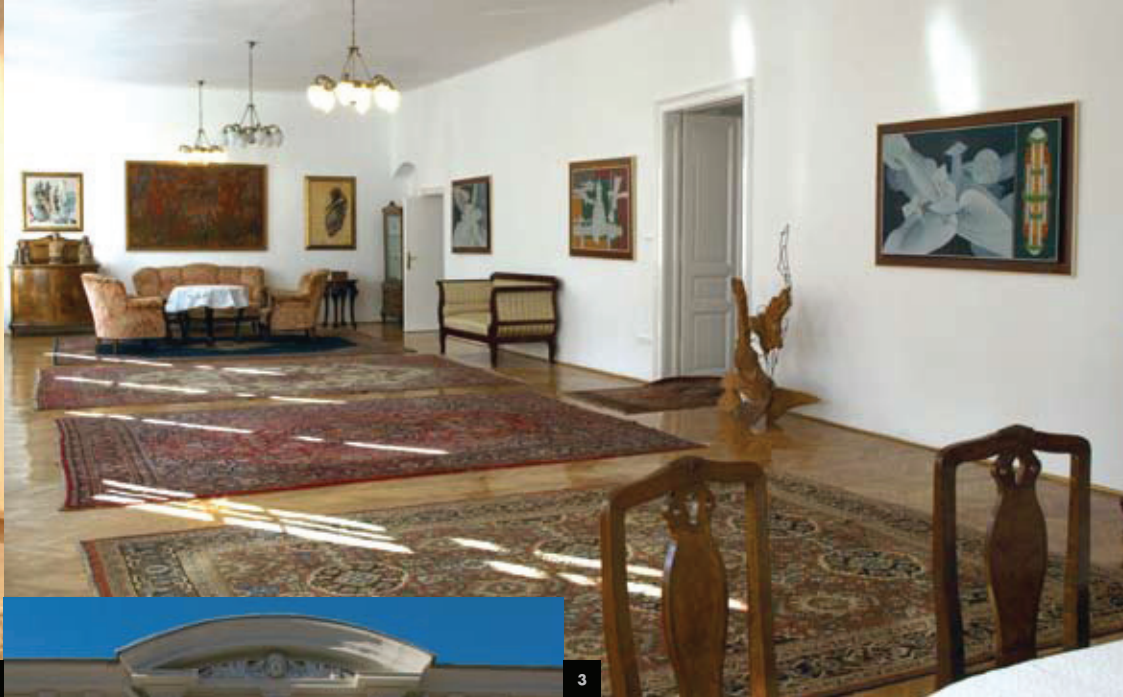
A gyűjteményt bemutatták több külföldi és hazai múzeumban és kiállító teremben, a gyűjteményről 1997-ben és 2001-ben összesen 7000 példányban 3 nyelvű katalógus készült, amelyben az egyes művek elemzése is olvasható.

Egy-egy válogatás a gyűjteményben szereplő művészek oeuvre-jéből a közelmúlt két és fél évtizedében számos nagyszabású időszakos kiállításon szerepelt a nyilvánosság előtt. E bemutatók egyben a társadalmi élet kiemelkedő eseményei voltak. Ebből nyújtunk e kiadványunkban rövid áttekintést.

2

3

5

Körmendi-Csák Gyűjtemény
állandó kiállító helyei
Anna Átrium Sopron,
Szentgyörgy u. 20. 2007

1. Átrium
2. Előcsarnok
- 3., 4. Belső enteriőr képek
5. Homlokzat
6. Kiállító tér az átrium alatt közében
Palotás József szobra, Szabados
Árpád Szakács Imre és Vég András
festményei, előtérben Ézsiás István
szobra
7. Pince Nagy Sándor szobrászművész
állandó kiállítása

6 7

Körmendi-Csák Gyűjtemény
állandó kiállító helyei
Barokk Paloták szoborkertjei

1. **Kerényi Jenő emlékhely,**
2007-től Artner Palota
- 2., 3. **Nagy Sándor szobrászművész**
2006-tól, Artner Palota
4. **Párkányi Raab Péter: Lassított**
lónézés 1993, Artner palota 2000-től

1
3

SOPRON ÓVÁROS BAROKK PALOTÁK SZOBORKERTJEI

2
4

Minden magára adó közép-európai történelmi város, ha teheti, felmutat a kortárs modern művészet valamelyik ágából egy olyan különös hangsúlyt kapó szegmenst, ami a többitől megkülönböztetve, ha lehet, kiemeli. Van ahol a festészet, van ahol a kerámia, másutt az irodalom, esetleg a színház, az üvegművészet, az akvarell, vagy éppen a hang és fény játékok kapnak tárgyi- asult külön hangsúlyt, a zenéről, annak egy-egy ágáról nem is beszélve. Felmerült és a legautentikusabb szakemberek körültekintő munkájával megalapozást nyert, hogy Sopron, ez a sziporkázóan szép, ismert és elismert, korábban szabad királyi, most pedig megyei jogú város történelmi hagyományainak leginkább megfelelően a kortárs szobrászművészetnek nyújthatna otthont, hiszen Scarbantától, a Borostyánút római várostól mindmáig ívelnek át a szobrászművészet figyelemre méltó gondolatainak művészi tárgyakba öntött gondolatai. Sopron mindenek előtt kulturváros, őrzí a történelem kontinuitásának folyamatos urbánus és építészeti leképzéseit, olyan kulturváros, amelyik a magyar területen néhány ritka kivétel között megmaradt, egyike (Kassa, Pozsony, Pécs, Buda, Kolozsvár stb.) olyan várostársainak, ahol sikerült megőrizni a korai városi lét életmód- meghatározó urbánus kiváltságainak házak, utcák, terek művészetébe rejtett meghatározóit. Ezek a mára már műemlékekben és műemléki együttesekben megtestesült és így védett objektumok fel-felvillantják egyes régiók nemzeti büszkeségének alapjait.

Sopron és a szobrászat több mint kétezer éves kapcsolatot mutat, a római monumentális szobroktól a gótikus káptalanterem kapiteljein át a reneszánsz épületszobrászat és a barokk köztéri szobrai csakúgy sokan elmerenghetnek, mint a legújabb kor kiemelkedő emlékművein. Ezért rövidesen kialakuló új arcot jelenthet a városnak és lakosainak, ha a szobrászat itt állandó és időszakos együttesek formájában bemutatkozhat. Az évszázad művészei, Medgyessy, Kerényi Jenő, Somogyi József, Varga Imre a vasfüggönytől megnyomorítva olyan színvonalra jutottak itthon, mint Amerigo Tot Rómában, Csáky József, Nicolas Schöffer és Pierre Székely Párizsban. Sopronban néhány nagyon szép óvárosi palotában volt lehetőség aktív szoborkert kialakítására.

Ezek egy része állandó szoborkiállítás színhelye lett, más részük időszakos szobrászművészeti tárlat lehet.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Hálával tartozom Rác Andrásnak és kedves feleségének – Zsókanak –, hogy egyéb elfoglaltságaikat félretéve, ingadozó egészségi állapotuk ellenére is oly sok időt áldoztak munkám segítésére.

Szakmai segítségért számos kollégát illet köszönet, különösen azonban Tőkeiné Egry Margit, Wehner Tibor, Bodonyi Emőke művészettörténészeket, illetve Somos Miklós festőművészt, dr. Feledy Balázs művészeti író és Csák Máté építész. Technikai oldalról munkám előmozdítása terén Zima György, a Múcsarnokban dolgozó Bodnár János és a könyvtervező Réti Attila hozzájárulását emelem ki.

Végül, de nem utolsósorban a Nemzeti Kulturális Alap Képzőművészeti Szakmai Kollégiumát említem, amely anyagi támogatásban részesítette a monográfia elkészítését.

MATITS FERENC

A kiadó külön köszönetet mond Vértes Gábornak a könyv megjelenéséhez nyújtott önzetlen támogatásáért.

A sorozat szerkesztője:

CSÁK FERENC

művészettörténész

A tanulmányt írta:

MATITS FERENC

művészettörténész

A könyvet tervezte:

RÉTI ATTILA

A fényképfelvételeket készítette:

CSÁK ILDIKÓ

HEGYI GÁBOR

KOVÁCS FERENC

POLY FOTÓ

RÁC ANDRÁS

ZIMA GYÖRGY

Felelős kiadó:

Dr. KÖRMENDI ANNA

H-1055 Budapest,

Falk Miksa utca 7.

Tel.: 269-0763

Fax: 269-0237

H-9400 Sopron,

Templom utca 18.

Tel.: 06-99-524-012

Fax: 06-99-524-013

e-mail: info@

kormendigaleria.hu

web: www.

kormendigaleria.hu

© Körmendi Kiadó

(Color Team Kft.)

Nyomdai munkálatok:

Pauker nyomdaipari Kft.,

Budapest

Felelős vezető:

VÉRTES GÁBOR

Borító: Tánc, 2004,

reliefmozaik

60 × 46 cm, j.l.: R

Hátlap: Felügyelő,

1986, vegyes technika,

papír 220 × 143 mm,

hátlap: Rác András

2010

© Körmendi Galéria

ISSN 12194506

ISBN szám:

978-963-87901-5-6

TÁMOGATTA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

WHITE & CASE

Rézcicza

White & Case LLP

Ügyvédi iroda

A Kolozsvárott 1926-ban született, 1942-től Budapesten élő Rác András művészetet több mint hat évtizedes fejlődésen ment át. A magyar konstruktívizmus és avantgárd hagyományaira épülő alkotómunkásságának eredményeinem csupán az ország határain belül, hanem azon kívül is visszhangra és elismerésre találtak.

Abudapesti Képzőművészeti Akadémiára beiratkozva előbb Berény Róbert festőművész tanítványa, majd a Fónyi Géza festő- és mozaikművész által indított és vezetett mozaikosztályba járt.

Első jelentős sikerét 1951-ben diplomamunkájával aratta, amely – nagyméretű mozaikmunka – előbb Budapesten és Berlinben szerepelt kiállításokon, majd Ukrajnába került. Alkotásai hazai bemutatókon kívül német, angol, francia, japán, jugoszláv tárlatokon is szerepeltek. Legjelentősebb köztéri munkái Budapesten, Dunaújvárosban, Miskolcon, Diósgyőrött és Békéscsabán láthatók.

Aművész grafikai munkásságával a festészetéremmel említést, amely a főiskolai éveket követően egyre inkább absztrakt jellegűvé vált. Képei speciális anyaghasználatuk – a műgyanta alkalmazása – által még inkább begyedigé formát öltöttek. Izgalmas térrelményekkel és fényviszonyokkal rendelkező táblaképeiből előbb a budapesti Műcsarnokban, majd egyéb hazai kiállítóhelyeken és külföldi galériákban rendezett kiállítás. Párizsban, Brüsszelben, Frankfurtban, Karlsruheban, Hamburgban, Kolozsvárott nyíltak egyéni tárlatai, míg Berlinben, Londonban, Velka Lukán, Helsinkiben és Tokióban csoportos kiállításokon vett részt.

A mozaikművészet terén folytatott kísérletei eredményeként a hagyományos és más egyéb anyagokat felhasználó mozaikjai műfajhatárokat átlépve váltak mozaikképpé, relieffé, applikációvá, illetve objekté. Mozaikművész tevékenységét több évtizeden keresztül fejtette ki. Pályatársával, Hegyi György (1922–2001) festő- és mozaikművésszel együtt, majd közösen kialakított mozaikkészítési technológia segítségével számos tartós, fagyálló és művész szempontból kiválóan bizonyuló művet hoztak létre. Rác András mozaikmunkáinak összhatásánál nagymértékben befolyásolják a mozaikdarabok között képződő fugák, azok mérete, színe, illetve dinamikája. Mozaikjainak kivitelezéséhez a hagyományos alapanyagokon kívül üveget, követ, márványt és egyéb anyagokat is felhasznál. 1985-től tagja a Szentendrei Régi Művésztelepnek

